

Besvigelser

– Hvordan de opstår, kan forhindres og revisors rolle heri

Udarbejdet af Mette Cecilie Larsen Cand.merc.aud. 2022

Antal anslag: 181.884 (75,79 sider)

Uddannelsessted: Aalborg Universitet

Vejleder: Hans Henrik Berthing

AALBORG UNIVERSITET

Kandidatspeciale
Cand.merc.aud.
Aalborg Universitet

Titel:

Studie: Cand.merc.aud.-studiet ved Aalborg Universitet

Semester: 5

Projektperiode: Efterår/vinter 2022

ECTS-point: 30

Vejleder: Hans Henrik Berthing

Fagområde: Revision

Antal tegn inkl. mellemrum ekskl. bilag: 181.884

Sideantal ekskl. bilag: 75,79

Afleveringsdato: 2. januar 2023

Ved underskrivelse af dette dokument, bekræfter underskriveren af denne er ansvarlig for alt indhold i specialet. Ydermere bekræftes det at intet i følgende specialet er plagiat

Mette Cecilie Larsen – Studienummer: 2020-1959

Abstract

In recent years, we have experienced several major fraud scandals in Denmark, which have led to an increasing distrust in Danish accountants among the public. From a wonder about why we see a great number of fraud scandals, this master's thesis set out to uncover the reason why accountants do not always discover fraud during the audit review, as well as whether discrepancies exist regarding society's expectations to accountants. Furthermore, the paper aims to identify what changes and improvements legislatively as well as societally can reduce the extent of fraud and simultaneously reduce the expectation-gap between the public and accountants.

To answer the research question, the paper was divided in two parts. The first part analyzes two earlier cases of fraud, with the intention of uncovering how the fraud has been executed and how the accountant has acted in these cases. The second part of the paper intended to analyze society's expectations to accountants, which is based on the primary data.

The primary data were collected through a quantitative questionnaire, which was shared on different social media platforms and resulted in 113 responses. The findings revealed that even though the primary responsibility to discover fraud in companies lies with top management as well as daily management, the public still believe that the accountant bears the full responsibility. The study further showed that there indeed still exists an expectation gap, where society in general expects substantially more than what is legally required of accountants.

To reduce the extent of fraud, the paper concluded that making greater demands for supplementary training of accountants with updates on the newest methods within fraud, would be crucial in increasing accountants' knowledge about fraud and thereby make them more aware of indications of fraud. Likewise, a solid balancing of expectations as well as a close collaboration between accountants and society could help reduce the existing expectation gap.

Lastly, an important limitation exists in the research, since the survey responses were collected through a non-probability sampling method, thus resulting in the data not being representative.

Indholdsfortegnelse

Figuroversigt.....	5
1 Indledning.....	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Afgrænsning	8
1.3 Videnskabsteoretisk ståsted og metode samt anvendt teori.....	8
1.3.1 Videnskabsteoretisk ståsted	9
1.3.2 Validitet, reliabilitet, og relevans.....	10
1.3.3 Repræsentativitet og bias	11
1.3.4 Anvendt empiri.....	12
1.3.5 Specialets undersøgelsesdesign	13
2 Teori afsnit.....	15
2.1 Definition af besvigelser.....	15
2.2 Besvigelserformer	16
2.2.1 Misbrug af aktiver	16
2.2.2 Regnskabsmanipulation.....	17
2.3 Ansvarsfordeling for forebyggelse og opdagelse.....	19
2.3.1 Revisors ansvar	20
2.3.2 Whistleblowing og medarbejderansvar	21
2.4 Besvigeren.....	23
2.4.1 Typiske karakteristika	24
2.4.2 Bedragertyper	27
2.5 Donald R. Cressey - Besvigelsestrekanter	28
2.5.1 Mulighed	29
2.5.2 Incitament/pres	30
2.5.3 Retfærdiggørelse	32
3 Analyserende afsnit	33
3.1 Genan.....	34
3.1.1 Besvigelserformen	35
3.1.2 Besvigeren.....	36
3.1.3 Besvigelsestrekanter.....	36
3.1.4 Revisors ansvar	38
3.2 Hesalight.....	40
3.2.1 Besvigelserformen	41
3.2.2 Besvigeren.....	42
3.2.3 Besvigelsestrekanter.....	42
3.2.4 Revisors ansvar	44

3.3	Sammenfatning og vurdering af revisors ansvar	47
4	Teori afsnit.....	48
4.1	Principal-agent-teorien.....	48
4.2	Forventningskløften	50
4.2.1	Bent Warming-Rasmussen – forventningskløften	51
4.2.2	Brenda Porter – forventningskløften.....	54
4.3	Sammenfatning af forventningskløften	57
5	Analyserende afsnit	58
5.1	Analyse af tillidsforholdet	58
5.1.1	Spørgeskemaets opbygning	58
5.1.2	Identifikation – hvem har besvaret spørgeskemaet?	60
5.1.3	Holdning – hvad mener respondenterne?	62
5.1.4	Forventning – hvad forventes af revisorrollen?	67
5.1.5	Sammenfatning af analyse af tillidsforholdet.....	70
6	Diskuterende afsnit.....	71
6.1	Hvem udfører revisor sit arbejde for?.....	71
6.2	Hvor langt rækker revisors ansvar for at reducere og opdage besvigelser?	72
6.2.1	Revisionens iboende begrænsninger.....	72
6.2.2	Hvor langt skal revisor gå?	73
6.3	Hvordan reduceres besvigelser?	73
6.3.1	Lovgivningsmæssige forbedringer	73
6.3.2	Samfundsmæssige forbedringer	75
7	Konklusion	76
8	Litteraturliste	79
8.1	Artikler	79
8.2	Bøger.....	81
8.3	Domme.....	81
8.4	Lovgivning & standarder	82
8.5	Rapporter, vejledninger og andre former for kilder	82
8.6	Årsregnskaber	83
9	Bilag	84
9.1	Bilag 1 – Spørgeskema.....	84
9.2	Bilag 2 – Spørgeskemaets resultater –Visuel præsentation	88
9.3	Bilag 3: Spørgeskemaets resultater – Rådata i excel	96

Figuroversigt

Figur nr. 1.1 – Specialets undersøgelsesdesign

Figur nr. 2.1 - Hvordan bliver besvigelser opdaget?

Figur nr. 2.2 – Bidragede job usikkerhed under covid-19 til besvigelser?

Figur nr. 2.3 – Cresseys besvigelsestrekanter

Figur nr. 2.4 – Forventningskløften

Figur nr. 5.1 – Kendskab til titlen revisor

Figur nr. 5.2 – Revisors formål og rolle

Figur nr. 5.3 – Hvem bør revisor vælges og afskediges af

1 Indledning

Undersøgelser viser, at der i det seneste årti er sket en markant stigning i anmeldelser af økonomisk kriminalitet herhjemme. Den markante stigning ses blandt alle former for økonomisk kriminalitet, lige fra *"simpel kreditkortsvindel til kompliceret svig, som det er set i store erhvervsskandaler, hvor virksomhedsleder og andre kriminelle har svindlet for millioner af kroner"* (Larsen og Schnor, 2021). Denne markante stigning skyldes blandt andet, at der generelt bliver foretaget mere og mere omfangsrige besvigelser, men derudover skyldes det også, at der i de senere år er kommet langt mere fokus på denne type af kriminalitet.

Samtidig har det vist sig, at især en stor del af danske virksomheder har oplevet økonomisk kriminalitet i løbet af de seneste par år, og at langt størstedelen af de virksomheder, der er blevet ramt, især har oplevet nye former for svig, blandt andet som følge af covid-19 pandemien. Dette skyldes blandt andet, at covid-19 har fremskyndet en hurtig omstilling af især digitale løsninger, som har skabt øget sårbarhed blandt virksomhederne (Stukan og Christiansen, 2022).

Stigningen i økonomisk kriminalitet ses i en periode, hvor antallet af virksomheder i Danmark er steget markant, og der samtidig er set et fald i de ressourcer, som har til opgave at udføre kontrol med de indsendte regnskaber og skattebetalinger (Larsen og Schnor, 2021). Dette har blandt andet ført til en stigning af anmeldelser om skatte- og momssvig.

Økonomisk kriminalitet er blevet en stigende samfundsmæssig problemstilling. I Danmark har vi de seneste år oplevet flere store besvigelsskandaler, som samtidig har medført en stigende mistillid blandt offentligheden til danske revisorer. Sager som den afgivet dom i 2019, hvor stifteren af lysvirksomheden Hesalight, Lars Nørholt blev idømt syv års ubetinget fængsel for bedrageri (Anklagemyndigheden, 2019). Og samme år blev stifteren af dækvirksomheden Genan, Bent A. Nielsen, idømt seks års fængsel i en sag om mandatsvig og bedrageri (Kiertzner, 2021). Begge sager har medført, at revisors rolle bliver diskuteret i offentligheden og har dermed øget offentlighedens mistillid til revisor.

Tilliden til revisorer er en vigtig del af vores erhvervsliv, men også en vigtig del af måden vores samfund er bygget op. Eftersom revisors arbejde er det, der gør, at virksomheders regnskaber bliver verificeret og er med til at sikre, at den enkelte regnskabsbruger har mulighed for at træffe økonomiske beslutninger på baggrund af et regnskab med stor grad af sikkerhed jf. årsregnskabsloven § 12, stk. 2 (2019). Revision er dermed en essentiel del i at sikre virksomheders oplysninger udadtil.

Disse større besvigelsskandaler og den øgede mistillid til revisor fører til en undren over, hvorfor der ses så mange besvigelssager i erhvervslivet. Hvad er årsagen til, at disse sager ikke opdages tidligere i processen, inden omfanget når at blive så stort, at det ikke bare har betydning for den enkelte virksomhed men rent faktisk for hele samfundet?

Besvigelser og økonomisk kriminalitet kan findes i mange former, men helt overordnet skelnes der mellem to former for besvigelser: Misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation. Hvor misbrug af aktiver indebærer tyveri eller privat benyttelse af virksomhedens aktiver, dækker regnskabsmanipulation over en tilsigtet fejlinformation i regnskabet med henblik på at vildlede regnskabsbrugerne (ISA 240, 2016).

Der er forud for specialets undersøgelse opstillet en hypotese om, at den markante stigning i økonomisk kriminalitet er med til at øget samfundets forventninger til revisor. Forventninger som ikke altid er i overensstemmelse med, hvad der rent lovgivningsmæssigt kræves af revisor, hvorfor der opstår en forventningskløft.

Ovenstående leder derfor til specialets primære formål, at undersøge følgende problemformulering:

1.1 Problemformulering

Hvad er årsagen til, at revisor ikke altid opdager besvigelser ved revisionsgennemgang, og er der uoverensstemmelser med, hvad samfundet forventer af revisor?

Til ovenstående problemformulering er følgende problemstillinger opstillet:

- Hvordan foretages besvigelser i erhvervslivet, og hvordan har revisor i tidligere sager handlet?
- Hvilke forventninger har samfundet til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser?
- Hvilke ændringer og forbedringer rent lovgivningsmæssigt, men også samfundsmæssigt, kan reducere omfanget af besvigelser og samtidig mindske forventningskløften mellem offentligheden og revisor?

1.2 Afgrænsning

Til besvarelse af ovenstående problemformering er der i gennem specialet foretaget en række afgrænsninger. Det er først og fremmest forudsat, at specialets læsere har en generel forståelse for revisionsmæssige fagtermer og andre faglige begreber, samt et generelt kendskab til revisors opgaver i forbindelse med revision, idet kun væsentlige begreber vil blive defineret i dette speciale. Ydermere vil der i specialet blive foretaget en naturlig national afgrænsning fra både virksomheder og besvigelsessager uden for landets grænser. Der vil dermed i opgaven kun blive fokuseret på besvigelsessager i Danmark, dog vil enkelte udenlandske teorier blive anvendt med henblik på analyse af specialets empiri. Derudover vil undersøgelsen af offentlighedens forventninger til revisor, samt ansvarsfordeling og mulige forbedringsforslag i henhold til dansk lovgivning, også kun blive undersøgt på baggrund af en kvantitativ dataindsamling med besvarelse fra danske respondenter.

Desuden findes der flere forskellige former for økonomisk kriminalitet, dog vil der i dette speciale udelukkende blive fokuseret på henholdsvis misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation, idet revisors rolle i forhold til disse to former for økonomisk kriminalitet anses for at være mere relevant end i forhold til øvrige former for økonomisk kriminalitet.

Sidst men ikke mindst bør det nævnes, at samtlige informationer i dette speciale er indhentet frem til og med d. 21. december 2022, hvorfor der afgrænses fra alt øvrigt materiale og eventuelle ændringer til lovgivning, som er udgivet eller offentliggjort efter d. 21. december 2022.

1.3 Videnskabsteoretisk ståsted og metode samt anvendt teori

Der vil, i det nedenstående afsnit, blive redegjort for, hvilke videnskabsteoretiske metoder og teorier, der er anvendt til udarbejdelsen af dette speciale. Desuden vil der blive redegjort for, hvilke metodiske til- og fravalg, som er foretaget. Dette med henblik på at give specialets læser en forståelse for, hvilke metodiske overvejelser, der er gjort forud for specialets udarbejdelse. Ydermere vil dette afsnit indeholde en redegørelse for specialets reliabilitet, validitet og relevans samt desuden en definition af enkelte anvendte begreber, som er fundet vigtige at definere for den samlede forståelse af opgaven. Endvidere vil der blive redegjort for specialets teoretiske afsæt og forståelsesramme, som tilsammen har banet vejen for de konklusioner, der drages undervejs. Dette efterfølges af en gennemgang af dataindsamlingens metodiske tilgang og behandlingen af specialets empiri.

Specialet er udarbejdet ud fra et teoretisk, retsvidenskabeligt og undersøgelsesmæssigt perspektiv. Dette med henblik på at beskrive, fortolke og systematisere gældende ret i en kombination med samfundets subjektive forventninger til revisors ansvar.

1.3.1 Videnskabsteoretisk ståsted

Den overordnede tilgang i dette speciale er det retspositivistiske og retsdogmatiske paradigme, som har banet vejen for, hvordan specialets analyser og konklusioner er anskuet, fortolket og draget. Den retspositivistiske betegnelse stammer fra det latinske udtryk *Quod positum est*, hvilket betyder »det, der er givet (underforstået: af lovgivningsmagten)« (Hansen og Werlauff, 2016: 19-20).

Med det retspositivistiske paradigme forstås en bestemt måde at anskue verden på, ved at søge efter systematiske og generelle årsagsmæssige sammenhænge, endegyldige sandheder og verificerbare beviser. Retspositivismen sætter med andre ord fokus på det skrevne; altså grundloven, loven, lovbekendtgørelser - og dette paradigme har en opfattelse af, hvad der er gældende ret (Hansen og Werlauff, 2016: 19-20). Dette afspejles eksempelvis i denne opgave ved et centralt fokus på fænomener som revisorloven, straffeloven og andre øvrige relevante love og lovbekendtgørelser, samt internationale regnskabsstandards for revisorer og hertil relevante retsafgørelser. Dette speciale tager netop afsæt i en problemstilling inden for det juridiske felt; besvigelser og underslæb i henhold til straffeloven og den internationale regnskabsstandard ISA 240 og hertil et ønske om at undersøge offentlighedens forventninger til revisors ansvar i relation til disse besvigelser.

Trods en overordnet retspositivistisk tilgang, er der modsætningsvis i opgaven samtidig et ønske om at undersøge, hvilke forventninger samfundet har til revisors ansvar, i forhold til at opdage besvigelser. Denne del af specialet beror på en overvejende konstruktivistisk tilgang, idet den anvendte empiri til undersøgelsen af dette blandt andet inkluderer en spørgeskemaundersøgelse, som har til hensigt at undersøge et lille udsnit af samfundets forventninger til revisor. Det konstruktivistiske paradigme kendetegnes ved, at verden opleves subjektivt og er afhængig af de øjne der ser, idet mennesker, ifølge konstruktivismen, aktivt skaber deres viden om verden og hinanden (Larsen og Pedersen, 2011: 326). Med andre ord er perceptioner af virkeligheden formidlet via konstruktioner, hvor rene konstruktivister afviser forestillingen om en objektiv sandhed, da "sandheden" ifølge dem altid er et udtryk for egne subjektive opfattelser. Konstruktivister påstår dermed, at vi oplever verden forskelligt ud fra forskellige perspektiver.

Det konstruktivistiske paradigme anerkendes dermed i dele af dette speciale, idet det anerkendes, at resultatet af den primære kvantitative dataindsamling afhænger af de faktiske respondenter og er et udtryk for respondenternes oplevelse af emnet.

Denne både retspositivistiske og til dels konstruktivistiske tilgang, udspringer fra opgavens formål og ønske om en fordybning i retslitteraturen og teorier knyttet hertil, til en efterprøvelse i form af en primær empirisk undersøgelse. Den empiriske undersøgelses resultater vil dermed blive analyseret ud fra holdning om at, retslitteraturen er endegyldig, og dermed ikke af hvad den burde være. Modsætningsvis vil opgavens perspektiverende afsnit indeholde, en diskussion af, hvordan disse retskilder eventuelt kunne forbedres og hvordan en eventuel forventningskløft i samfundet kan formindskes.

1.3.2 Validitet, reliabilitet, og relevans

Den empiriske tilgang til opgavens undersøgelsesarbejde er overvejende deduktiv (Andersen, 2019: 11). I videnskabelige sammenhænge anvendes deduktive slutninger, når en generel teori bruges til at udlede noget om empiriske enkelttilfælde. Deduktive slutninger er logiske gyldige (Presskorn-Thyngensen, 2021: 83). Med andre ord - og lidt mere firkantet beskrevet - forstås den deduktive tilgang som et analytisk arbejde, hvor man starter med noget generelt, som eksempelvis konkret fakta eller en bestemt teori, og derefter bevæger man sig videre til at forudsige eller udlede noget om et mere specifikt udsnit af virkeligheden – med andre ord en form for hypotetisk tilgang til undersøgelsesarbejdet, hvor den indledende teori danner baggrund for dét, som undersøges – samt hvordan dette undersøges.

Opgavens deduktive tilgang består deri, at generelle udsagn fra opgavens anvendte teori og litteratur danner baggrund for opstillingen af udsagn om enkeltstående tilfælde. Samtidig bevæger opgaven sig fra en forståelse og indsigt i generelle bestemmelser og retspraksis inden for emnet besvigelser, over et indblik i opdagelsesansvarets fordeling og en undersøgelse af, hvilke karakteristika en bedrager ofte udviser til en mere dybdegående analyse af, hvad årsagen er til, at revisor ikke altid opdager besvigelser i forbindelse med revision og offentlighedens forventninger om samme. Opgavens afsluttes med en perspektiverende diskussion af, hvordan udfordringen med besvigelser og manglende rettidig opdagelse heraf kan forbedres.

Begrebet *validitet* dækker over en undersøgelses empiriske korrekthed, hvilket vil sige, hvorvidt en opgave undersøger dét den har til hensigt at undersøge, altså med andet ord undersøgelsens korrekthed.

Validitet handler altså om både sandsynlighed og troværdighed – altså hvorvidt undersøgelsen afspejler virkeligheden og dertil hvorvidt specialets fortolkninger og konklusioner afspejler en sand version af virkeligheden (Larsen og Pedersen, 2011: 746). Validiteten i denne opgave vurderes at være forholdsvis høj, idet opgavens undersøgelsesfelt centrerer sig om et snævert emne samt det faktum, at opgavens empiri er baseret på tidligere afgørelser af besvigelsessager og en målrettet kvantitativ dataindsamling, i form af en spørgeskemaundersøgelse, omhandlende offentlighedens forventninger til – og oplevelse af – revisor generelt samt revisors rolle i forbindelse med opdagelsen af besvigelser.

Specialets *reliabilitet* vurderes at være relativ høj og dermed på niveau med specialets validitet. Reliabilitet defineres som specialets målenøjagtighed, altså hvorvidt opgavens måling og resultater heraf er foretaget på en sådan måde, at disse ville kunne gengives af en anden undersøger (Andersen, 2019: 116). I dette speciale er det intentionen, at fremgangsmåden samt resultaterne, af undersøgelsen, er udført med en høj grad af gennemsigtighed og uafhængighed af den subjektive undersøger. Reliabilitet henviser til forskningsresultatets konsistens, altså hvorvidt det er muligt for flere fortolkere af en undersøgelse at komme frem til forholdsvis enslydende konklusioner.

I opgaven prioriteres dét at opnå en høj *relevans* imidlertid højere end en høj reliabilitet og validitet. Relevans defineres som en vurdering af, hvor relevant og praksisnært specialet er. Årsagen til denne prioritering er, at specialet primært beror sig på en retspositivistisk-, men samtidig eksplorativ tilgang til et aktuelt emne. Specialet vurderes dermed til at have en høj grad af relevans, idet opgaven udspringer fra en reel og højaktuel problemstilling i samfundet.

1.3.3 Repræsentativitet og bias

Repræsentativitet (også kaldet generaliserbarhed) siger noget om, hvorvidt en undersøgelse og dens resultater repræsenterer en generel tendens samt i hvor høj en grad undersøgelsens resultater beror på et tilstrækkeligt repræsentativt datagrundlag (Andersen, 2019: 227). Det vurderes, at nærværende undersøgelsesresultater og -konklusioner er draget på baggrund af en generel stigning i større besvigelsessager i dansk erhvervsliv, hvoraf der udledes en undren over opdagelsesansvaret og offentlighedens forventninger til revisors rolle i forbindelse med opdagelsen af besvigelser.

Derudover er det vigtigt at tage forbehold for min egen rolle som undersøgende i dette speciale, idet jeg som cand.merc.aud.-studerende med erhvervserfaring fra revisionsbranchen, har en større forståelse af - holdning til - og professionel tilgang til specialets undersøgelsesfelt. Dette skal der dermed tages forbehold for, idet jeg som cand.merc.aud.-studerende på forhånd har en faglig holdning til revisors rolle.

På baggrund af min egen uddannelse og erhvervserfaring, vurderes det, at de resultater og konklusioner, der drages undervejs i specialet, i nogen grad er biased sammenlignet med, hvis en udefrakommende, uden indsigt i revisionsbranchen skulle foretage samme undersøgelse. Vurderingen af hvorvidt specialets dataindsamling er repræsentativ vil blive udfolder i specialets afsnit 5.1.1 – 5.1.2 omhandlende præsentation af spørgeskemaets resultater.

1.3.4 Anvendt empiri

Den metodiske dataindsamlingsteknik, som er anvendt i dette speciale, er den såkaldte *metodetriangulering* (Andersen, 2019: 11). Det betyder, at der i specialet er gjort brug af mere end én type af dataindsamling. Ved at anvende flere typer af dataindsamlingsteknikker, der kan supplere hinanden, fås en større og bredere forståelse for det område, der i specialet ønskes undersøgt og samtidig afdækkes flere perspektiver. Den valgte empiri i specialet består af både primær og sekundær empiri.

Specialets primære empiri består af en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse med det formål at opnå et fornyet perspektiv på specialets formål om at undersøge, hvorvidt der er uoverensstemmelser mellem, hvad samfundet forventer af revisors arbejde og hvad der rent lovgivningsmæssigt stilles af krav til revisor. Denne kvantitative metode er valgt for at nå ud til en bredere population og dermed få et differentieret syn på offentlighedens forventninger til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser. Spørgeskemaet er blevet delt gennem sociale medier som LinkedIn, Twitter og Facebook. Spørgeskemaet af blevet delt af forskellige bekendte, for at nå ud til forskellige netværker og komme på tværs af brancher. Ved udarbejdelse af spørgeskemaet er der gjort overvejelser om, hvordan besvarelsesne efterfølgende skal anvendes og der er ydermere tilstræbt at minimere risikoen for at stå tilbage med mange ikke-besvarede spørgsmål. Der er derfor gjort grundige overvejelser om, hvilken besvarelsesform, der er anvendt til hvert enkelt spørgsmål. Dette for at give respondenterne mulighed for at give den mest fyldestgørende besvarelse. Ydermere er der foretaget grundige overvejelser omkring spørgeskemaets opbygning. Eksempelvis er spørgeskemaet inddelt i tre sektioner med det formål at målrette og fastholde respondenterne gennem samtlige spørgsmål. Spørgeskemaet er inddelt i følgende; et identificerende afsnit, et holdningsafsnit og et forventningsafsnit. Det første afsnit har til formål at sikre grundlæggende viden om respondenternes demografiske data ud fra blandt andet alder og uddannelses- og erhvervsmæssig baggrund.

Det andet afsnit er medtaget for at opnå en indsigt i, hvordan den enkelte respondent ser revisor og opfatter revisors arbejde. Spørgeskemaets tredje og sidste afsnit omhandler respondentens forventninger til revisors ansvar i sager om besvigelser.

Derudover er der foretaget nøje overvejelser om, at de enkelte afsnit i henholdsvis holdnings- og forventningsafsnittet ikke indeholder for ledende spørgsmål og ej heller fagsprog, som kan mislede den enkelte respondent. Et konkret eksempel herpå er, at begrebet *besvigelser*, som anvendes i selve specialet, er udskiftet med det mere alment kendte begreb *svindel* i spørgeskemaet, som jo netop henvender sig til et bredt udsnit af befolkningen.

Udover primære data er der, som nævnt, også anvendt sekundære data. Den sekundære dataindsamling er valgt med henblik på at opnå en indsigt i, hvordan besvigelser foretages i erhvervslivet, men samtidig også for at opnå en indsigt i, hvordan revisor har handlet i tidligere sager. Den sekundære data består blandt andet af en større undersøgelse foretaget af ACFE (Association of Certified Fraud Examiners), som undersøger tidligere svindelsager, hvori typiske svindelfaktorer, karakteristika af bedragerne, omkostninger og metoder præsenteres.

Derudover er der i opgaven anvendt andre tidligere undersøgelser, teorier, lærebøger og tidligere kendelser til blandt andet begrebsafklaring og redegørelser for den i specialet anvendte teori. Der gøres hertil opmærksom på, at der i forbindelse med den anvendte sekundære empiri, er gjort brug af kildekritik for at sikre, at de anvendte kilder er troværdige, objektive, repræsentative og relevante. Kildens troværdighed er blandt andet vurderet på baggrund af forfatteren og forfatterens baggrund samt, hvilken type af kilde, der er tale om og hvor den er publiceret. Hvorimod den enkelte kildes objektivitet, repræsentativitet og relevans er vurderet på baggrund af kildens formål, format og alder.

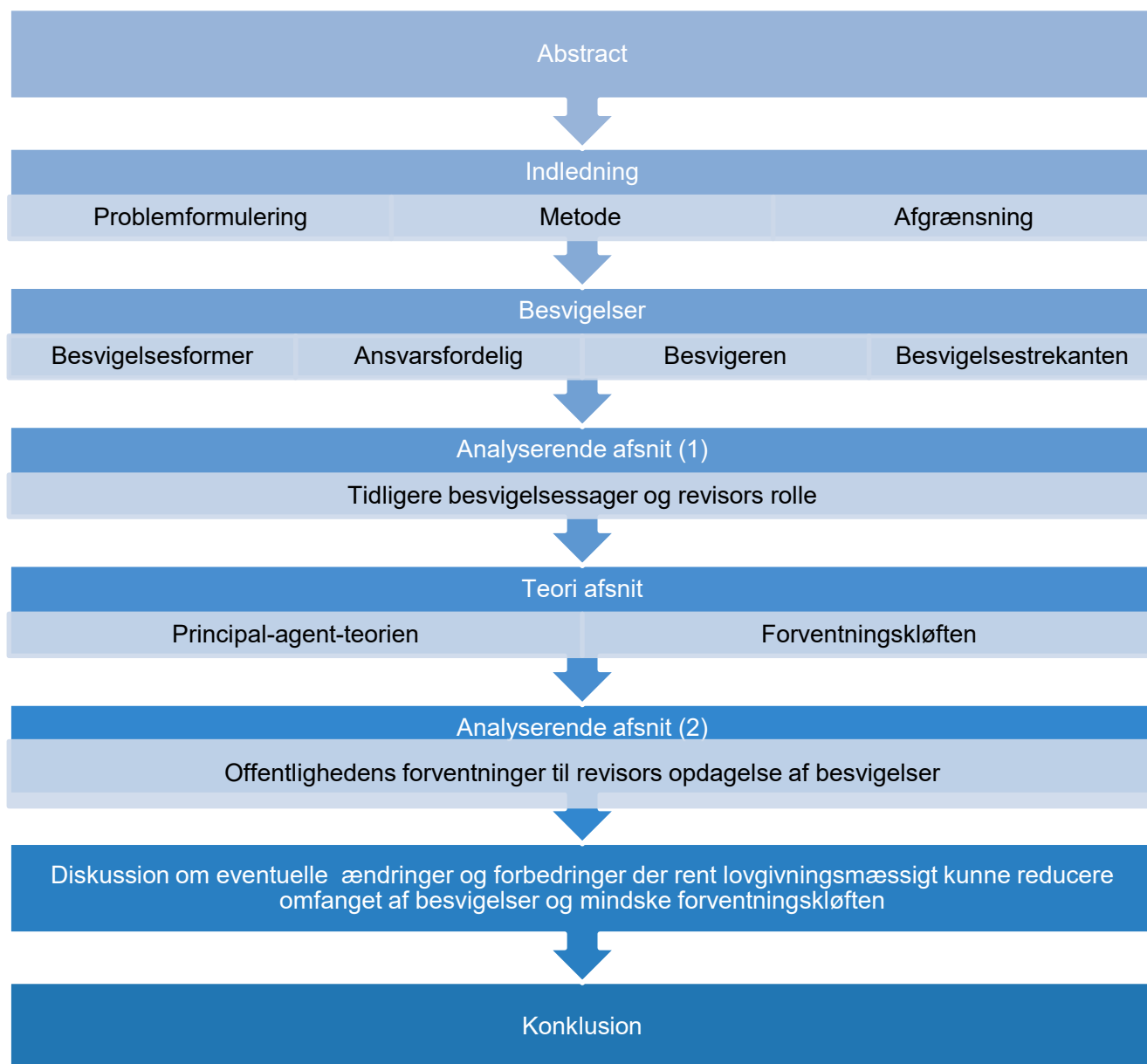
1.3.5 Specialets undersøgelsesdesign

Specialets undersøgelsesdesign har til formål at sikre, at de opstillede undersøgelsesspørgsmål og problemformuleringen bliver besvaret fyldestgørende. Som tidligere nævnt, udspringer specialet af en undren over, hvorfor der løbende ses så mange sager om besvigelser i erhvervslivet samt hvilke tiltag, der kan foretages i revisionsbranchen for at reducere omfanget af besvigelser. Alt dette for at opnå en forståelse for, hvorfor disse sager ikke bliver opdaget i forbindelse med revision.

Specialet er dermed bygget op over nedenstående undersøgelsesdesign (se figur 1.1):

Et indledende afsnit, der giver læseren mulighed for at få et indblik i, hvad der ønskes undersøgt og hvilken tilgang, der i undersøgelsen anvendes. Et redegørende afsnit, som skal sikre en fælles forståelse af, hvad besvigelser er og hvordan ansvarsfordelingen er i forhold til opdagelsen af besvigelser samt hvem den typiske besviger er, hvis dette kan defineres. Denne redegørelse bliver efterfulgt af specialets første del-analyse, hvor to tidligere besvigelssager analyseres med henblik på at forstå hvordan besvigelser foretages i erhvervslivet og hvordan revisor har handlet i tidligere sager. Herefter følger et teoriafsnit, hvori de anvendte teorier defineres.

Efter dette teoriafsnit, indledes specialets anden delanalyse af, hvilke forventninger samfundet har til revisors rolle og ansvar i forhold til opdagelsen af besvigelser. Dette vil blive analyseret på baggrund af empirien fra specialets kvantitative dataindsamling. På baggrund af disse to delanalyser vil specialets diskussion blive udfoldet. Dette afsnit vil centrere sig om, hvilke ændringer og forbedringer der rent lovgivningsmæssigt - men også samfundsmæssigt - ville kunne reducere omfanget af besvigelser i Danmark og samtidig mindske forventningskløften mellem offentligheden og revisor. Endelig afsluttes specialet med et konkluderende afsnit, hvor specialets resultater vil blive opsamlet med henblik på at kunne fremlægge ét bud på, hvordan revisionsbranchen bedre ville kunne identificere og håndtere besvigelser i fremtiden.

Figur 1.1 Undersøgelsesdesign

Kilde: Egen tilvirkning

2 Teori afsnit

I det kommende afsnit vil de anvendte begreber og den lovgivning, som er gældende inden for besvigelser, blive gennemgået, for efterfølgende bedre at kunne forstå og udarbejde en nærmere undersøgelse af besvigelser som fænomen og forventningskløften. Definitionen og brugen af besvigelserbegrebet vil derfor i det kommende afsnit blive forklaret.

Definitionen af besvigelser findes i mange forskellige standarder, men som tidligere nævnt vil der blive taget udgangspunkt i ISA 240's fortolkning af begrebet i besvigelser ved revision af regnskab, idet denne standard er den gældende standard for revisorer i Danmark.

Begrebet besvigelser anvendes af eksterne revisorer, men går i daglig tale også under betegnelsen økonomisk kriminalitet og svindel, som dækker over flere former for besvigelser; her både regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Begge former for besvigelser vil blive gennemgået i de kommende afsnit.

2.1 Definition af besvigelser

ISA 240 "*Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber*" er udarbejdet af "*International Auditing and Assurance Standard Board*" (også kaldet IAASB). IAASB udarbejder og ajourfører internationale standarder, som findes anvendt af eksterne revisorer rundt om i verden og er gældende for revisioner af regnskaber for perioden, der begynder 15. december 2009 eller senere (ISA 240, 2016). Denne standard er udarbejdet med henblik på at fastlægge revisors ansvar i forhold til besvigelser ved revision af regnskaber, og den uddyber betydningen af risici for væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser.

I ISA 240 defineres besvigelser som værende en; "*bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel.*" (ISA 240, 2016: afsnit 11 (a)). Ofte er besvigelser et resultat af et incitament eller et udefrakommende pres – og der ses ofte en vis form for retfærdiggørelse af misbruget blandt de udøvende besviger.

Ved revision af et regnskab som udføres i overensstemmelse med ISA, pålægges revisor et ansvar for at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlige fejlinformationer, hvad enten disse fejlinformationer skyldes fejl eller besvigelser. Her foreligger der en uundgåelig risiko i form af de iboende menneskelige begrænsninger, at visse fejl aldrig opdages, selvom revisionen er udført og tilrettelagt efter kravene i ISA (ISA 240: 2016, afsnit 5).

Denne fejlinformation i regnskabet, kan skyldes enten fejl eller besvigelser. Besvigelser adskiller sig fra fejl og kan kendetegnes ved at der, modsat fejl, ligger en bevidst handling bag.

2.2 Besvigelserformer

Økonomisk kriminalitet er en betegnelse, som dækker over adskillige situationer, hvor en person foretager svindel med formålet om at tilegne sig selv eller andre en værdimæssig fordel. *"Økonomisk kriminalitet omfatter en bred vifte af illegale gerninger som: Tyveri, underslæb, bedrageri, mandatsvig og urigtige oplysninger, jf. straffelovens §§ 276, 278, 279, 279a, 280 og 296"* (Warming-Rasmussen et. al., 2015: 14). Herunder er besvigelser altså blot én ud af mange forskellige former for økonomisk kriminalitet. Som tidligere nævnt adskiller besvigelser sig fra fejlinformationer i regnskabet, som skyldes almindelige forekommende fejl. Besvigelser opdeles yderligere i to former her; misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation. Begge former vil i de kommende to afsnit, blive gennemgået med henblik på at opnå en forståelse for og indsigt i, hvor mange forskellige måder der kan udføres besvigelser på. Dermed tilstræbes det at opnå en større indsigt i, hvordan besvigelser kan identificeres.

2.2.1 Misbrug af aktiver

En af de to former for besvigelser, der findes, er som nævnt misbrug af aktiver, som dækker over tyveri af virksomhedens aktiver (ISA 240, 2016). Denne form for besvigelse begås ofte af virksomhedens ansatte i form af mindre aktiver af en relativ uvæsentlig størrelse. Det ses også, at virksomhedens ledelse foretager misbrug af aktiver. Dette er dog ofte i et større omfang, idet ledelsen ofte har bedre muligheder for at udføre samt skjule misbruget og den anvendte fremgangsmåde.

I henhold til ISA 240 dækker misbrug af aktiver over flere forskellige måder at stjæle fra virksomheden på:

- 1) Underslæb
- 2) Tyveri af fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder
- 3) Betalinger for varer og tjenesteydelser der aldrig er modtaget
- 4) Privat brug af virksomhedens aktiver

Ovenstående er fire forskellige former for misbrug af aktiver og de er dermed alle måder at foretage besvigelse på. Ved underslæb forstås en berigelsesforbrydelse, som begås ved, at besvigeren tilegner sig et materielt eller immaterielt aktiv, trods besvigerens viden om, at dette aktiv tilhører en anden.

Dette kan for eksempel helt enkelt være at stjæle fra kassen, misbrug af debitorers indbetalinger, bankoverførsler til private konti med henblik på at besvigeren opnår en uretmæssig økonomisk gevinst. Hvor tyveri af virksomhedens fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder kan være alt fra større til mindre berigelser af virksomhedens varelager, rettigheder, systemer eller inventar, til enten eget forbrug eller med henblik på videresalg for opnåelse af en kontant værdi (ISA 240, 2016: afsnit A5). Derudover kan misbrug af aktiver, som nævnt ovenfor, også være i form af ind- eller udbetalinger for varer og tjenesteydelser, som aldrig er blevet modtaget eller har fundet sted. Sidstnævnte form for misbrug af aktiver er privat brug af virksomhedens aktiver (Warming-Rasmussen, 2015: 17). Dette kan være alt fra privat brug af virksomhedens bil, uden at besvigeren bliver beskattet heraf, til misbrug af virksomhedens aktiver som sikkerhedsstillelse for opnåelse af privat lån i banken. Oftest ses misbrug af aktiver i sammenhæng med forfalskede eller vildledende registreringer og dokumenter for at skjule aktivernes tilstedeværelse.

Ud over de fire ovenfor nævnte måder at foretage misbrug af aktiver på, skelnes der ifølge revisor og professor Albrecht (Warming-Rasmussen et. al 2015: 18) også mellem besvigerens tilgang til misbruget; her den direkte tilgang og den indirekte tilgang. Ved den direkte form for misbrug af aktiver forstås, at besvigeren, som har foretaget misbruget, er en ansat som har udført handlingen alene eller i en mindre gruppe, hvor selve misbruget er foretaget fysisk af virksomhedens aktiver (Warming-Rasmussen et. al 2015: 17). For eksempel kan et direkte misbrug af aktiver være, hvis en ansat enten tager af kassen eller overfører likvide midler til egne konti. Hvorimod det indirekte misbrug af aktiver indebærer, at misbruget af virksomhedens aktiver er foretaget i samarbejde med en tredje part, som ikke er ansat i virksomheden, men hvor begge parter opnår en gevinst, de ikke er berettiget til (Warming-Rasmussen et. al 2015: 17). Dette kan for eksempel være i form af, at en medarbejder i samarbejde med en medarbejder hos en konkurrent deler eller sælger eksempelvis særlige virksomhedsstrategier, kundeoplysninger eller andre sensitive forretningsoplysninger, der kan drages fordel af hos den konkurrerende virksomhed. Den indirekte form for misbrug af aktiver kan også være i form af et samarbejde med en leverandør, hvor der betales et større honorar end først aftalt.

2.2.2 Regnskabsmanipulation

Regnskabsmanipulation er en bevidst og tilsigtet handling, som udføres for at foretage fejlagtige oplysninger eller udeladelser i regnskabet med henblik på at vildlede regnskabsbrugeren (Warming-Rasmussen et. al 2015: 15). Regnskabsmanipulation består altså udelukkende af fiktive eller fordrejede oplysninger og posterings i regnskabet.

Modsat misbrug af aktiver, fragår der ved regnskabsmanipulation ikke nogen direkte værdi fra virksomheden, der kan dog indirekte fratages en værdi fra virksomheden, hvis regnskabsmanipulationen kommer af et incitament for opnåelse af en eventuel præstationsbaseret aflønning. Regnskabsmanipulation kan være fremskyndet af den daglige ledelses bestræbelse på at styre virksomhedens resultat og dermed vildlede regnskabsbrugerens opfattelse af virksomhedens situation og resultater (Warming-Rasmussen et. al 2015: 18). Dette gøres typisk i et forsøg på at leve op til markedets forventninger og konkurrenter. Modsat kan regnskabsmanipulation også forekomme, ved et ønske om at mindske en virksomheds indtjening og dermed opnå en minimering af skatteopkrævninger eller for sikring af bankfinansiering.

Ifølge ISA 240 (2016) foretages regnskabsmanipulation ved følgende måder:

- *"Manipulation, forfalskning (inklusive dokumentfalsk) eller ændring af bogføringen eller af underliggende dokumentation, som danner grundlag for regnskabsudarbejdelsen*
- *forkert præsentation eller bevidst udeladelse af begivenheder, transaktioner eller anden betydelig information i regnskabet*
- *bevidst forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb, klassifikation, præsentation eller oplysning."*

Generelt opstår regnskabsmanipulation ved en virksomhedsledelses tilsidesættelse af eksisterende kontroller, eller ligefrem en virksomheds manglende kontrol. Ved regnskabsmanipulation findes der flere forskellige teknikker til begå besvigelser og tilsidesættelse af kontroller. Både almene medarbejdere med tilstrækkelige rettigheder og den daglige ledelse kan foretage regnskabsmanipulation. Manipulationen kan blandt andet ske ved at foretage en eller flere af følgende aktiviteter:

- Bogføring af fiktive registreringer og salg for at manipulere med virksomhedens resultat
- Upassende tilpasninger og vurdering af eventuelle skøn i regnskabsposter
- Undladelse, fremskyndelse eller udskydelse af indregning af begivenheder i regnskabet og noter, som har fundet sted og tilhøre det indeværende regnskabsår
- Ved fortielse af eventuelle begivenheder eller fakta der kan have påvirkning på virksomheden nuværende og fremtidige situation.

Efter at have gennemgået definitionen af besvigelser samt de forskellige former for besvigelser, udledes en undren over, hvem der egentlig har det juridiske ansvar og hvad står der i reguleringerne omkring revision og revisors ansvar for at opdage besvigelser. Der vil derfor i det kommende afsnit blive set nærmere på, hvordan ansvaret for opdagelsen af besvigelser rent juridisk er fordelt.

2.3 Ansvarsfordeling for forebyggelse og opdagelse

Ved revision af regnskaber udføres revision blandt andet i overensstemmelse med internationale standarder om revision. IAASB udarbejder, som tidligere nævnt, standarder og vejledninger om revision og andre erklæringsopgaver med sikkerhed. IAASB er dermed med til at sikre offentlighedens interesser, fastsætte standarder af høj kvalitet og sikre ensretningen mellem internationale og nationale standarder (ISA 240, 2016). Dette for at sikre kvalitet og konsistens som kan styrke offentlighedens tillid til revisorer.

Ifølge ISA 240, som omhandler revisors ansvar i forhold til besvigelser ved revision af regnskaber, fremgår det, at: *"Det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger både hos virksomhedens øverste og dens daglige ledelse"* (ISA 240, 2016: afsnit 4). I denne standard benævnes yderligere den øverste ledelses forpligtelser om, at:

- Sikre forebyggelse af besvigelser
- Sikre afskrækkelse fra at begår besvigelser
- Sikre kultur der indbyder til ærlighed og etisk adfærd
- Sikre at tilsidesættelse af eventuelle kontroller ikke forekommer

Det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger altså dermed ikke hos revisor. Dette betyder dog ikke at revisor intet ansvar har, idet selve ansvaret for at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejlinformation og dermed giver et retvisende billede, ligger hos revisor.

Beskrivelsen af ansvarsfordelingen mellem revisor og virksomhedens øverste ledelse, som fremgår af de internationale standarder, stemmer også overens med den fordeling der er angivet i selskabsloven. Ifølge selskabsloven §§ 115-118 beskrives de generelle bestemmelser om danske selskabers øverste- og daglige ledelses ansvar for at sikre en forsvarlig organisation og ansvar således (2021);

1. *"bogføringen og regnskabsaflæggelsen foregår på en måde, der efter kapitalselskabet forhold er tilfredsstillende,*
2. *der er etableret de fornødne procedurer for risikostyring og interne kontroller*
3. *bestyrelsen løbende modtager den fornødne rapportering om kapitalselskabets finansielle forhold*
4. *direktionen udøver sit hverv på en behørig måde og efter bestyrelsens retningslinjer og kapitalselskabets kapitalberedskab til enhver tid er forsvarligt, herunder at der er tilstrækkelig likviditet til at opfylde kapitalselskabets nuværende og fremtidige forpligtelser, efterhånden som de forfalder, og bestyrelsen er således til enhver tid forpligtet til at vurdere den*

økonomiske situation og sikre, at det tilstedeværende kapitalberedskab er forsvarligt” (SLL § 115, 2021).

Disse ovenfor nævnte bestemmelser i selskabsloven er altså i overensstemmelse med IAASB ISA 240, hvor det primære ansvar som nævnt tilfalder virksomheden øverste- og dens daglige ledelse, altså virksomhedens bestyrelse og direktion.

Der vil, i det kommende afsnit, blive set nærmere på, hvad revisors ansvar i forhold til besvigelser egentlig indebærer i henhold til lovgivningen. Dette efterfølges af et afsnit omhandlende vigtigheden af at skabe et miljø, hvor medarbejdernes opdagelsesansvar bliver anerkendt.

2.3.1 Revisors ansvar

Ved udførelse af en revision, som er i overensstemmelse med ISA, er det revisors ansvar, at der foreligger en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlige fejlinformationer, hvad end denne skyldes besvigelser eller fejl (ISA 240, 2016: afsnit 5). Revisor har dermed ikke det primære ansvar for at opklare besvigelser, som er over væsentlighedsgrænsen. I ISA 240, i det efterfølgende afsnit af revisors ansvar, benævnes det, at risikoen for at *”som følge af de iboende begrænsninger i en revision er der en uundgåelig risiko for, at visse væsentlige fejlinformationer i regnskaber ikke opdages, selv om revisionen er omhyggeligt planlagt og udført efter ISA”* (ISA 240, 2016: afsnit 6).

I ISA 240 forklares dette blandt andet ved, at besvigelser kan være sofistikerede og omhyggeligt organiseret med henblik på at forblive skjulte. Dette kan være i form af forfalskninger, bevidst undladelse af at registrere transaktioner eller ved afgivelse af fejlagtige oplysninger, som kan gøre det besværligt for revisor at identificere besvigelserne. Det kan dermed resultere i, at revisor på et falsk grundlag opnår en overbevisning om et egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis. Andre årsager til, at det primære ansvar ikke foreligger hos revisor, men at revisor i stedet tillægges ansvaret for at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation og er retvisende, er at;

- en revision udført efter ISA er foretaget på baggrund af skøn og stikprøver og har dermed iboende begrænsninger
- hvis besvigeren/besvigerene har en høj anciennitet og dermed, har højt kendskab til virksomheden og revisionen
- ledelsens position og mulighed for tilsidesættelse af kontroller (ISA 240, 2016: afsnit 6-8)

Dermed er sandsynligheden for, at revisor opdager utilsigtede fejl også større end sandsynligheden for at revisor opdager besvigelser, idet besvigelser som ovenfor nævnt ofte er sofistikerede og omhyggeligt udført.

I ISA 240 afsnit 10 er revisors mål for at identificere de risici der må være i regnskabet også oplistet. Disse mål dækker over;

- at revisor i forbindelse med udførelsen af en revision har pligt til at identificere og vurdere risici for væsentlige fejlinformationer i regnskabet, som følge af besvigelser
- at revisor samtidig har pligt til at opnå et tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis om de vurderede risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser ved blandt andet at udforme og gennemføre passende reaktioner
- og samtidig på en passende vis at reagere på besvigelser eller mistanke herom, som er konstateret i forbindelse med revisionen.

Hvis revisor i forbindelse med revisionen har konstateret mistanke om besvigelser af et betydeligt beløb eller af særlig grov karakter, og har opnået bevis for dette, har revisor pligt til hurtigst muligt at meddele dette til det rette niveau i den daglige- og øverste ledelse, som er dem der har det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser (ISA 240, 2016: afsnit 40). Revisors afgørelse af, hvilket niveau der er det rette, vurderes på baggrund af besvigelsens sammensværgelse, art og størrelse (ISA 240, 2016: afsnit A60). Hvis forholdet efterfølgende ikke udbedres eller hvis flertallet af ledelsen er involveret, har revisor pligt til at underrette de rette tilsynsmyndigheder for besvigelser, som i Danmark er National enhed for Særlig Kriminalitet¹.

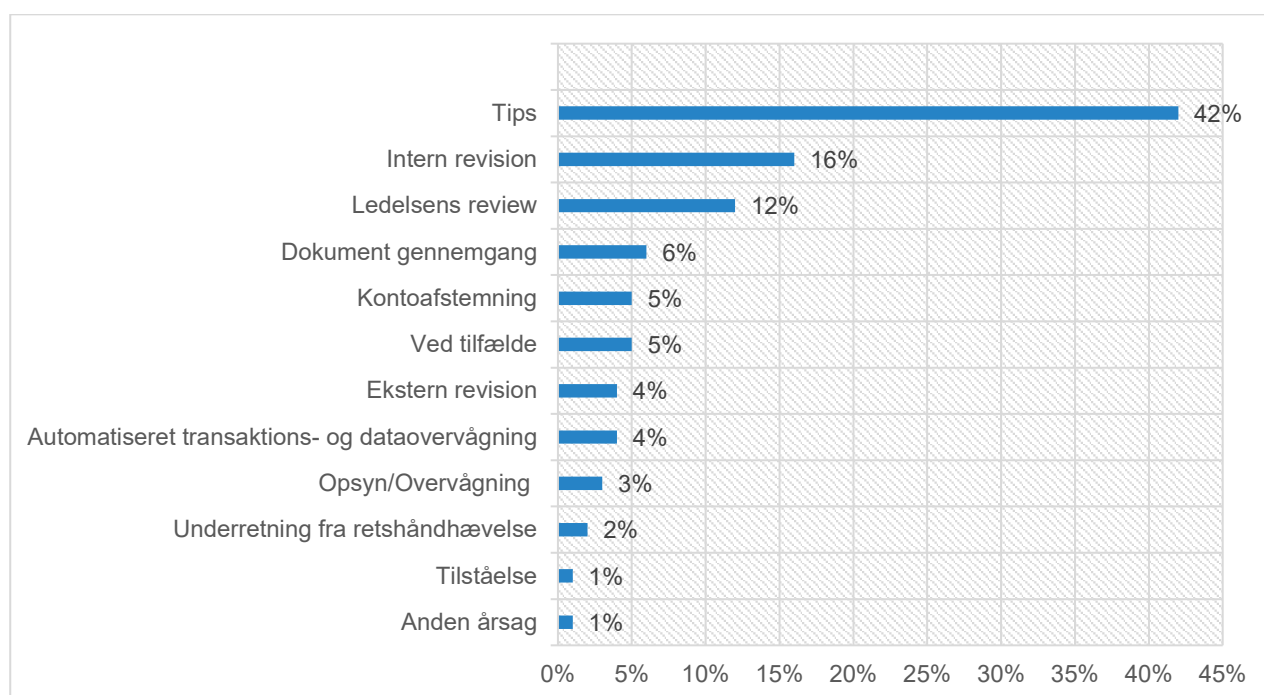
I henhold til ISA 200 har revisor ydermere også pligt til at anvende faglige vurderinger og udvise professionel skepsis under hele planlægningen og udførelsen af revisionen. Revisor må dermed ikke fra start antage, at regnskabet indeholder væsentlige fejlinformationer i form af besvigelser og dermed revidere efter dette, hvis der ikke er noget der har udledt denne mistanke. Dette er også i overensstemmelse med revisorlovens § 16 (2021), hvor revisor ydermere også har ansvar for at udføre revisionen med god revisorskik og herunder at udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader. I henhold til revisorlovens § 16 indebærer god revisions skik også, at revisor udviser professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne.

2.3.2 Whistleblowing og medarbejderansvar

Afsløring af besvigelser er et væsentligt skridt i opklaringen af besvigelser og det er dermed også vigtig at være bekendt med de mest almindelige metoder, hvorved svindel egentlig opdares.

¹ National enhed for særlig kriminalitet har pr. 01.01.2022 erstattet den tidligere SØIK for at styrke kampen mod alvorlig økonomiske, organiserede og it-relaterede kriminalitet sammen med politi og anklager.

Trods besvigerenes ellers meget omhyggelige organisering af besvigelser, har flere undersøgelser vist, at whistleblowing-ordninger ofte er den mest almindelige måde at besvigelser egentlig opdages. Figur 2.1 nedenfor er et resultat, som er opnået igennem en undersøgelse af erhvervsmæssig svig foretaget af ACFE. Figur 2.1 viser at besvigelser i langt de fleste tilfælde bliver opdaget igennem tips fra virksomhedens egne interessenter. Undersøgelsen viser også, at ud af disse tip, kommer mere end halvdelen af alle tips fra virksomhedernes egne medarbejdere, imens næsten en tredjedel kommer fra virksomhedernes eksterne interessenter, så som kunder, leverandører og konkurrenter (ACFE, 2022: 21). I figuren er fordelingen af, hvordan besvigelser bliver opdaget, vist.

Figur 2.1 Hvordan bliver besvigelser opdaget?

Kilde: Association of Certified Fraud Examiners – Occupational Fraud 2022 - Figur 10

Fænomenet whistleblowerordning stammer fra Public Interest Disclosure Act (PIDA) i 1998, og er senere hen også blevet udbredt i både UK og i Europa. I 2010 godkendte NASDAQ OMX Copenhagen *Komitéen for god selskabsledelse* nye anbefalinger for, hvad god selskabsledelse indebærer. Disse nye anbefalinger indebærer blandt andet følgende anbefaling vedrørende whistleblowerordninger: *"Komitéen anbefaler, at bestyrelsen etablerer en whistleblowerordning, som giver medarbejdere og andre interessenter mulighed for at rapportere alvorlige forseelser eller mistanke herom på en hensigtsmæssig og fortrolig måde, og at der er en procedure for håndtering af sådanne whistleblowersager"* (Komitéen for god Selskabsledelse, 2022).

Disse nye anbefalinger gjorde og gør sig i dag gældende for børsnoterede selskaber, efter årsregnskabsloven § 107 b, stk. 1, nr. 3 princip om at *"følg eller forklar"* (2019). Hvilket betyder, at børsnoterede selskaber, som vælger af fravige disse anbefalinger, skal angive årsag hertil samt hvordan selskabet i stedet har valgt at indrettet sig. Små og mellemstore virksomheder har frit valg om, hvorvidt de ønsker at efterleve disse anbefalinger.

Fænomenet Whistleblowerordning blev i 2014 et krav for finansielle virksomheders vedkommende, ved indførelse af §§ 75a og 75b i lov om finansiell virksomhed (2022). Hvortil følgende blev vedtaget: *"En finansiell virksomhed skal have en ordning, hvor virksomhedens ansatte via en særlig, uafhængig og selvstændig kanal kan indberette overtrædelser eller potentielle overtrædelser af den finansielle regulering begået af virksomheden, herunder af ansatte eller medlemmer af bestyrelsen i virksomheden. Indberetninger til ordningen skal kunne foretages anonymt. Virksomheden skal følge op på indberetninger til ordningen og skriftlig kunne dokumentere, hvordan virksomheden har fuldt op på indberetningerne."*

Indførelsen af whistleblowerordninger har givet medarbejderne mulighed for at sikre åbenhed og gennemsigtighed i forhold til eventuelle ulovligheder og alvorlige uregelmæssigheder i den enkelte virksomhed (Justitsministeriet, 2021). Det skal dog hertil benævnes, at revisor er, efter nuværende love og regler, ikke forpligtet til at gennemgå whistleblowerordninger i forbindelse med revisionens udførelse. Dog kan inddragelsen heraf i revisionsplanlægningen indikere eventuel mangel på interne kontroller, hvilket kan medføre yderligere revisionshandlinger. Revisor bør vurdere eventuelle indberettede sager, som antyder at der kan være foretaget besvigelser, for på denne baggrund at kunne vurdere, hvorvidt regnskabet kan siges at være retvisende.

Efter nu både at have opnået en indsigt i de forskellige former for besvigelser; såsom regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver – og en indsigt i, hvordan det juridiske ansvar egentlig fordeles mellem revisor og den øverste såvel som den daglige ledelse i virksomhederne, findes det nu relevant at se ind i, hvordan tidligere sager har medført muligheden for at definere, hvem den typiske besviger er og hvilke adfærdsmæssige tegn, der kan indikere, at besvigelser kan forekomme.

2.4 Besvigeren

Det stigende antal af besvigelssager giver hvert år ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) - som er et større internationalt fællesskab for professionelle, der arbejder med opklaring af svindelsager - mulighed for at kunne præsentere og identificere de mest typiske svindelfaktorer og omfanget af erhvervsmæssig svig i en rapport.

ACFE udgav i 2022 den 12. udgave af deres rapport, som er resultatet af en større international undersøgelse omhandlende besvigelser, som i en vid udstrækning blev foretaget under en global pandemi, covid-19 – i en tid hvor fagfolk, hvis arbejde var at bekæmpe besvigelser, som så mange andre, var udfordret på deres ellers daglige rutiner og muligheder for at udføre deres arbejde. Undersøgelsen giver mulighed for, på baggrund af tidligere besvignelsessager, at udlede information om, hvilke metoder besvigerene anvender samt en beskrivelse af, hvem den typiske besviger egentlig er. Denne viden er baseret på en større spørgeskemaundersøgelse udsendt af ACFE som blandt andet indeholder spørgsmål omkring, hvem den typiske besviger er. Herunder blandt andet viden omkring den typiske besvigers jobprofil, demografi, tidligere opførelse og eventuelle identificerede adfærdsmæssige advarselstegn, som kunne have advaret og indikeret en potentiel mulig svindel.

Disse oplysninger har medvirket til at kunne identificere fælles karakteristika samt adfærd hos de forskellige besvigere, alt sammen oplysninger som virksomheder kan anvende i deres risikovurdering af deres medarbejdere, men også til at designe deres interne kontroller (ACFE, 2022: 44).

Med udgangspunkt i denne undersøgelse, vil dette afsnit indeholde en definition af, hvem den typiske besviger er og hvilke indikationer, der for den almindelige medarbejdere, leder eller revisor kan hjælpe med at identificere besvigelser tidligere i processen.

2.4.1 Typiske karakteristika

ACFE's undersøgelse fra 2022 viste en stærk sammenhæng mellem besvigerens ansættelsesniveau og bedrageriets størrelse. Ejer/direktører begik kun 23% af besvigelserne i ACFE's undersøgelse, men de påførte klart de største tab hos virksomhederne, og langt større tab end de tab, som blev forårsaget af ledere og øvrige medarbejdere. Til gengæld forårsagede ledere meget større tab end medarbejdere på personaleniveau. Dette blev også understøttet af tidligere undersøgelser fra ACFE, som konkluderede, at størrelsen af svindelbeløbet hænger sammen med, hvilket niveau medarbejderen opererer på i virksomheden. Jo højere stilling i virksomheden, jo større var svindelbeløbet (ACFE, 2022: 44).

Undersøgelsen fastslog, at en af udfordringerne ved at håndtere besvigelser begået af gerningsmænd på højt niveau er, at disse medarbejdere ofte har en vis evne til at kunne omgå eller tilsidesætte kontroller, der ellers ville opdage besvigelsen. Dette blev understøttet af undersøgelsen, som viste, at gennemsnittet af opdagelsestiden af en besvigelse varierede alt efter om det var en almindelige medarbejder, en leder eller en ejer/direktør, som havde udført besvigelsen.

For eksempel var opdagelsestiden i gennemsnit 8 måneder for en almindelig medarbejder, mens gennemsnittet var 16 måneder for en leder og 18 måneder for en ejer/ direktør (ACFE, 2022: 44-45).

2.4.1.1 Sammenhæng mellem besvigerens anciennitet og størrelsen af besvigelsen

Der er en betydelig sammenhæng mellem besvigerens anciennitet i virksomheden og størrelsen af den svindel, som er foretaget. Ifølge ACFE's undersøgelse, forårsagede besvigere med mindst ti års ansættelse i en virksomhed, et gennemsnitligt tab på 1.750.000 kr., hvilket var fem gange så meget, som det gennemsnitlige tab forårsaget af besvigere med mindre end et års ansættelse (ACFE, 2022: 46).

Evnen til at begå svindel er en færdighed og data fra ACFE's undersøgelse viste, at jo længere en person arbejder for en virksomhed, jo bedre forudsætning har de for at udføre svindel. ACFE har, på baggrund af deres indsamlede data, udarbejdet forskellige illustrationer, hvor personer med en ansættelsestid på mere end 10 år, bliver sammenlignet med personer som har en ansættelsestid på under 5 år (ACFE, 2022: 48-49).

Undersøgelsen af data viste ydermere, at besvigere med over 10 års ansættelse forårsagede væsentligt større tab hos den virksomhed, de var ansat ved, end personer med under 5 års ansættelse. Personer med 10 års ansættelse var også væsentligt længere om at blive opdaget i deres svindel end personer med under 5 års ansættelse. I gennemsnit tog det 24 måneder at opdage en person med 10 års ansættelse, hvor det derimod kun tog cirka 10 måneder for en person med under 5 års ansættelse (ACFE, 2022: 48-49).

2.4.1.2 Demografiske faktorer sammenhæng med besvigelser

Undersøgelsen viste en signifikant forskel mellem kønnene, når det kom til besvigelssager. Langt de fleste besvigelser blev udført af mænd. Mændene stod for 73% af alle besvigelser, mens kvinderne kun stod for 23% (ACFE, 2022: 51).

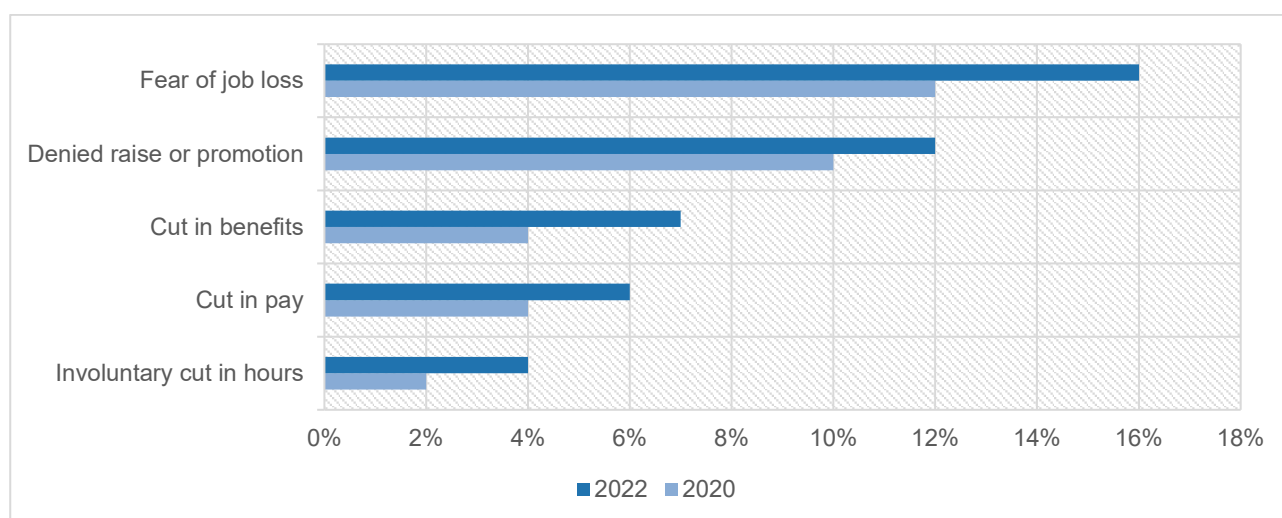
Aldersfordelingen af besvigelser i ACFE's undersøgelse viste, at størstedelen af besvigelserne (54%) blev begået af personer mellem 31 og 45 år. Gennemsnitstabet for virksomhederne havde derimod en tendens til at hænge direkte sammen med besvigerens alder. Data fra undersøgelsen fastlagde, at kun 3% af gerningsmændene var over 60 år, men gennemsnitstabet i denne aldersgruppe var 5.600.000 kr., hvilket var langt større end de andre aldersgrupper (ACFE, 2022: 54).

Ydermere viste undersøgelsen, at tabene også er knyttet til besvigerens uddannelsesbaggrund, fordi personer med højere stillinger også har en tendens til at have en højere uddannelse (ACFE, 2022: 55).

Størstedelen af besvigelserne i undersøgelsen (58%) blev begået af to eller flere gerningsmænd, der samarbejdede om svindlen. Det vidste sig, at gennemsnitstabet steg betydeligt, når mere end én person stod for at begå svindlen. Årsagen til dette skyldes, at flere gerningsmænd, som hjælper hinanden, kan være i stand til at omgå kontroller baseret på adskilte opgaver og måske godkende den anden persons transaktioner. På den måde vil besvigelsen være svære at opdage (ACFE, 2022: 56).

Ifølge ACFEs undersøgelse viste det sig, at 50% af de undersøgte besvigere udviste mindst én af de identificerede HR-relaterede faktorer, også kaldet "red flags", som potentielt kunne være eller har været årsagen til, at besvigeren udviste økonomisk stress eller vrede over for en arbejdsgiver og dermed fandt retfærdiggørelse i at foretage besvigelse overfor virksomheden. Af de identificerede red flags, er de tre mest almindelige; *frygt for jobtab, dårlig performance og at have fået afslag på lønforhøjelse eller forfremmelse*. Svindlere, der lever over evne, har været det mest almindelige røde flag i alle undersøgelser siden 2008 (ACFE, 2022: 58-60).

Derudover, viste undersøgelsen, at ud af de fem mest identificere HR-relateret situationer, kunne ACFE, på alle fem situationer, se en stigningen i disse under covid-19 pandemien i 2020, i forhold til tidligere undersøgelse foretaget i 2020. Her var det især frygten for at miste sit job, som blev identificeret i 16% af de i alt 2046 sager som var gennemgået, hvilket var 4 procentpoint mere end i undersøgelsen udgivet i 2020.

Figur 2.2 Bidragede job usikkerhed under covid-19 til besvigelser?

Kilde: Association of Certified Fraud Examiners – Occupational Fraud 2022 – s. 61

Undersøgelse viste endnu en gang, at de tidligere identificeret adfærdsmæssige "red flags" som; at leve over evne, finansielle udfordringer, usædvanlig tæt relation på leverandør/kunder, kontrolproblemer, irriterbar/mistænkelig/aggressiv, mobning/intimidering, skilsmisse-familieproblemer, "wheeler-dealer"² attitude, som var de mest normale advarselstegn, idet mindst en af disse advarselstegn blev identificeret i 85% af de i alt 2046 gennemgået sager (ACFE, 2022: 60).

Efter, i ovenstående afsnit, at have afdækket, at den typiske besviger, har et højere uddannelses-niveau og ofte har en høj anciennitet i virksomheden, vil der i det kommende afsnit blive kigget ind i, hvilke bedragertyper, der findes og hvilke incitamenter, der får mennesker til at begå besvigelser.

2.4.2 Bedragertyper

Til fastlæggelse af hvilke mennesketyper der bedrager, sondres der i mellem to typer af bedragere; stereotypen og psykopaten. Ofte har stereotypen langt større kendskab til den givne virksomhed, som vedkommende er ansat i, hvilket giver stereotypen mulighed for at udnytte sit kendskab til virksomhedens kontroller. Denne bedragertype drives ofte af en mulighed for at opnå egen vinding (Warming-Rasmussen et. al 2015: 27). Modsætningsvis er psykopaten, den menneskeligt afvigende personlighedstype, som oftest vanskeligere at afsløre.

2.4.2.1 Stereotypen

Stereotypen er en bedragertype, som udnytter sit kendskab til virksomhedens kontroller og denne er ofte en bedrager, der drives af muligheden for at opnå egen vinding. Denne type af bedrager udfører ofte bedrageriet sammen med en eller flere medsammensvorne, og hvis/når det bliver afsløret, viser det sig ofte at have stået på i en længere periode (Warming-Rasmussen et. al 2015: 25). Stereotypen er ofte en del af mellemlædsledelsen og er ofte placeret i enten økonomiafdelingen eller salgsafdelingen.

2.4.2.2 Psykopaten

I modsætning til stereotypen, som besidder mere almene karaktertræk, medfører psykopatens karaktertræk ofte en opførsel, som er mere i konflikt med de generelt accepterede normer og regler i samfundet (Warming-Rasmussen et. al 2015: 58). Det er vigtigt at skelne mellem psykopater og

² "wheeler-dealer" attitude – En person der indgår aftaler i erhvervslivet på en dygtig – men til tider uærlig måde

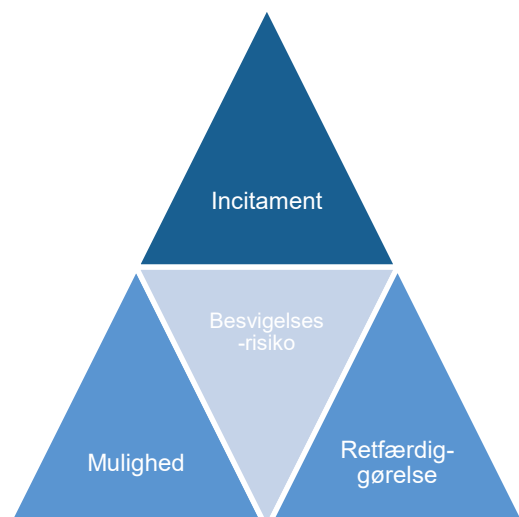
psykopatiske træk. Alle kan have enkelte psykopatiske træk, men dermed ikke sagt, at alle er psykopater.

Når der skal skelnes mellem psykopatiske træk og psykopater, er det mængden og graden af de psykopatiske personlighedstræk, som afgør, hvorvidt en person er psykopat. Nogle af de mest karakteristiske personlighedstræk, som kan indikere, hvorvidt en person besidder psykopatiske træk, er blandt andet interpersonelle træk som overfladiskhed, stor selvforståelse og uærlighed. Følelsesmæssige træk som manglende samvittighed, empati og ansvarsfølelse er ligeledes kendetegn for psykopater. Mange psykopater besidder typisk også en høj grad af impulsivitet, uansvarlighed og de mangler ofte mål i livet. I sociale sammenhænge skiller psykopaten sig også ud ved at udvise dårlig selvbeherskelse og er ofte en meget asocial type (Warming-Rasmussen et. al 2015: 64).

2.5 Donald R. Cressey - Besvigelsestrekanter

Der findes forskellige redskaber til at opdage og forstå, hvorfor besvigelser bliver foretaget. En af de mest kendte besvigelelsesmodeller er besvigelsestrekanter. Besvigelsestrekanter er en teori udviklet af forsker Donald R. Cressey tilbage i 1953 i forbindelse med sit arbejde på sin doktorgrad i kriminologi. Cressey baserer sin teori på interview, som han foretog med cirka 200 indsatte i fængsler rundt om i det amerikanske Midwest (Wells, 2014: 13).

Teorien bag besvigelsestrekanter er senere hen blevet godkendt af IFAC, som er den internationale organisation for revisorer og teorien er i den forbindelse blevet inkluderet i ISA 240 afsnit A1. Ofte anvendes besvigelsestrekanter til at opnå en større forståelse for, hvorfor besvigelser bliver begået og hvilket incitament besvigeren har haft for at begå besvigelsen. Modellen indeholder tre risikofaktorer; *incitament/pres*, *mulighed* og *retfærdiggørelse*, som alle er faktorer, der skal være til stede for, at en besvigelse opstår (ISA 240, 2016). Jo større omfanget er af alle tre faktorer, jo større sandsynlighed er der for, at besvigelser forekommer. For en grafisk illustration af besvigelsestrekanterens elementer, er nedenstående model tilvirket.

Figur 2.3: Besvigelsestrekant

Kilde: Egen tilvirkning af besvigelsestrekanten, baseret på ISA 240 og Cressey (1953).

I de kommende afsnit vil alle tre elementer blive gennemgået.

2.5.1 Mulighed

En af de tre risikofaktorer i Cressey's besvigelsestrekant er *muligheden* for at begå besvigelser. Modsat incitament og retfærdiggørelse, er *muligheden* egentlig den mest identificerbare risikofaktor, idet denne kan fastsættes på baggrund af en virksomheds interne kontroller. Hvis de interne kontroller er designet korrekt, vil *muligheden* for at begå besvigelser ikke være til stede – eller besvigelse vil i hvert fald ikke være lige så nemt at gå til, som hvis de interne kontroller ikke er retmæssigt designet. Ifølge Cressey vedrører risikofaktoren *mulighed* ikke blot muligheden for at begå besvigelser, men desuden også, at besvigeren selv skal være i stand til at undvige både de forebyggende og opdagende kontroller samt eventuel funktionsadskillelse. Besvigeren skal samtidig være i stand til at kunne identificere muligheden for at udføre en handling uden at blive opdaget, hvilket i Cressey's teori bliver beskrevet ved brugen af begrebet "Perceived opportunity" (Wells, 2014: 13).

Ifølge Cressey's teori består Perceived opportunity, altså i dansk tale *muligheden*, af to delkomponenter; *generel information* og *tekniske færdigheder*. Generel information omfatter, at den mulige besvigers position kan overtrædes af vedkommende selv. Viden herom kan den mulige besviger have opnået igennem tidligere identificerede besvigelser, foretaget af andre medarbejdere, eller blot ved at besvigeren er opmærksom på, at denne er i en position, hvor han kan drage fordel af sin arbejdsgivers tillid.

Ved den anden delkomponent, tekniske færdigheder, refereres der til, hvorfor den mulige besviger evner de tekniske færdigheder det kræver at begå en besvigelse, både rent teknisk men også på det personlige plan at være i stand til at dække over samme. Med henvisning til tidligere gennemgået undersøgelse foretaget af ACFE, blev det afdækket, at det primært er personer med højere stillinger og højere uddannelsesniveau, der i langt de fleste tilfælde begår besvigelser. Det vurderes dermed også, at disse personer i langt de fleste tilfælde besidder de evner som *Perceived opportunity* indbefatter (Wells, 2014: 17).

Muligheden for at begå besvigelser er langt mere identificerbar end de øvrige elementer i besvigelsestrekanten; retfærdiggørelsen og incitamentet, idet muligheden for at begå besvigelser i de fleste tilfælde kan vurderes på baggrund af styrken af en virksomheds interne kontrolmiljø. Risikoen for at begå besvigelser vil være langt større i virksomheder hvis interne kontrolmiljø er relativt svagt eller ikkeeksisterende, i modsætning til virksomheder med et stærkt internt kontrolmiljø. For at en virksomhed kan skabe et stærkt internt kontrolmiljø, kræver det i første omgang, at de givende afdelinger består af flere medarbejdere, da dette giver mulighed for at opretholde funktionsadskillelsen og dermed opfylde kravene om internt kontrolsystem i henhold til ISA 265. Yderligere er det også vigtigt, at en virksomhed består af både forebyggende og opdagende kontroller for at sikre et stærkt internt kontrolmiljø, hvilket kan mindske enhver mulighed for undvigelse af kontroller og muligheden for at udføre besvigelser uden at blive opdaget (Warming-Rasmussen et. al 2015: 37-40).

2.5.2 Incitament/pres

Hvis der først er identificeret en mulighed for at begå besvigelse, kan dette medføre, at en given person ser et incitament til at begå sådan en handling. Hvis den pågældende person har opnået viden om, at muligheden for at begå en besvigelse findes – og hvis personen samtidig besidder de nødvendige færdigheder, som det kræver at begå den aktuelle besvigelse, så bliver sandsynligheden større for, at en besvigelse vil finde sted. En besvigers incitament kan have rod i forskellige årsager. Incitamentet kan blandt andet opstå på baggrund af, at besvigeren mærker et pres (krav) fra virksomhedens interessenter, ejere, ledelse eller lignende. Dette pres kan eksempelvis være et krav om bestemte resultater, hvilket kan give besvigeren det afgørende incitament – en motivation – til at begå den kriminelle handling for at indfri dette pres. Incitamentet kan dog ligeledes være af mere personlig karakter, som eksempelvis egen personlige, økonomiske situation (et behov for flere midler).

Incitamentet eller presset for at begå regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver afhænger af det bagvedliggende motiv/pres, som skaber incitamentet. Ifølge Cressey er incitamentet fremprovokeret af en problemstilling af økonomisk karakter, som Cressey omtalte "*Non-shareable financial problems*", som besvigeren ofte ikke ønsker at dele med sin omgangskreds eller offentligheden. Den enkelte besvigers incitament er af subjektiv karakter, idet det er forskelligt fra person til person, hvornår den enkelte finder det enkelte incitament eller pres stærkt nok til at ville begå besvigelser.

Gennem sin undersøgelse fandt Cressey, at de identificerede non-shareable financial problems kunne inddeles i følgende seks kategorier (Wells, 2014: 14-16):

- Overtrædelse af pålagte private forpligtelser; økonomiske problemer i en persons privatøkonomi, så som manglende evne til at betale sin gæld.
- Personlige fejltagelser i forbindelse med udførelsen af sit arbejde; økonomiske problemstillinger i virksomheden som følge af fejlagtig eller dårlig dømmekraft, som betroede personer ofte har svært ved at dele med andre af frygt for at miste tillid og status
- Fejlslagne forretninger; udefrakommende faktorer som medfører forretningsmæssig modgang som for eksempel rentestigninger, konjunkturedgang, men som ikke skyldes den enkelte medarbejder
- Fysisk isolation; personer i økonomiske vanskeligheder vælger at isolere sig fra de pågældende personer, der kan hjælpe
- Statusambition; altså at leve over evne - når en given person indser, at egen økonomiske formåen ikke længere rækker til at opretholde den status og levestandard, som vedkommende ønsker for at fastholde den ønskede sociale og økonomiske status
- Arbejdsgiver- og arbejdstagerforhold; når der opstår et forhold mellem arbejdsgiver og arbejdstager, hvor arbejdstager ikke er tilfreds med sin stilling i organisationen, for eksempel i form af lønniveau, arbejdspress eller manglende værdsættelse

Cressey's non-shareable financial problems hænger fint sammen med de faktorer, der i ISA240 (2016) er oplistet som faktorer, der kan være med til at skabe et incitament for at begå regnskabsmanipulation:

- Ydre og internt pres på virksomheden om indtjeningsmål og økonomiske resultater
- Forventningspres fra omverden om at leve op til eventuelle krav og forventninger

- Tegn på at den øverste eller daglige ledelses private økonomiske situation afhænger af virksomhedens økonomiske resultater
- Firmainternt pres fra øverste ledelse til underliggende ledelsesniveauer om at opfylde økonomiske målsætninger, for eksempel i form af incitamentsafklønning

Både Cressey's non-shareable financial problems og ovenstående faktorer oplistet i ISA 240 (2016) har paralleller til de såkaldte *red flags*, som ACFE's seneste undersøgelse af erhvervsmæssige besvigelser viste. Disse red flags omhandler nemlig ligeledes, at det at leve over evne eller at være i økonomiske vanskeligheder, kan resultere i misbrug af en virksomheds aktiver.

2.5.3 Retfærdiggørelse

Den tredje risikofaktor i besvigelsestrekanten er retfærdiggørelsen af besvigelsen. Ifølge Cressey's teori er det vigtigt at adskille den efterfølgende rationalisering efter en besvigelse er foretaget og de *rationalizations* som indgår i Cressey's tre risikofaktorer, der danner besvigelsestrekanten.

Rationalizations som et element i besvigelsestrekanten, omhandler den retfærdiggørelse, der finder sted forud for en besvigelse. Dette begreb tager udgangspunkt i, at besvigeren som udgangspunkt ikke identificerer sig selv som kriminell og derfor har behov for en indre retfærdiggørelse for at legitimere den uetiske handling og fastholde sin opfattelse af sig selv som en troværdig person. Dette behov for at retfærdiggøre sine uetiske handlinger er et grundlæggende behov i menneskets natur:

"The first time we do something contrary to our morals, it bothers us. As we repeat the act, it becomes easier" (Wells, 2014: 18).

Cressey fandt, i sin undersøgelse, at besvigere i første omgang retfærdiggjorde deres handlinger ud fra en indre dialog om at den kriminelle handling var; 1) af en ikke væsentlig størrelse, 2) berettiget, 3) del af en generel uansvarlighed, som besvigeren selv ikke var ansvarlig for. Trods det faktum, at den udførende person ikke identificerede sig selv som en bedrager, formåede han alligevel, gennem en indre dialog at retfærdiggøre sine bedragende handlinger (Wells, 2014: 18). Denne proces kendes også som *undskyldningsprincippet* for den udførende person, idet retfærdiggørelsen sker gennem en indre dialog, hvor besvigelsesmuligheden fremstilles på en sådan måde, at besvigeren får retfærdiggjort handlingen over for sig selv. Denne retfærdiggørelse kan nå et niveau, hvor besvigeren ender med at føle, at det er okay eller ligefrem retfærdigt at begå den kriminelle handling (Warming-Rasmussen et. al 2015: 53).

Eksempler på undskyldningsprincippet:

- Jeg fortjener det
- Jeg låner blot pengene midlertidigt
- Ledelsen er ligeglad

Modsat de to øvrige risikofaktorer i besvigelsestrekanten, er retfærdiggørelse typisk sværere at identificere, idet den subjektive retfærdiggørelse af den kriminelle handling kan være forskellig fra person til person. Både risikofaktorerne *mulighed* og *incitament* er nemmere at identificere, på baggrund af den enkelte virksomheds kontrolmiljø.

Der er tidligere i specialet opnået en indsigt i, dels hvad besvigelser er og samtidig er det blevet klarlagt, hvordan ansvarsfordelingen imellem revisor og den enkelte virksomhed er i forbindelse med opdagelsen af besvigelser. Dette blev efterfulgt af en gennemgang af, dels hvem den typiske besviger er og samtidig hvilke faktorer, der får mennesker til at begå besvigelser. Dette blev afdækket på baggrund af en større undersøgelse af tidligere besvigelsessager, foretaget af ACFE, som blandt andet muliggjorde opstilling af de typiske karakteristika ved en besviger, men egentlig også hvilke typer af incitamenter, man kan have for øje, i forhold til at opdage besvigelser i et tidligere stadie. Der blev efterfølgende fundet en sammenhæng mellem resultaterne fra ACFEs undersøgelse og den netop gennemgåede teori om besvigelsestrekanten af Cressey. Denne teori klarlagde tre afgørende faktorer, som kan medvirke til, at besvigelser udføres.

Med ovenstående teoretiske afsæt vil der i det kommende afsnit blive foretaget en analyse af to tidligere besvigelsessager, hvor revisor har haft en indflydelsesrig rolle.

3 Analyserende afsnit

I indeværende afsnit vil to tidligere besvigelsessager blive gennemgået og analyseret på baggrund af den hidtil opnåede viden omkring besvigelser, ansvarsfordelingen, bedragertyper og incitament. Dette med henblik på at opnå en indsigt i konkrete eksempler på, hvordan besvigelser foretages i erhvervslivet og hvordan revisor i disse sager har handlet. Der vil derfor, i de kommende afsnit, først og fremmest blive præsenteret to tidligere besvigelsessager, helt konkret vil der blive set på henholdsvis besvigelsessagen om Genan-virksomheden og efterfølgende Hesalight. Begge sager vil blive analyseret med henblik på at identificere typen af anklage og besvigelse, besvigerens karakteristika og incitamenter på baggrund af besvigelsestrekanten, og sidst men ikke mindst vil der blive set nærmere på revisors rolle og ansvarsfordelingen.

3.1 Genan

Bent A. Nielsen stiftede i 1990 virksomheden Genan A/S, som gjorde virksomhed ved at genanvende brugte dæk til at lave gummi, stål og tekstil. Genan er i dag en af verdens største virksomheder inden for genanvendelse af brugte dæk (Warming-Rasmussen et. al 2015: 151).

Bent A. Nielsen blev af tidligere ansatte hos Genan beskrevet som en kontroversiel person, som var en dominerende og enerådig virksomhedsejer, der involverede sig i alt vedrørende virksomhedens drift (Warming-Rasmussen et. al 2015: 151). Bent A. Nielsen havde fuldt indblik i alt, hvad der foregik i virksomheden og han havde i samtlige direktørkontrakter fået indarbejdet, at al kommunikation til bestyrelsen skulle gå igennem ham. I 2007 investerede PKA godt 900 mio. kr. i virksomheden, hvoraf de 600 mio. kr., skulle gå til ny aktiekapital. På daværende tidspunkt ejede Bent A. Nielsen og hans børn 52% af virksomheden, hvor PKA ejede de resterende 48% (Warming-Rasmussen et. al 2015: 151). I de efterfølgende år formåede Genan at levere gode resultater trods den hårde konkurrence i branchen og var på daværende tidspunkt opdelt i to koncerner, der ejedes i henholdsvis Danmark og Tyskland. På tværs af branchen blev der spekuleret i, hvordan Genan kunne opretholde så stor en fortjeneste, når øvrige konkurrenters fortjeneste var nedadgående og hvorvidt det solide overskud var skabt, på baggrund af interne handler mellem de to koncerner (Warming-Rasmussen et. al 2015: 151).

I Danmark er det lovpligtigt at udarbejde et konsolideret koncernregnskab (ÅRL §§ 109-110, 2019), men eftersom Genan-gruppen bestod af både en dansk og en tysk koncern og dermed havde to moderselskaber, kunne Genan-gruppen undgå at lave et samlet koncernregnskab på tværs af begge koncerner, hvor samtlige selskabers aktivitet var indregnet.

Konkurrenternes tese viste sig i 2014 at holde stik, for i 2014 fik Genans revisionsfirma, Deloitte, nemlig en henvendelse fra en whistleblower om mulige pyntede regnskaber, hvilket fik Deloitte til at foretage en nærmere undersøgelse af, hvorvidt tippet fra whistleblowerordningen holdt stik. Dette resulteret i, at den ansvarlige Deloitte revisor fik 14 dages suspendering, imens undersøgelserne fandt sted, hvorefter den ansvarlige revisor måtte fratræde sin stilling, idet man fandt så mange grundlæggende fejl, at Genans tidligere årsregnskaber måtte korrigeres (Warming-Rasmussen et. al 2015: 153). Genans danske koncern havde på daværende tidspunkt kun én kunde – nemlig den tyske Genan koncern. Efter nærmere gennemgang viste det sig, at den tyske Genan koncern også solgte varer til den danske Genan koncern, hvorfor den tyske koncerns finansielle situation udadtil så ud til at være stærk. Dette salg blev i Danmark bogført som et udviklingsprojekt og omkostninger hertil blev dermed afskrevet over en 10-årige periode.

Denne håndtering medførte, at både den danske og den tyske koncern udadtil kunne præsentere fine resultater. Deloitte's gennemgang af de seneste års regnskaber viste, at Genan Business & Development A/S (del af den danske koncern) havde indtægtsført en alt for høj projektavance i forhold til det faktiske udførte arbejde og koncernen havde samtidig indtægtsført en langt højere omsætning og et vareforbrug på projekter, som ej heller afspejlede det faktiske projekts udvikling (Warming-Rasmussen et. al 2015: 152).

3.1.1 Besvigelsesformen

Genan stifter og tidligere virksomhedsejer, Bent A. Nielsen blev den 15. april 2021, efter en længere corona-udsættelse, idømt seks års ubetinget fængsel for henholdsvis bedrageri og mandatsvig af særlig grov beskaffenhed i Vestre Landsret (Anklagemyndigheden, 2021). Bent A. Nielsen idømmes denne straf for blandt andet at have påført flere banker et samlet tab på godt 420 millioner kroner og for at have brugt over 73 millioner kroner til egen vinding (Anklagemyndigheden, 2021). Der er i denne sag, rent revisionsmæssigt, tale om direkte misbrug af aktiver (Warming-Rasmussen et. al 2015: 17), idet Bent A. Nielsen har gjort brug af virksomhedens likvider til køb af lejlighed, renovering af privat sommerhus og til direkte pengeoverførsler til en række familiemedlemmer (Anklagemyndigheden, 2021). Samtidig har Bent A. Nielsen anvendt regnskabsmanipulation for at dække over handlingerne og ved hjælp fra revisor ført en række banker bag lyset ved at fremvise manipulerede regnskaber og dermed vildlede regnskabsbrugernes opfattelse af virksomhedens situation og resultater for at opnå et milliardlån.

En af årsagerne til, at Bent A. Nielsen lykkedes med at manipulere Genans regnskaber igennem en længere årrække, skal blandt andet findes i den assistance, som Bent A. Nielsen fik fra selskabets revisor – muligvis kombineret med revisors manglende grundighed. Grundet Genans særlige koncernstruktur, som muliggjorde, at virksomheden kunne nøjes med at udarbejde særskilte koncernregnskaber i henholdsvis Danmark og Tyskland, kunne Genan undgå at eliminere interne pengestrømme, hvilken gjorde gennemsigtigheden og overblikket svært for regnskabsbrugerne. Det viste sig efterfølgende, at denne særlige koncernstruktur muliggjorde en oppustning af Genans tyske koncerns omsætning, idet den tyske koncern solgte til den danske, som derved forbedrede driften i Tyskland (Warming-Rasmussen et. al 2015: 152). Samtidig blev købet af tyske varer i den danske koncern bogført som udviklingsprojekter, hvilket muliggjorde, at omkostningerne kunne fordeles over 10 år som afskrivninger i stedet for direkte omkostningsføring, hvilket gjorde, at også den danske koncern kunne fremvise kunstigt pæne regnskaber med overskud.

Ydermere blev der, i Genan Business & Development A/S foretaget fejlagtige indregninger af igangværende arbejder, idet indtægtsføringen blev foretaget på baggrund af en for høj projektavance og samtidig blev både omsætning og vareforbrug indtægtsført på projekter, som aldrig afspejlede et faktisk udført stykke arbejde (Warming-Rasmussen et. al 2015: 153).

3.1.2 Besvigeren

Beskrivelsen af den daværende ejer Bent A. Nielsen, tegner et billede af en ejer, som udviser tydelige karakteristika, som kendetegner bedragertypen; *stereotypen*. Bent A. Nielsen beskrives som en dominerende og enerådig virksomhedsejer, der involverede sig i alt vedrørende driften. Han styrede alle informationer i virksomheden for at sikre, at kun meget få medarbejdere i virksomheden havde det fulde overblik. Bent A. Nielsen var både en del af den daglige drift og var samtidig en del af bestyrelsen. Bent A. Nielsen beskrives ikke af tidligere medarbejdere som værende en direktør med psykopatiske karaktertræk, men blot som en meget enerådige ejer. Bent A. Nielsen, som bedrager, passer generelt godt ind i mange af de identificerede karaktertræk, som også ACFE's undersøgelse af tidligere bedragere viste. Blandt andet de adfærdsmæssige *red flags* som at leve over evne, kontrolproblemer og usædvanlig tæt relation på samarbejdspartnere og kunder er elementer, som passer på Bent A. Nielsens tilværelse, som ejer og leder af Genan koncernerne. Samtidig ses der også en direkte sammenhæng mellem Genan-sagen og Bent A. Nielsen som bedrager og ACFE's konklusioner og resultater om, at mandlige direktører/ejere ofte påfører langt de største tab og i takt med højere anciennitet, ansvar og alder øges risikoen for, at besvigelser finder sted. Yderligere, at disse besvigelser, affødt af øverste ledelse, typisk også tager længere tid at opdage. I Genan-sagen fandt besvigelserne sted i flere år, inden det blev opdaget og fik konsekvenser.

3.1.3 Besvigelsestrekanter

Med udgangspunkt i at holde de faktiske handlinger i Genan-sagen op imod Donald R. Cressey's teori om besvigelsestrekanter, har dette afsnit til hensigt at klarlægge og forstå, hvorfor Bent A. Nielsen foretog den omtalte besvigelse. Denne del af analysen afdækker med andre ord Bent A. Nielsen's muligheder, incitament samt hvordan han retfærdiggjorde sine handlinger over for såvel sine investorer som over for sig selv.

3.1.3.1 Muligheden

Med Bent A. Nielsens position eneejer og arbejdende formand af bestyrelsen, fik han tilegnet sig muligheden for at kontrollere, at al kommunikation til bestyrelsen gik igennem ham, som han blandt andet formåede at få indarbejdet i virksomhedens direktørkontrakter (Warming-Rasmussen et. al 2015: 151). Ifølge Donald R. Cresseys teori består muligheden i *besvigelsestrekanten*, som tidligere nævnt, af to delkomponenter; generel information og tekniske færdigheder. Ved både at være en del af virksomhedens bestyrelse og samtidig have sikret, at al kommunikation til bestyrelsen fra ledelsen, skulle gå igennem ham, formåede Bent A. Nielsen at tilegne sig en stor generel viden, som han selv kunne bestemme og selektare i, hvad bestyrelsen skulle oplyses om. Samtidig har Bent A. Nielsen, med sin store erfaring med at drive virksomhed, de tekniske færdigheder, det kræver, for at gennemføre besvigelser og undvige omverdenens mistænkelighed.

3.1.3.2 Incitament

Bent A. Nielsen har, igennem sin tid i erhvervslivet, været dygtig til at stifte og drive succesfulde virksomheder. Før Bent A. Nielsen stiftede Genan, drev han Viborg Gruppen, som tilbage i 2002 blev solgt for et større milliard beløb (Vestergård, 2014). I henhold til Donald R. Cressey's teori om incitamentet, bliver incitamentet ofte fremprovokeret af en problemstilling af økonomisk karakter, også kaldet *Non-shareable financial problems*. Det kan tænkes, at Bent A. Nielsens incitament for besvigelserne i Genan var fremprovokeret af et *ydre og internt pres* om, at den nystiftede Genan virksomhed også skulle formå at levere pæne økonomiske resultater. Samtidig kunne det tyde på, at Bent A. Nielsen, efter sit salg af Viborg Gruppen, levede et velhavende liv, hvor pengene måske hurtigt slap op. Dermed kan incitament *statusambition* også havde været et incitament for Bent A. Nielsen. Det er med andre ord ikke usandsynligt, at Bent A. Nielsen *levede over evne*, hvilket øger risikoen for, at han blev afhængig af virksomhedens økonomiske resultater.

3.1.3.3 Retfærdiggørelse

Som tidligere nævnt er *besvigelsestrekantens* parameter *retfærdiggørelse* typisk svært at identificere, da den kan være forskellig afhængig af den enkelte besviger. Bent A. Nielsen har formentlig følt, at de penge, han personligt fik ud af at foretage sine besvigelser, var berettigede for ham. Ifølge Cressey foregår denne retfærdiggørelse ofte som en indre dialog, i form af *undskyldningsprincippet*, hvor besvigeren, via en indre proces, retfærdiggøre sine handlinger. Det kan meget vel tænkes, at Bent A. Nielsen, som både stifter og ejer af Genan koncernerne, har følt en vis magtfuldkommenhed og en vis ret til at håndtere virksomhedens midler efter forgodtbefindende.

3.1.4 Revisors ansvar

I opgavens afsnit 2.3 omhandlende ansvarsfordelingen samt i afsnit 2.3.1 om revisors ansvar blev det fundet, at revisor under opgavens udførelse skal agere som offentlighedens tillidsrepræsentant og dermed skal udføre opgaverne efter god revisorskik. Hvis revisor, under en givende opgavens udførelse, identificerer forhold, der kan påvirke årsrapportens retvisende billede, har revisor pligt til at handle aktivt og eventuelt tage forbehold for dette i sin påtegning.

Igennem en længere årrække var Deloitte fast revisor for Genans danske koncern og Bent A. Nielsens personlige selskaber (Warming-Rasmussen et. al 2015: 153). Efter at Deloitte, fra flere whistleblowere, havde modtaget tips om, at der var noget galt, valgte Deloitte at starte en undersøgelse af den ansvarlige revisor på sagen og af den udførte kvalitetskontrol. Efter at denne sag var kommet frem i lyset, indledte også Erhvervsstyrelsen en undersøgelse af både den ansvarlige revisor og Genan, hvilket kun sker, når der er tale om sager med risiko for væsentlige fejl og mangler.

3.1.4.1 Erhvervsstyrelsen om Deloitte's kvalitetskontrol

Erhvervsstyrelsen indledte en undersøgelse af Deloitte's kvalitetskontrol af den udførte revision af årsrapporten for 2012 for Genan Business & Development A/S, efter først at have udført en undersøgelse af den udførte revision for 2013 for Genan A/S og Genan Business & Development A/S. Af denne undersøgelse fandt Erhvervsstyrelsen behov for at indbringe den ansvarlige revisor for Revisornævnet (Erhvervsstyrelsen, 2016). Som følge af Erhvervsstyrelsens undersøgelse, blev Bjarne Nielsen påtalt for blandt andet manglende overholdelse af revisorlovens §40 stk. 1, nr. 2, omhandlende manglende dokumentation af effektiv afhjælpning og udredelse af væsentlige fejl og mangler, der blev identificeret i forbindelse Deloitte's interne kvalitetskontrol (Erhvervsstyrelsen, 2016). Denne kvalitetskontrol udledte indikationer på så væsentlige fejl og mangler, at det pågældende regnskab ikke opfyldte årsregnskabslovens grundlæggende krav om at give et retvisende billede. I Erhvervsstyrelsens undersøgelse blev der på denne baggrund fundet behov for, at den ansvarlige revisor blev indbragt for Revisornævnet.

3.1.4.2 Revisornævnet - Undersøgelse af revisor efter revisorloven §37

Af revisornævnet blev Genan-sagens ansvarlige revisor ikendt en bøde på 50.000 kr. ved kendelse af 29. april 2016 (Kiertzner, 2016a). Af Revisornævnet blev revisor indbragt for i alt seks forhold. Hvoraf 5 af disse omhandlede manglende opnåelse af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis.

Det sidste forhold omhandlende manglende lønindberetning af en betydelig udbetaling, uden at have angivet supplerende oplysning om ledelsesansvar for overtrædelse af skattelovgivning (Kiertzner, 2016a).

3.1.4.3 Landsrettens begrundelse og resultat: V.L. Sag 773/2019 kendelse af 15. april 2021

Som afslutning på denne sag blev både Bent A. Nielsen og den ansvarlige revisor Bjarne Nielsen erklæret skyldig i samlet tre forhold. Af disse tre forhold blev Bent A. Nielsen kendt skyldig i to – hvor det sidste forhold omhandlede den ansvarlige revisors medskyldighed (V.L. – S 773/2019). Disse forhold var som følger:

Bent A. Nielsen

- Forhold omhandlende misbrug af aftale om at *"BAN International disponerer over aktiverne ved at investere i aktier, obligationer og aftaleindskud"* som medførte overførelser af store kontante beløb mellem Genan Gruppen GmbH og BAN International GmbH". Af disse kontante overførsler til BAN international GmbH, blev private hævnninger foretaget
- Fortielse om større mellemværende mellem Genan Gruppen GmbH og BAN international GmbH, som var en forudsætning om at være indfriet for de investorer, der senere stillede et større seniorlån. Dette var blandt andet underbygget af en revisorerklæring af 6. marts 2013.

Bjarne Nielsen

- Skyldig i medvirken til bedrageri. På baggrund af afgivelse af erklæring som blev fundet anvendt til verificering af, at det omtalte lån, var indfriet (hvilket det viste sig ikke at være). Denne indfrielse var oplistet som en forudsætning forud for en større erhvervsbanks bevilling af større finansiering.

Af Vestre Landsret blev Bent A. Nielsen og Bjarne Nielsen idømt henholdsvis 6 og 3 års ubetinget fængsel (V.L. – S 773/2019).

Efter gennemgang af revisors ansvar i Genan-sagen er der ingen tvivl om, at denne besvigelse og længden af denne især skyldes revisors manglende overholdelse af helt basale lovgivningskrav i revisorloven og ISA 240. Det var blandt andet krav som, at det er revisors ansvar, at der foreligger en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet er uden væsentlige fejlinformationer som helhed samt krav om at sikre opnåelse af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, ligesom kravet om at sikre overholdelse af indregning og måling i henhold til anvendt regnskabspraksis ej heller blev efterlevet.

Efter sagens gennemgang er det tydeligt, at revisor i flere situationer er blevet gjort opmærksom på forhold, som kunne give mistanke om besvigelser, hvor revisor, i henhold til ISA 240, ikke har overholdt sin pligt til hurtigst muligt at kommunikere til den daglige – og øverste ledelse.

3.2 Hesalight

Tilbage i 2009 blev Hesalight stiftet af Lars Nørholt, som efterfølgende fungerede som administrerende direktør i virksomheden. Hesalight var i begyndelsen en lille dansk virksomhed, hvis hovedaktivitet var produktion og salg af LED-belysning til erhverv og private og virksomhedens oprindelige mission var at spare energi og skabe et renere miljø (Hesalight A/S – Årsrapport 2012). Modsat mange andre, var Hesalights koncept, at kunderne først skulle betale for lamperne, efterhånden som de gav besparelser. Denne måde at drive virksomhed på gjorde, at det for Hesalight var nødvendigt at skaffe en større startkapital før de kunne vækste.

I 2013 blev Hesalight omtalt af den daværende statsminister Helle Thorning-Schmidt i folketingssalen, som et eksempel en dansk succeshistorie om en vækstvirksomhed. Herefter gik det pludselig stærkt for Lars Nørholt og Hesalight. I 2014 lykkedes det virksomheden at få et større obligationslån på hele 562 millioner kroner i form af en række investorer, hvori blandt virksomheder som Pensam, Pension Danmark, IKEAs Capter AG og mange flere indgik. Disse investeringer skete dog, ifølge SØIK, på et urigtigt grundlag, idet Lars Nørholt præsenteret investorerne for adskillige manipulerede oplysninger, heriblandt årsrapporter, hvori der var indtægtsført adskillige urigtige ordrer (Anklagemyndigheden, 2018). Samtidig bestod de oplysninger også af omtale af nogle af Hesalights nøglekunder, der ifølge Lars Nørholt skulle være store koncerner som Novo Nordisk og Arla, hvilket begge koncerner pure afviste (Sommer, 2019a). Kun kort tid efter de store investeringer viste det sig, at Hesalight pludselig led store tab til pensionsselskaberne, trods det faktum, at Pensam imellem perioden d. 12. december 2014 og den 11. september 2015 indbetalte i alt 262,5 millioner kroner til virksomheden. IKEAs Capter AG indbetalte af to omgange 185 millioner kroner og Pension Danmark overførte 52,5 millioner kroner til Hesalight (Sommer, 2019a).

I 2016 offentliggjorde Erhvervsstyrelsen, at de havde undersøgt Hesalights årsrapporter og deres anvendelse af produktionskriteriet i 2014, hvilket går på at virksomhedens indtægter og omkostninger indregnes løbende i takt med, at arbejdet bliver udført (ÅRL, 2019).

Erhvervsstyrelsens konklusion herpå var, at hele avancen på et projekt, fratrasket finansieringsomkostninger, var taget til indtægt ved kontraktindgåelse, hvilket betød, at resultatet bliver langt højere end det faktisk var og signalet overfor regnskabsbruger var dermed alt for positivt (Kiertzner, 2016b). Dette resulterede efterfølgende i, at Erhvervsstyrelsen besluttede at indlede en større undersøgelse af revisionen af det pågældende årsregnskab.

Da offentliggørelsen af de nye regnskaber kom, slukkede lyset i succeshistorien for den danske vækstvirksomhed, da der pludselig tegnede sig et billede af en virksomhed i gevaldig pengemangel. I september 2016 krævede Hesalights investorer tilbagebetaling af lån og eventuelle renter for godt 750 millioner kroner (Sommer, 2019), hvilket resulterede i en konkursbegæring af Hesalight i november 2016 i Skifteretten i Roskilde (CVR, Hesalight A/S).

I september 2016 modtager SØIK en politianmeldelse vedrørende ulovlighederne i Hesalight. Efter nærmere undersøgelser viste det sig desuden, at den administrerende direktør Lars Nørholt - i strid med investoraftalerne - blandt andet havde udbetalt større lån og udbytter til selskaber, som var kontrolleret af ham selv og hans hustru. Disse udbetalinger viste sig at udgøre omkring 58 millioner og 3,4 millioner til private konti (Anklagemyndigheden, 2018).

Lars Nørholt endte med at blive tiltalt for følgende forhold af Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK):

- *"Bedrageri af særlig grov beskaffenhed efter straffelovens § 279 jf. § 286 stk. 2.*
- *Dokumentfalsk af særlig grov karakter efter straffelovens § 171, stk. 1, jf. § 172, stk. 2.*
- *Mandatsvig af grov beskaffenhed efter straffelovens § 280, nr. 1, jf. § 286, stk. 2.*
- *Skyldnersvig af særlig grov beskaffenhed efter straffelovens § 283, stk. 1, nr. 3, jf. § 286, stk. 2.*
- *Momssvig af særlig grov karakter efter straffelovens § 289, jf. momslovens § 81, stk. 3, jf. stk. 1, nr. 1."* (Anklagemyndigheden, 2018).

3.2.1 Besvigelsesformen

Stifter og administrerende direktør Lars Nørholt blev dømt for både at begå regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Han forfalskede kontrakter med store danske koncerner og præsenterede urigtige årsregnskaber, med indregning af urigtige ordrer i omsætning, for at kunne opretholde interesse over for nye mulige investorer. Ydermere misbrugte han virksomhedens aktiver af særlig grov beskaffenhed ved blandt andet at overføre virksomhedens likvider til egne private konti og til øvrige selskaber, som han selv administrerede. Disse likvider blev blandt andet anvendt på ferieejendomme i udlandet, gaver til hustruen og til andet privat forbrug.

3.2.2 Besvigeren

Helt grundlæggende stiftede Lars Nørholt Hesalight tilbage i 2009 med det simple ønske at producere og sælge LED-lamper til virksomheder og privat, men med det særlige twist, at kunderne først skulle betale for deres LED-lamper, når de begyndte at opnå reelle energibesparelser via brug af deres nye lamper.

På daværende tidspunkt var Lars Nørholt bosat i Roskilde og han havde, i tiden før Hesalight, stiftet adskillige virksomheder i henhold til det centrale virksomhedsregister og han havde varetaget en lang række bestyrelsesposter og ledelsesposter i egne virksomheder, så som blandt andet Nørholt Ejendomme ApS, Nørholt Holding ApS, Contract Manufacturing ApS og Brightness v/Lars Nørholt. Dog er flere af virksomhederne senere gået konkurs ligesom Hesalight (Honoré, 2017).

Ifølge Lars Nørholt selv, havde han en bachelorgrad i regnskab og finansiering fra Copenhagen Business School, men efterfølgende har det vist sig, at han kun færdiggjorde første del af uddannelsen tilbage i 1995 (Sommer, 2019b). Med henblik på Lars Nørholts tidligere erhvervserfaring, kan han blive betegnet som en typisk *stereotyp besvigertype*, som pludselig blive fristet af mulighederne i virksomhedens likviditet. Med henvisning til afsnit 2.4, matcher Lars Nørholt også fint med resultaterne fra ACFE's undersøgelse af den typiske besvigers karaktertræk. Dette gælder både Lars Nørholts alder og anciennitet i virksomheden samt position. Lars Nørholt viste ligeledes tydelige tegn på de adfærdsmæssige "red flags", så som at leve over evne samt at have kontrolproblemer.

At Lars Nørholt valgte at præsentere investorerne for adskillige manipulerede oplysninger (Anklagemyndigheden, 2018) kan også være indikationer på, at Lars Nørholt måske havde psykopatiske træk. Dette kunne eksempelvis være interpersonelle træk som uærlighed, følelsesmæssige træk som manglende samvittighed og ansvarsførelse - samt ikke mindst asociale træk som manglende selvbeherskelse.

3.2.3 Besvigelsestrekanten

Med baggrund i Donald R. Cresseys besvigelsestrekant (afsnit 2.5), vil Lars Nørholts handlinger i Hesalight sagen blive analyseret med henblik på at opnå et indblik i, hvorfor Lars Nørholt begik besvigelserne. Lars Nørholt havde store ambitioner om, at Hesalight skulle blive et konkurrerende alternativ til andre store lys-virksomheder som Philips og Osram (Honoré, 2017).

Væksteventyret for Hesalight var enormt, men eftersom Lars Nørholt ønskede at levere økonomiske og energibesparende LED-lys til store kunder på verdensplan, hvor betalingen først faldt når den reelle energibesparelse blev opnået, krævede dette, at Hesalight havde en forholdsvis stor kapital, idet indtjeningen lå lagt fremme i tid. En kapital som Lars Nørholt, af flere omgange, prøvede at få bankerne til finansiere, men uden held. Dette betød, at Lars Nørholt måtte finde den nødvendige kapital hos investorer (Sommer, 2019b). Efter afvisninger om finansiering fra bankerne, valgte Lars Nørholt at fremlægge et prospekt til potentielle investorer, som langt hen ad vejen var bygget på ukorrekte oplysninger om virksomheden, så som ukorrekte oplysninger i regnskaber, falske kundeaftaler og kontrakter. På dette grundlag lykkedes det Lars Nørholt at lande en investorgruppe, idet Hesalight på dette falske grundlag lignede en god investorcase (Sommer, 2019b).

3.2.3.1 Muligheden

Lars Nørholts position som stifter og administrerende direktør i Hesalight, gav ham muligheden for at besvige. I henhold til Donald R. Cresseys teori om *muligheden* for at begå besvigelser, bestående af to delkomponenter, havde Lars Nørholt - igennem sin tidligere varetagelse af mange bestyrelsesposter og ledelsesposter i tidligere virksomheder - en stor indsigt i og viden om, hvad det krævede at drive virksomhed – og han havde derfor både solide *tekniske færdigheder* og stor *generel information* om virksomheden. Lars Nørholt var desuden overbevisende af person, hvilket også gjorde, at bestyrelsen havde stor tiltro til ham og dermed fik de ikke levet op til deres ansvar om at sikre, at virksomheden havde de rette procedurer og interne kontroller, for at undgå at sådanne muligheder for at besvige kunne opstå.

3.2.3.2 Incitament

Med udgangspunkt i Donald R. Cresseys teori om incitamentet og besvigelsesrisikofaktorer i henhold til ISA 240, som blev beskrevet i teoriafsnittet (2.5.2), vil indikationer på risikofaktorerne i Lars Nørholts tilfælde i første omgang være ”et forventningspres fra omverden om at leve op til eventuelle forventninger”, idet Hesalight, af flere omgange, blev fremhævet som et eksempel en dansk succeshistorie af en vækstvirksomhed, som både skilte sig ud i udlandet og herhjemme. I og med at Lars Nørholt samtidig forsøgte at overbevise investorer om at investere et større millionbeløb i virksomheden, som han formåede på baggrund af manipulerede oplysninger om Hesalight, satte Lars Nørholt sig også selv i en situation, der bevirkede, at der opstod et tydeligt pres fra investorer om at leve op til de meget optimistiske – for ikke at sige urealistiske - tal, som Lars Nørholt fremlagde. Dermed ses der et tydeligt incitament og pres fremskyndet af Lars Nørholt selv, fra Hesalights nye investorer.

Dette er nøjagtigt et eksempel på det omtalte pres, som omtales i ISA240; "*Et pres, som sætter den daglige ledelse under pres for at nå et forventet (og måske urealistisk) indtjeningsmål eller økonomisk resultat*" (ISA 240, 2016: afsnit 3). Ydermere havde Lars Nørholt også tydelige statusambitioner, som matcher med Cresseys "*non-shareable problems*", som kan have medvirket til, at Lars Nørholt begyndte at leve over evne i et forsøg på, udadtil, at fastholde sin ønskede status som ejer og direktør for en succeshistorie.

I både 2014 og 2015 skød investorerne masser af penge i virksomheden og samme år viste regnskaberne flotte resultater, som gav Lars Nørholt mulighed for at trække store beløb ud til sig selv. Dette indikerede også, at Lars Nørholt havde stor personlig interesse – og vinding - i, at virksomheden genererede overskud, idet virksomheden direkte finansierede Lars Nørholts egen eksklusive livsstil, som blandt andet indebar en stor ejendom ved Roskilde fjord til en værdi af 14,9 mio. kr. og op til flere ferieboliger på Mallorca (Sommer, 2019b).

3.2.3.3 Retfærdiggørelse

Indtrykket var, at Lars Nørholt i første omgang ønskede at Hesalight skulle blive et stort succesfuldt væksteventyr, som krævede en relativ stor startkapital, virksomhedsaktiviteten taget i betragtning. I første omgang fandt Lars Nørholt det formentlig nødvendigt at manipulere investorerne, for at overvinde dem til en investering. Dette antages, i det det fremgår, at Lars Nørholt i første omgang ikke så sig selv som kriminel, men derimod formåede at retfærdiggøre og legitimere de uetiske handlinger, han foretog (Vorre og Meisner, 2017). Det viste sig også, at selv sit egen uddannelsesniveau, fandt han nødvendigt at pynte på – endnu en risikofaktor, som indikerede, at Lars Nørholt havde behov for at fremstille sig selv bedre over for omverden, end han i virkeligheden var og måske var dette også et forsøg på at fastholde sin egen opfattelse af sig selv som en særligt kompetent og betroet person. Denne adfærd kan relateres til det såkaldte *undskyldningsprincip*, som indebærer, at besvigeren forsøger at undskylde og retfærdiggøre egne kriminelle handlinger. Det kan nemlig meget vel antages, at Lars Nørholt oprigtigt mente, at han fortjente den økonomiske vinding, som han fik ud af sine besvigelser.

3.2.4 Revisors ansvar

Den tidligere statsautoriserede revisor, Frank Bergmann Hansen fra virksomheden *Bergmann – Fællesskab for SR* var i perioden 2010 til 2016 registreret som revisor for Hesalight A/S (CVR.dk – Hesalight A/S). Frank Bergmann har siden 1983 været godkendt som statsautoriseret revisor og han har igennem årenes løb været anset af Revisornævnet ad flere omgange, blandt andet for overtrædelse af revisorlovens § 16 omhandlende god revisorskik (2021).

Igennem samme årrække som Frank Bergmann var tilknyttet som revisor for Hesalight, var han tilknyttet sit eget revisionsfirma *Bergmann – Fællesskab for SR*, som i 2016 viste sig ikke at være registreret i revisorregisteret., Virksomheden havde dermed ikke, af Erhvervsstyrelsen, opnået status som værende en godkendt revisionsvirksomhed (Sag nr. 07/2015). Denne kendelse om, at *Bergmann – Fællesskab for SR* ikke var et godkendt revisionsfirma, gik i øvrigt også på, at Frank Bergman dermed havde afgivet adskillige erklæringer fra en ikke-registreret revisionsvirksomhed, hvilket udløste en bøde på 150.000 kr. til Frank Bergmann, idet han var eneejer af virksomheden.

Erhvervsstyrelsen har ydermere, af adskillige årsager, indledt undersøgelser af Hesalights revisor Frank Bergmann. I henhold til Frank Bergmanns rolle i Hesalight sagen, har Erhvervsstyrelsen af 14. februar 2017 udarbejdet et notat omhandlende afgørelsen om revisionen af Hesalight A/S's årsregnskab for 2014, samt øvrige påtegninger afgivet af Frank Bergmann. Af dette notat fremgår det, at Erhvervsstyrelsen indstiller til, at Revisornævnet fratager Frank Bergmanns autorisation. Dette sker grundet overtrædelse af henholdsvis "revisorlovens § 16, stk. 1, jf. ISA 200, afsnit 15, ISA 230, afsnit 8, ISA 315, afsnit 11, litra c, ISA 500, afsnit 6 og ISA 540, afsnit 23, idet revisor ikke har dokumenteret at have forholdt sig til, om den anvendte regnskabspraksis var i overensstemmelse med årsregnskabsloven" (Erhvervsstyrelsen, 2016-3374). Ydermere indstillede Erhvervsstyrelsen til, at Frank Bergmann ligeledes havde overtrådt revisorlovens § 16, stk. 1 jf. ISA 550 afsnit 13 og 24, ISA 250, afsnit 18 og 29.

3.2.4.1 Den ikke-uafhængige revisor med ejerandele i virksomheden

Af Revisornævnet blev Hesalights revisor Frank Bergmann fundet ansvarlig i en række forhold, som i lang de fleste tilfælde vedrørte overtrædelse af revisorlovens helt grundlæggende krav om, at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelsen af opgaver og at denne skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik samt skal udvise professionel skepsis.

Erhvervsstyrelsens undersøgelse viste, at Frank Bergmann blandt andet havde overtrådt den dagældende uafhængighedsbekendtgørelsen § 2 stk. 1, nr. 3, i sin afgivelse af revisionspåtegning til Hesalight (2016). Dette med baggrund i, at han indirekte havde økonomisk interesse i Hesalights resultater. Frank Bergmann ejede nemlig 10% af Hesalights kapitalandele igennem et andet anpartsselskab og han havde samtidig økonomisk interesse i et andet anpartsselskab, som var datterselskab til Hesalight. Denne direkte økonomiske interesse kunne måles til at udgøre godt 1,5 millioner kr, idet Hesalights egenkapital på daværende tidspunkt udgjorde 15.224.122 kr. I henhold til uafhængighedsbekendtgørelsen §2 stk. 1 nr. 3 fremgår konkrete eksempler på trusler mod uafhængigheden (2016):

"Revisionsvirksomheden, revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, har en væsentlig direkte økonomisk interesse i en virksomhed, der er tilknyttet den virksomhed, opgaven vedrører."

Til dette mente Frank Bergman som indklagede, at; *"Der er således en undergrænse for enten "direkte" eller en "væsentlig indirekte" økonomisk interesse i den pågældende virksomhed. En direkte økonomisk interesse foreligger, hvor personen selv er i stand til at påvirke investeringsbeslutninger, dvs. selv har direkte indflydelse på den økonomiske interesse, jf. hertil også vejledningen om bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed af 24. marts 2009, s. 9"* (Sag nr. 3/2017).

Til dette klagepunkt begrundede og afgjorde Revisornævnet at *"revisor er ikke uafhængig, hvis der foreligger et direkte eller indirekte økonomisk, forretnings- eller ansættelsesmæssigt forhold, som for en velinformeret tredjemand kan vække tvivl om revisors uafhængighed"* (Sag nr. 3/2017).

3.2.4.2 Generelt manglende opnåelse af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis

Udover denne væsentlige overtrædelse af revisors uafhængighed, indeholdt Erhvervsstyrelsens klage også øvrige overtrædelser af ISA 240, så som, at revisor ikke havde vurderet risici for væsentlige fejlinformationer og manglende opnåelse af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis på en række regnskabsposter. Dette omhandlede manglende dokumentation for, at revisor havde forholdt sig til de respektive indregningskriterier og sikret sig, at de anvendte indregningsmetoder og målingsgrundlag af væsentlige regnskabsposter fremgik af den anvendte regnskabspraksis i henhold til årsregnskabslovens §53 (2019). Dertil også manglende overholdelse af ISA 540, omhandlende væsentlige regnskabsmæssige skøn i forbindelse med virksomhedens igangværende arbejder og manglende sammenligningstal i pengestrømsopgørelse i forbindelse med overgang til regnskabsklasse C.

På baggrund af Revisornævnets afgørelse af denne sag, blev Frank Bergmann erklæret skyldig i adskillige overtrædelser af god revisorskik ved udførelse af revision og hertil i alt 17 forhold, hvor han ikke havde taget forbehold i sine erklæringer samt i 3 andre forhold, hvor han ikke havde afgivet supplerende oplysninger (Sag. nr. 3/2017). Årsregnskabet var angivet til at være aflagt i overensstemmelse med de internationale regnskabsstandarder, til trods for, at kravet om opnåelse af høj grad af sikkerhed for, at regnskab som helhed ikke indeholdte væsentlige fejl og mangler, ikke var opfyldt.

Dette medførte ydermere, at Frank Bergmann i denne sag blev erklæret skyldig i ikke at have opnået tilstrækkeligt egnet revisionsbevis vedrørende virksomhedens værdiansættelse af regnskabsposten *igangværende arbejder*. Samtidig blev det, af Revisornævnet, krævet, at årsrapporten for Hesalight blev omgjort, hvilket medførte en resultatforringelse på 55,5 mio. kr. svarende til 89,5%, og at virksomhedens egenkapital blev formindsket med 19,8 mio. kr. svarende til 88,6% (Sag nr. 3/2017).

Frank Bergmann er dermed, på baggrund af denne sag og tidligere sager, kendt skyldig i, i alt 37 gange som revisor at have tilsidesat god revisorskik og han blev derfor vurderet til ikke fremover at være i stand til at udøve sit hverv som godkendt revisor på en forsvarlig måde, hvorfor Revisornævnet frakendte hans godkendelse til at virke som revisor i 2 år fra denne afgørelse. Frank Bergmann bliver ydermere pålagt en bøde på 200.000 kr. samt frakendt retten til at drive virksomhed som godkendt revisor i 2 år (Sag nr. 3/2017).

3.3 Sammenfatning og vurdering af revisors ansvar

Ovenstående to sager er blevet analyseret med henblik på at forstå, hvordan besvigelser i det virkelige erhvervsliv foretages samt med et ønske om at forstå, hvad besvigernes incitament for deres handlinger er. Dertil blev analysen også foretaget med et ønske om at forstå, hvad revisors rolle var og hvorfor revisor ikke opdagede disse besvigelser i forbindelse med sin revision. I begge de analyserede sager blev revisor, i forbindelse med besvigelsen, fundet erstatningsansvarlig for manglende overholdelse af revisors mest grundlæggende krav og for ikke at have ageret som offentlighedens tillidsrepræsentant. Det er dog vigtigt at nævne, at gennemgang af disse to udvalgte sager ikke kan give grundlag for at konkludere, hvad de generelle årsager er til, at revisor ikke opdager disse besvigelser i forbindelse sin revision, idet disse to sager, kun udgør en meget lille del af t samlede antal sager om besvigelser i dansk erhvervsliv gennem tidende. Det er dermed ikke muligt at konkludere, at årsagen til at besvigelser lykkedes, er grundet revisors medvirken, idet disse to sager ikke udgør et repræsentativt udsnit, af den samlede liste. Begge sager kan dog give anledning til antydning af, at der helt overordnet set er en konsensus i offentlighedens synspunkt - herunder domstolene - om at revisor, i forbindelse med udførelse af sine opgaver, også har et vist ansvar for at opdage eventuelle besvigelser, til trods for at der ikke revideres efter dette.

I første del af dette speciales analyse blev det undersøgt, hvordan besvigelser defineres rent lovgivningsmæssigt – samt hvordan ansvaret fordeler sig i forhold til at opdage disse besvigelser. Herefter blev det, med afsæt i to større sager, undersøgt hvordan faktiske besvigelser foretages og hvad revisors rolle var i disse sager.

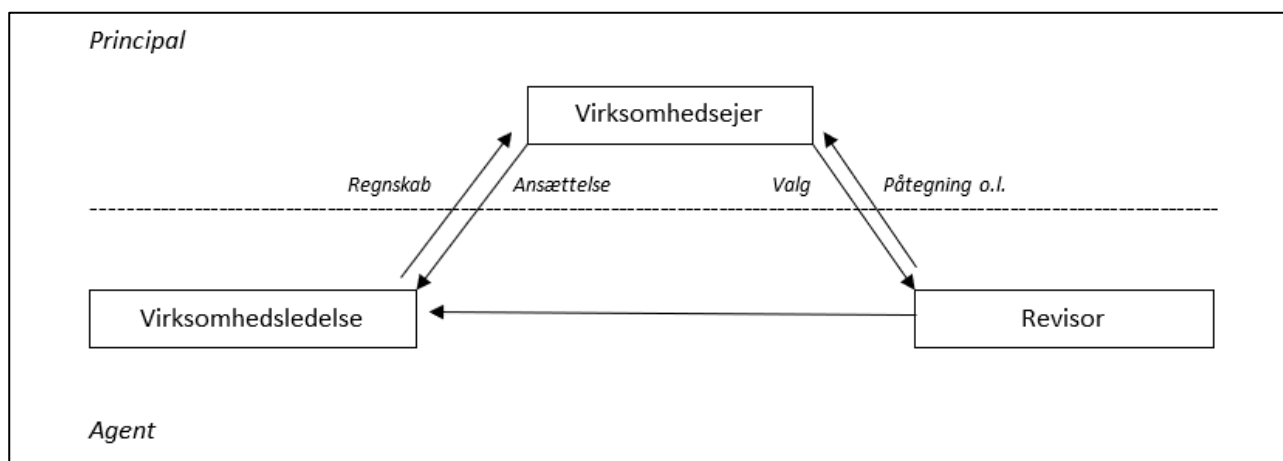
Det er i denne forbindelse fundet interessant at undersøge, hvad offentlighedens forventninger egentlig er til revisors rolle/ansvar i forhold til at opdage besvigelser. Der kan derfor nu fortsættes til en undersøgelse af specialets primære empiri, et spørgeskema af egen tilvirkning, men forud for dette er det fundet relevant at se nærmere på tidligere teorier omhandlende *principal-agent-teorien* og *forventningskløften*, idet disse teorier kan sidestilles med forholdet mellem virksomheden, offentligheden og revisor, hvorfor disse to teorier, i de kommende afsnit, vil blive gennemgået forud for analysen af det indsamlede data.

4 Teori afsnit

I indeværende afsnit vil der blive redegjort for principal-agent teorien og forventningskløften.

4.1 Principal-agent-teorien

I nærværende afsnit bliver Principal-agent-teorien gennemgået, da denne teori indgår i specialet, fordi den redegør for den tilknytning, der eksisterer mellem henholdsvis en *principal* og en *agent*. Denne tilknytning kan paralleliseres til den relation, der eksisterer mellem offentligheden, revisor og en virksomhed. Der vil, i nærværende afsnit, blive taget udgangspunkt i Eilifsen Aasmund, William Messier og Stephen Glover's fortolkning af teorien om principaler og agenter.

Figur nr. 2.3: Principal-agent teorien

Kilde: Egen tilvirkning baseret på Aasmund, Messier og Glover (2014)

Principal-agent-teorien omhandler relationer mellem to parter, "teorien omhandler relationer, hvor en part (*principalen*) uddelegerer udførelsen af en given opgave til en anden part (*agenten*)" (Drewsen Geday, 2009).

I denne relation har principalen et ønske om, at agenten udfører en opgave tilfredsstillende, men principalen har et problem, der består i at opstille en betalingsstruktur, i form af en belønning, som giver agenten tilstrækkeligt incitament til at udføre opgaven i overensstemmelse med principalens forventninger til opgavens udførsel (Drewsen Geday, 2009). Incitamenter kan være af forskellig form og kan dermed både være af en materiel - og immateriel karakter.

I tiden før Den industrielle revolution (1760-1840) var de fleste virksomheder enten enejet eller ejet af få ejere igennem et partnerskab, hvorfor ansvarlighed overfor eksterne parter og behovet for regnskab og revision var minimal. Eftersom Den industrielle revolution medførte, at mange virksomheder blev større - og dermed fik behov for at rejse kapital til at finansiere deres ekspansion - opstod værdipapirmarkedet, som gjorde det muligt for virksomhedsejerne at rejse den nødvendige kapital ved at frasælge dele af deres ejerskab i form af aktier. Salget af aktier medførte, at det ikke længere var alle ejere, der var direkte involveret i virksomhedens daglige drift og behovet for professionelle ledere til virksomheden opstod (Aasmund et. al., 2014: 6-7).

I følge Aasmund, Messier og Glover opstod der her et forhold som kunne paralleliseres til teorien om forholdet mellem agenter og principaler, hvor agenterne bestod af den daglige ledelse, ansat af principalerne, som her var den givne virksomheds aktionærer. Her var agenterne givet til opgave at forvalte virksomhedens aktiver for principalerne. I og med at agenterne fik til opgave at varetage den daglige drift i virksomheden, blev agenterne generelt langt mere oplyst om virksomhedens finansielle situation end virksomhedens ejere. Den ubalancerede informationskløft, som opstod mellem den daglige ledelse og ejerne, betegnes i principal-agent-teorien som *informationsasymmetri*. Denne asymmetri opstod den gang, men er fortsat aktuel i en nutidig kontekst. Den daglige ledelse af en virksomhed kan yde fordel af denne asymmetri ved eventuel forhandling af ansættelsesforhold, idet virksomhedens ejere – grundet manglende dybdegående viden - typisk ikke er i stand til at adskille faktiske forhold og (af agenten) opdigtede forhold vedrørende en virksomheds situation. I sådanne forhold opstår der ofte mistillid og tvivl om, hvilke konsekvenser denne informationsasymmetri kan have for den fraværende ejer. Ligeledes kan der opstå situationer, hvor den daglige ledelse og de fraværende ejeres perspektiver og motiver differentierer sig og fører til, at hver part handler ud fra egen interesse. Dette kan medføre, at agenten og principalens mål ikke altid er sammenfaldende og at der dermed ofte opstår en naturlig interessekonflikt i dette forhold (Aasmund et. al., 2014: 7).

Agenten og principalen agerer ofte ud fra hver deres egne mål og ønsker. For eksempel kan ejerne (principalerne) have et ønske om at deres virksomhed skaber profit og dermed kan disse være tilbøjelige til at lægge et vist pres på den daglige ledelse (agenterne) for at skabe denne profit.

Denne informationsasymmetri skabte behovet for rapportering, regnskab og revision imellem disse parter – og dermed opstår der naturligt en nødvendighed for en uafhængig tredjepart, som, på et objektivt og uafhængigt grundlag, kan kontrollere og forholde sig til oplysninger i virksomheden. Dette har ført til behovet for etablering af revisorrollen som offentlighedens tillidsrepræsentant (Aasmund et. al., 2014: 7). Teorien om principal-agent forholdet kan desuden også sidestilles med forholdet mellem en virksomheds ledelse og en virksomheds interessenter samt offentligheden. I dette perspektiv er principalen virksomhedens interessenter samt offentligheden og agenten er virksomhedens ledelse. Imellem disse to aktører står revisor, hvis rolle er at verificere og kontrollere, at virksomhedens ledelse har aflagt deres årsregnskab i overensstemmelse med henholdsvis internationale standarder, årsregnskabsloven og øvrige bestemmelser i Danmark samt at regnskabet giver et retvisende billede af virksomhedens aktiver, passiver og finansielle stilling.

4.2 Forventningskløften

I nærværende afsnit vil teorien om *forventningskløften* blive præsenteret. I den forbindelse er nogle af de meste kendte fortolkninger af forventningskløften blevet anvendt som definitionsgrundlag, herunder fortolkningen af den danske lektor, ph.d. og professor i revision; Bent Warming-Rasmussen og den New Zealandske professor i regnskab; Brenda Porter.

Begrebet forventningskløften betegner den metaforiske kløft mellem revisors faktiske arbejde og ansvar på den ene side – og omverdens forventninger til revisors arbejde og ansvar på den anden side. Omverden skal i denne forbindelse ses som værende alle interessenter, som eksempelvis kreditorer, banker, aktionærer og de offentlige myndigheder, men samtidig også den øvrige befolkning. Omverden skal dermed opfattes bredt som alle, der er interesserede i et givent regnskab og revisors erklæring.

Revisors opgave og ansvar er detaljeret beskrevet i revisionsstandarden, hvilket kan fungere som argumentation for, at forventningskløften muligvis kunne have været undgået, hvis blot denne viden var ubredt, alment kendt. Dette lader imidlertid ikke til at være tilfældet. I revisionsstandarden står følgende;

"En revisor, der udfører en revision i overensstemmelse med ISA, har ansvaret for at opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, hvad enten denne skyldes besvigelser eller fejl" (ISA 240, 2016: afsnit 5).

Af revisionsstandarden fremgår det således, at revisor ikke har pligt til at identificere samtlige fejl og mangler – men blot "væsentlige" fejl og mangler. Grunden til, at forventningskløften eksisterer er, at omverdens forventninger generelt set ikke lader til at være i overensstemmelse med de nedskrevne krav i revisionsstandarden (Birch Breuning, 2019).

Forventningskløften mellem revisorer og offentligheden kommer ofte til udtryk i forbindelse med konkurser og besvigelsessager, hvor revisor har konkluderet, at årsregnskabet er retvisende og dermed har givet en blank revisionspåtegning uden forbehold. Når revisor har givet en blank påtegning på et årsregnskab, har offentligheden – ifølge teorien om forventningskløften - en forventning til, at den pågældende virksomhed er økonomisk sund og at revisor i forbindelse med revisionen har været samtlige bilag igennem, hvilket reelt ikke er tilfældet. Derfor har offentligheden en forventning til, at det ikke burde være muligt for virksomheden at skjule besvigelser, hvis sådanne har fundet sted. Offentligheden har en forventning om, at revisor under revisionen vil finde frem til besvigelser foretaget i virksomheden og at en virksomhed med en blank påtegning ikke bør kunne gå konkurs. Den uvidende borger forstår således ikke, at revisors arbejde egentlig er baseret på stikprøver og principper omkring væsentlighed og risiko, som gør, at revisor kan udelade større fejl og mangler i virksomhedens rapportering.

Revisor skal være omkostningseffektiv under udførslen af en revision af et givent selskab, hvorfor revisor ikke kan gennemgå alle bilag, men i stedet tilstræber at opnå tilstrækkeligt revisionsbevis ved at udvælge stikprøver som revisionen baseres på. Det er især her, at forventningskløften opstår, da offentligheden har en forventning om, at revisor har været igennem alle bilag. Ydermere giver revisionspåtegningen ikke en absolut sikkerhed, men er derimod en erklæring, som giver en høj grad af sikkerhed for, at der ikke er væsentlige fejl og mangler i regnskabet.

I Danmark og udlandet har der været nogle store besvigelsessager, som efterfølgende har resulteret i konkurser, der har været med til at gøre forventningskløften endnu dybere. Dette skyldes, at offentligheden har haft en klar forventning om, at revisor - under revisionen - burde have identificeret og rapporteret omkring disse besvigelser. De store besvigelsesskandaler har ofte medført nye faglige standarder samt øget regulering.

4.2.1 Bent Warming-Rasmussen – forventningskløften

Bent Warming-Rasmussen (senere omtalt Warming-Rasmussen) er uddannet som cand.merc.aud. fra Copenhagen Business School og har derudover også en Ph.d. i revision fra Aarhus Universitet. Han er i dag ansat som professor ved Syddansk Universitet.

Bent Warming-Rasmussens Ph.d.-afhandling blevet udgivet i 1990 og hed *"Tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugeren af revisionsydelsen og den statsautoriserede revisor"*.

I Ph.d.-afhandlingen forklares forventningskløften, som den kløft, der igennem tiderne er opstået mellem på den ene side offentlighedens forventninger til revisor og på den anden side det arbejde, som revisor reelt udfører. Dette kommer til udtryk fra dette citat i Ph.d.-afhandlingen: *"Forskellen mellem hvad brugerne af revisionsydelsen forventer af en statsautoriseret revisor og dennes ydelser, og hvad revisor selv tillægger sin profession og rent faktisk leverer."* (Warming-Rasmussen, 1990)

På baggrund af ovenstående, har offentligheden og dermed også regnskabsbrugerne ofte meget store forventninger til det arbejde, som revisor er underlagt at udføre. Bent Warming-Rasmussen udarbejdede interviews med forskellige brugere af revisionsydelser, som han anvendte som den primære empiri i sin Ph.d.-afhandling. Herefter benyttede han disse interviews med de forskellige brugere til at undersøge samt analysere på de forventninger, som disse brugere havde til revisor. De interviewede brugere var opdelt i tre brugergrupper, som bestod af arbejdsmarkedsjournalister, direktører samt aktionærer. Derudover blev der også foretaget interviews med statsautoriserede revisorer. Undersøgelsen konkluderede, at de forskellige grupper af interviewede havde forskellige forventninger til revisor og omfanget af revisors arbejde. Resultat af denne undersøgelse viste, at de statsautoriserede revisorer ikke delte de samme forventninger som de tre andre brugergrupper var uenige med disse i spørgsmålet om, hvorvidt det er revisors opgave at gennemgå samtlige bilag i en virksomhed og ydermere afdække, om der er begået underslæb. Til disse spørgsmål var hovedparten af de tre brugergrupper enige i, at dette var rimelige forventninger at have til revisor, hvorimod de statsautoriserede revisorer var uenige i disse forventninger (Warming-Rasmussen, 1990).

Det bemærkelsesværdige i ovenstående fra undersøgelsen er, hvorfor offentligheden og regnskabsbrugerne delte disse forventninger og havde en forståelse af, at revisor foretog flere handlinger, end revisorerne selv mente at de, på daværende tidspunkt, var pålagt lovmæssigt. Warming-Rasmussen mente, at de forskellige forventninger, som de tre brugergrupper og de statsautoriserede revisorer har, skyldes, at offentligheden og regnskabsbrugerne hverken har tilstrækkelig viden eller indsigt i revisors arbejde. Det er faktorer som disse, der blandt andet har medvirket til offentlighedens øgede mistillid til revisor. Hvis offentligheden og regnskabsbrugerne havde mere indsigt og viden i revisors arbejde, ville det være en faktor, som kunne øge tilliden til revisor (Warming-Rasmussen, 1990: 11).

Det er utrolig vigtigt, at offentligheden og regnskabsbrugerne har tillid til revisor, da revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant og mange regnskabsbrugere foretager deres beslutninger på baggrund af revisionspåtegningen i et givent regnskab. Ifølge Warming-Rasmussen vil den øgede mistillid til revisor medføre, at revisors produkt vil miste noget af sin værdi, da revisor skal være med til at øge offentligheden og regnskabsbrugernes tillid til virksomhederne gennem deres årsrapporter. Hvis der ikke er tillid til revisor og revisorernes arbejde, vil revisionspåtegningen ikke have nogen nytteværdi for brugerne af et givent årsregnskab (Warming-Rasmussen, 1990: 6).

I en nyere artikel udgivet af FSR (forening for statsautoriseret revisorer) med titlen; *"Opdaterede standarder, ny teknologi og oplysning kan formindske forventningskløften"* af 2019 udtaler Warming-Rasmussen blandt andet også, at; *"misforholdet mellem, hvad revisor yder, og hvad offentligheden forventer, bliver heller ikke mindre af nutidens forskellige erklæringer"* (Birch Breuning, 2019). Her henvises til, at der i dag findes hele 5 forskellige erklæringstyper med 3 forskellige grader af sikkerhed, som for den uvidende skaber yderligere forvirring, idet det; *"hos de mest naive er en udvidet gennemgang (med begrænset grad af sikkerhed) lig med, at man kan have stor tiltro til, at alt er i orden"* (Birch Breuning, 2019).

Et andet aspekt, der blev analyseret i Warming-Rasmussens undersøgelse, omhandlede de tre brugergruppers forventninger til, at revisors arbejde er med til at sikre, at en virksomhed har en sund økonomi og en overskudsgivende forretning. På dette punkt var de tre brugergrupper ikke enige. Direktørerne, aktionærerne og de statsautoriserede revisorer var enige i, at det ikke er en del af revisors arbejde at sikre, at en virksomhed har en sund økonomi og forretning. Derimod var journalisterne af den modsatte opfattelse; at det er revisors opgave at sikre, at en virksomhed er økonomisk sund og rentabel.

Der blev undersøgt og analyseret på flere forskellige aspekter i Warming-Rasmussens undersøgelse, men generelt set var de tre brugergrupper for det meste enige med hinanden og de statsautoriserede revisorer var generelt uenige med de tre brugergrupper. Et andet aspekt, hvor der også var uenighed mellem de statsautoriserede revisorer og de tre brugergrupper var spørgsmålet omkring, hvorvidt revisor har ret til at bestemme den regnskabsmæssige behandling. De tre brugergrupper var desuden også enige i, at revisor er mislykkedes med sit arbejde, hvis der er givet en blank revisionspåtegning og et selskab efterfølgende indenfor seks måneder træder i betalingsstandsning. Denne opfattelse var de statsautoriserede revisorer i Warming-Rasmussens undersøgelse også uenige med de tre brugergrupper i (Warming-Rasmussen, 1990).

En anden konklusion, som Warming-Rasmussen når frem til er, at de senere omtalte store besvigelsessager - samt de konkurser disse ofte har medført - der er blevet omtalt meget i medierne, har påvirket såvel tilliden til revisorerne negativt samt også fremmet forventningskløften. Warming-Rasmussen er af den opfattelse, at en løsning på den mistillid, som offentligheden har haft til revisorerne, er en bedre kommunikation samt vidensdeling mellem revisor samt brugerne af revisorerne og deres ydelser. På den måde ville brugerne opnå en større indsigt samt viden om de forpligtelser og normsæt, revisorerne er underlagt (Warming-Rasmussen, 1990: 18).

4.2.2 Brenda Porter – forventningskløften

Brenda Porter (senere omtalt Porter) var, ligesom Bent Warming-Rasmussen, interesseret i at undersøge offentlighedens forventninger til revisorerne og hvorfor offentligheden havde mistet noget af deres tillid til revisorerne. Porters undersøgelse udsprang fra en *"liability crisis and a credibility crisis"*, hvor kritik og retssager prægede store dele af revisionsbranchen i både USA og England samtidig med, at et stort antal af New Zealandske virksomheder kollapsede i kølvandet på aktiemarkedskrakket i 1987. Dette resulterede i, at der allerede dengang blev sat spørgsmålstegn ved revisors handlinger. Den stigende kritik af revisors ansvar og forventningen til samme, førte Brenda Porter til at foretage en nærmere undersøgelse af denne daværende kløft mellem revisor og samfundets forventninger til revisor. Brenda Porter foretog derfor en spørgeskemaundersøgelse i 1989 blandt New Zealandske borgere vedrørende deres forventninger til revisorerne. Porters formål med undersøgelsen var at belyse de holdninger, som respondenterne havde til revisorernes arbejdsopgaver – samt til kvaliteten af revisorernes revisionshandling. Undersøgelsen blev opdelt i to brugergrupper for at identificere bevæggrunden for forventningskløften. En af brugergrupperne bestod af respondenter, som havde et vist kendskab til, hvad en revision indeholdt. Den bestod af respondenter fra den finansielle sektor, her kan nævnes bankansatte, direktører, revisorer, investorer med flere. Den anden brugergruppe bestod af respondenter med en lavere kendskabsgrad til revisionsfaget. Denne gruppe bestod af respondenter fra den generelle offentlighed, journalister og advokater. Selv om der var forskel i kendskabsgraden til revisionsfaget, var der ikke forskel i Porters spørgsmål til de to grupper.

Respondenterne i undersøgelsen fik fremlagt forskellige revisionsopgaver, hvortil de skulle give et svar på, om respondenterne mente, at opgaven allerede blev udført af revisor og hvis de svarede ja, skulle de svare på, om denne revisionsopgave var veludført. Ydermere var der til sidst en svarmulighed, hvor respondenterne kunne angive, om de mente, at den bestemte opgave burde være udarbejdet af en revisor (Porter, 1993: 51).

Konklusionen på al den data, som blev indsamlet igennem Porters spørgeskemaundersøgelse, kan deles op i følgende tre kategorier:

- Revisorernes eksisterende opgaver
- Revisorernes præstationer
- Bestemte typer af opgaver, som revisor burde udarbejde

Porters undersøgelse fastslog, at der var uenighed mellem de to brugergrupper i forhold til, hvilke typer af opgaver, de mente, allerede bliver udarbejdet af revisorerne. Revisorerne vidste i høj grad, hvilke typer af opgaver, som de allerede udførte og overordnet set vidste respondenterne fra den første gruppe også, hvilke opgaver revisor udførte. Derimod viste Porters undersøgelse, at 60% af brugergruppe to (den almene befolkning) havde en mindre viden om de arbejdsopgaver, som revisor er lovmæssigt pålagt, hvormed uenigheden mellem de to brugergrupper kom til udtryk (Porter, 1993, s. 53). Over halvdelen af brugergruppe to valgte, i spørgeskemaundersøgelsen, arbejdsopgaver, som de mente revisorer skal udføre, til trods for, at revisorerne ikke er pålagt den specifikke opgave, og modsat var der revisionshandling, som revisor er underlagt at udarbejde, som de ikke kunne identificere (Porter, 1993, s. 53).

Vedrørende revisorernes præstationer, var der, i Porters spørgeskemaundersøgelse, seks forskellige handlinger, hvor respondenterne i gruppe to var forholdsvis enige om, at revisorerne ikke levede op til den forventning, som respondenterne havde til dem. Denne forventningskløft vedrørte arbejdsopgaver som eksempelvis misbrug af aktiver, opdagelse af besvigelser og tyveri, oplysninger i revisionspåtegningen og yderligere handlinger, der vedrørte besvigelser, som i udpræget grad kunne være foretaget af ledelsen i en virksomhed. Ydermere havde offentligheden også større forventninger til revisorerne indenfor områderne vedrørende afsløring af besvigelser og manipulation samt til de oplysninger, som står i et regnskab - hermed også begrebet *fortsat drift* (going concern) - som regnskabsbrugerne i særdeleshed kan bruge, når de skal foretage en beslutning om det pågældende selskab. Det væsentligste i denne opdagelse var, at fire ud af de seks forskellige handlinger ikke blev anerkendt af revisorerne som værende deres eksisterende opgaver (Porters, 1993 s. 53).

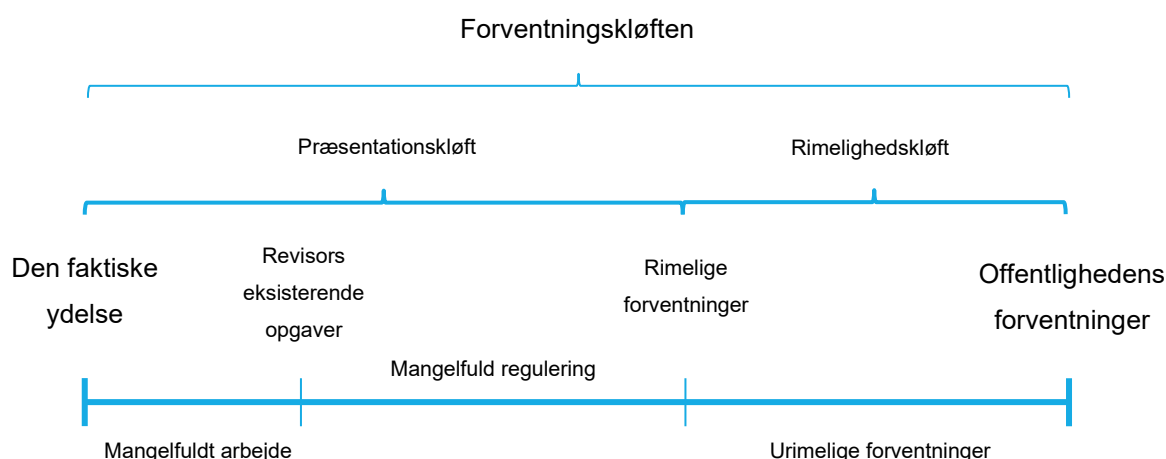
En af de iagttagelser, som Porter gjorde sig i forhold til revisors præstationer, var - som tidligere beskrevet - at over halvdelen af brugergruppe to udpegede nogle typer af opgaver, som de ikke mente, at revisor var underlagt at udføre. Til gengæld blev det senere identificeret, at 85% af de punkter vedrørende revisors opgaver af respondenterne blev vurderet til ikke at være tilstrækkeligt udført.

Det paradoksale i dette er, at undergruppe to først svarer i undersøgelsen, at der er visse typer af opgaver, som de ikke mener revisor er underlagt at udføre for herefter at mene, at revisorerne ikke har udført opgaverne tilstrækkeligt (Porters, 1993).

Resultatet af Brenda Porters undersøgelse var, at hun mente, at forventningskløften ikke blot var en uenighed mellem de faktiske forventninger men også en uoverensstemmelse i kendskabet til revisors handlinger, hvoraf de faktiske forventninger til revisor udspringer. Forventningen om at revisor ved revisionsgennemgang skal sikre, at en virksomheds rapportering er korrekt og ikke indeholder fejl vidner om en manglende viden om, at revisors arbejde egentlig er baseret på stikprøver og principper om væsentlighed og risiko. Dette giver revisor mulighed for at målrette sin revision og dermed søge efter større fejl ud fra et væsentlighedsniveau og en risikorettet revisionsstrategi.

Hvis offentligheden har disse forventninger til revisors handlinger, gives revisor ikke mulighed for samtidig at leve op til revisorlovens §16 omhandlende god revisorskik, hvilket kan ske ved at udvise den nøjagtighed og hurtighed som opgavernes beskaffenhed tillader (2021). Revisor kan ikke både udvise nøjagtighed og hurtighed, hvis revisor skal gennemgå samtlige transaktioner i en virksomhed, som offentligheden synes at forvente.

Afslutningsvis sammenfattede Porter denne uoverensstemmelse i offentlighedens forventninger til revisor og revisors faktiske arbejde ved at videreudvikle forventningskløften, som ses i nedenstående visualisering:

Figur nr. 2.4: Forventningskløften

Kilde: Egen tilvirkning baseret på Porters 1993

Ovenstående visualisering af forventningskløften var Porters konklusion på undersøgelsen og kan ses som en videreudvikling af den allerede kendte forventningskløft, som menes at være defineret første gang af Liggio i 1974 (Porters, 1993: 50). Med Porters version blev tilføjet flere komponenter end blot en kløft imellem offentlighedens forventninger og revisors faktiske ydelse. I modellen oven for ses to overordnede hovedkomponenter; en præsentationskløft og en rimelighedskløft.

En præsentationskløft mellem på den ene side hvad samfundet med rimelighed kan forvente at revisor opnår – og på den anden side den faktiske ydelse, som revisor yder. Denne kløft kan, ifølge Porter, opdeles i to yderligere delkomponenter; henholdsvis *mangelfuldt arbejde* og *mangelfuld regulering*, hvoraf førstnævnte skal forstås som den del af virkeligheden, hvor revisor med rette kan siges ikke at udføre sit arbejde korrekt (mangelfuldt arbejde). Som modstykke hertil er der også i nogen grad en lovgivningsmæssig udfordring, i det reguleringen af revisionsområdet ikke nødvendigvis matcher omverdenens forventninger (mangelfuld regulering).

Desuden rummer modellen også en rimelighedskløft mellem på den ene side samfundets urimelige forventninger til, hvad revisor opnår og på den anden side hvad revisor med rimelighed kan forventes at opnå (Porters, 1993: 50).

4.3 Sammenfatning af forventningskløften

For at opsummere ovenstående afsnit, omhandlende principal-agent-teorien og Bent Warming-Rasmussens og Brenda Porters fortolkninger af forventningskløften, er der nu opnået et indblik i, hvad der menes med forventningskløften og hvad der hertil menes, når der senere i specialet vil blive refereret hertil. Samtidig blev der også opnået en indsigt i, hvordan principal-agent-teorien kan anvendes til at beskrive forholdet mellem virksomheden, samfundet og revisor og den asymmetriske information, der kan opstå i sådan et forhold.

Det blev fundet, at både Bent Warming-Rasmussen og Brenda Porter, helt overordnet set, anskuer forventningskløften som værende forskellen mellem offentlighedens forventninger til revisor og hvad der rent lovgivningsmæssigt stilles af krav til revisor om at agere som offentlighedens tillidsrepræsentant og udvise god revisorskik. Det skal hertil nævnes, at forventningskløften af adskillige omgange er blevet videreudviklet, hvormed nye aspekter er opstået. Warming-Rasmussen skitserede med sin model, i 1989, en simpel udgave af forventningskløften, hvorimod Brenda Porter i 1993 fandt, at der stadig var en forventningskløft, men at denne kløft rummede flere aspekter.

Disse aspekter indebar en præsentationskløft, indeholdende mangelfuldt arbejde og mangelfuld regulering - og en rimelighedskløft mellem, hvad der var rimeligt at forvente revisor ydede og urimelige forventninger til hvad revisor ydet. Begge er områder, som kan forsøges forbedret for at mindske forventningskløften.

Principal-agent-teorien kan anvendes som led i forventningskløften, idet agenten og principalens forhold kan sidestilles med det forhold, der er opstået i forbindelse med forventningskløften med offentligheden på den ene side og virksomheden på den anden side, hvorimellem revisor står for verificeringen og kommunikation af de oplysninger, der flyder mellem disse parter.

5 Analyserende afsnit

Med afsæt i en redegørelse for principal-agent-teorien og forventningskløften, vil anden del af specialets analyse nu påbegyndes. Der vil, på baggrund af specialets primære empiri, blive foretaget en undersøgelse af, hvad offentlighedens holdning og forventninger egentlig er til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser. Der vil, i nærværende afsnit, først blive redegjort for spørgeskemaets udformning, hvorefter resultaterne fra spørgeskemaets første del vil blive analyseret men henblik på at kunne fastsætte, hvor repræsentativ undersøgelsen og fordelingen af de deltagende respondenter har vist sig at være. Efterfølgende vil resultatet af respondenternes holdninger blive analyseret, hvorefter undersøgelsen omhandlende respondenternes forventninger vil blive analyseret med henblik på at identificere, hvorvidt der stadig eksisterer en eventuel forventningskløft.

5.1 Analyse af tillidsforholdet

Det nærværende afsnit vil omhandle en analyse af den kvantitative dataindsamling, der er foretaget i forbindelse med dette speciale. Den kvantitative dataindsamling er foretaget med henblik på at undersøge, hvilke forventninger samfundet har til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser – samt dertil med hensigt om at undersøge tillidsforholdet mellem offentligheden og revisor. Analysen vil blandt andet bero sig på teorien om forventningskløften i samfundet af Bent-Warming Rasmussen og Brenda Porter.

5.1.1 Spørgeskemaets opbygning

Forud for analysen er det fundet relevant at redegøre for, hvordan det kvantitative spørgeskema er opbygget og hvilke tanker der ligger bag spørgeskemaets udarbejdelse. Det blev blandt andet fundet interessant at foretage en nyere undersøgelse af, hvad samfundet forventer af revisor og revisors primære arbejde i forbindelse med besvigelser.

Efter tidligere gennemgang af både Warming-Rasmussen og Brenda Porters undersøgelser, er der fundet inspiration til det udarbejdede spørgeskema, idet det blev fundet interessant at have mulighed for at drage paralleller imellem undersøgelserne som er foretaget for cirka 30 år siden og situationen i dag, for her at se om der er væsentlige forskelle at spore.

Der henvises til specialets bilag 1, for det udarbejdede spørgeskema og for spørgeskemaets resultater henvises der til bilag 2 og 3. Det opstillede spørgeskema er inddelt i 3 afsnit. Det første afsnit, *identifikationsafsnittet*, indeholder spørgsmål om respondenternes demografi. Dette afsnit har til formål at opnå en indsigt i, hvilke typer af respondenter spørgeskemaet er nået ud til, men også for at opnå en mulighed for at kunne inddele respondenterne i mindre grupper og dermed holde de forskellige gruppers forventninger og holdninger op imod hinanden. Samtidig kan der, på baggrund af dette afsnit, tages stilling til, hvor repræsentativ resultaterne af denne kvalitative dataindsamling er samt hvorvidt resultaterne kan fortælle noget om samfundet som helhed. Identifikationsafsnittet giver dermed også mulighed for at se, hvad en vidende respondent svarer i modsætning til en ikke-vidende respondent.

Efter spørgeskemaets identifikationsafsnit, er der opstillet et *holdningsafsnit*, som omhandler respondenternes holdning til revisorer. Spørgeskemaets tredje afsnit er et *forventningsafsnit*, hvis formål er, på baggrund af respondenternes nuværende holdning til revisor, at opnå en indsigt i respondenternes forventninger til revisors arbejde.

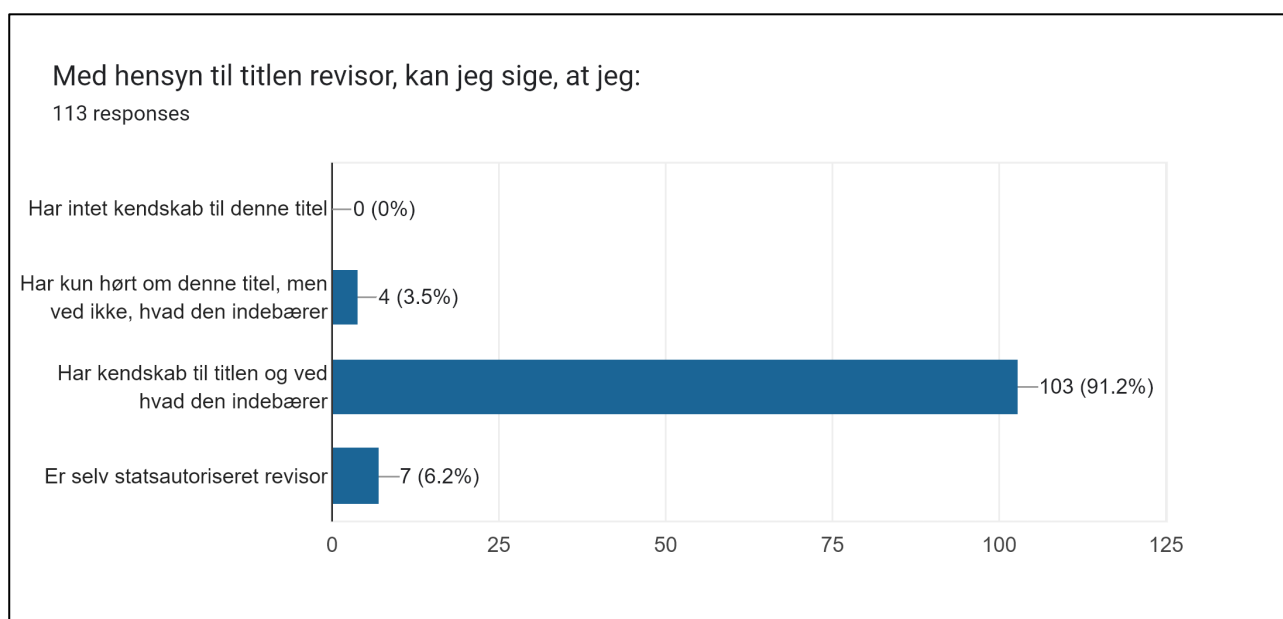
5.1.1.1 Metodiske valg i udformningen af spørgeskemaet

Der er igennem hele spørgeskemaet anvendt lukkede spørgsmål, idet lukkede spørgsmål er lettere at sammenligne og med det in mente, at der oftest tabes flere respondenter ved åbne spørgsmål, hvor respondenterne selv skal opfinde sit svar, hvilket i sagens natur kræver mere af respondenterne. Anvendelsen af lukkede spørgsmål har desværre også en væsentlig ulempe, i det lukkede spørgsmål er begrænsende i sin natur. Det er nemlig ikke muligt at uddybe sin besvarelse, for de respondenter, er måtte have mere på hjerte om emnet. For at imødekomme disse respondenter, er der efter hvert spørgsmål givet mulighed for at angive en anden besvarelse end de foruddefinerede besvarelser; en såkaldt åben besvarelse, hvor respondenterne selv kan udfylde tekst. Ydermere er der, som tidligere nævnt, igennem hele spørgeskemaet et særligt fokus på at undgå misforståelser og irritation, hvorfor der kun er anvendt et simpelt sprog. Det er desuden tilstræbt at undgå indforståethed i form af specifikke fagtermer. Dette er også årsagen til, at spørgsmålene ledsages af oplysninger, der uddyber nogle af de informationer, som spørgeskemaets spørgsmål beror på.

Efter at have redegjort for spørgeskemaets opbygning, kan der nu forsættes med en analyse af det indsamlede data.

5.1.2 Identifikation – hvem har besvaret spørgeskemaet?

Igennem spørgeskemaets identifikationsafsnit, er der opnået en indsigt i, hvad der karakteriserer de respondenter, det er lykkedes at få til at besvare spørgeskemaet, men samtidig er der også opnået en indsigt i, hvilke typer af mennesker, som ikke har besvaret spørgeskemaet. Som det fremgår af spørgeskemaets spørgsmål 1 og 2, ses der, iblandt respondenterne, en overvægt af besvarelser foretaget af det mandlige køn. Respondenterne fordeles med 67 mandlige respondenter mod 46 kvindelige respondenter. Trods overvægten af mandlige respondenter, vurderes det, at der er opnået en fin fordeling blandt respondenternes aldersgrupper. Godt 37% af respondenterne er under 30 år, hvoraf de resterende fordeler sig nogenlunde jævnt mellem aldersgrupperne 30-39 år (24,8%), 40-49 år (16,8%), 50-59 år (10,6%) og 60+ år (10,6%). Desuden har hele 7 respondenter angivet, at de selv er statsautoriseret revisor, hvor modsætningsvis har 0 respondenter angivet, at de ingen kendskab har til denne titel (spørgsmål 3).

Figur nr. 5.1: Kendskab til titlen revisor

Kilde: Egen tilvirkning på baggrund af resultatet af spørgsmål 3 i spørgeskemaet

Ovenstående besvarelse giver desuden en indikation af, at ingen af respondenterne slet ikke har kendskab til titlen *statsautoriseret revisor* samt at kun 3,5% af de i alt 113 respondenter har hørt om denne titel, men ikke ved, hvad den indebærer.

Ligeledes peger data vedrørende uddannelsesniveau (spørgsmål 4) også på, at der – blandt respondenterne – er en overrepræsentation af personer med mellemlang - eller lang videregående uddannelse, hvilket ej heller harmonerer med uddannelsesniveauet i den brede befolkning (Danmarks statistik, 2021).

5.1.2.1 Udfordringer for repræsentativiteten

At respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen ikke udgør et repræsentativt udsnit af den samlede befolkning kan meget vel skyldes, at spørgeskemaet er distribueret via mit eget netværk på sociale medier som LinkedIn, Facebook og Twitter. En mulig fejlkilde er her, at man, med denne distributionsform, risikerer at udelukke nogle typer af mennesker fra at modtage spørgeskemaet, da ikke alle er aktive på ovennævnte medier. Samtidig vil brugen af eget netværk også begrænse, hvem der ser spørgeskemaet. Det vil typisk være mennesker i mit eget netværk – samt mennesker i mit netværks netværk – såfremt nogle i mit netværk vælger at dele spørgeskemaet fra deres profiler. På denne måde kommer spørgeskemaet ikke nødvendigvis bredt ud i befolkningen – og dette kan have betydning for, hvilke besvarelser, der indsamles.

Eftersom formålet med dataindsamlingen er at give en indikation af offentlighedens forventninger til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser, er det vigtigt at forholde sig til, hvorvidt respondenterne i undersøgelsen er repræsentative i forhold til den samlede befolkning. Med baggrund i metoden, hvormed spørgeskemaet er distribueret - samt i de demografiske besvarelser i identifikationsafsnittet – kan det tyde på, respondenterne ikke udgør et repræsentativt udsnit af den danske befolkning. Resultaterne af dataindsamlingen skal således mere ses som en stikprøve – en lille del af en større virkelighed – end som en direkte repræsentation af befolkningen som helhed.

Den manglende repræsentativitet til trods, vurderes data dog fortsat at være tilstrækkelige til at foretage den ønskede analyse af, hvorvidt de teoretiske begreber fortsat kan siges at være aktuelle i en nutidig kontekst.

Opsummerende, om besvarelserne i identifikationsafsnittet, kan siges, at respondenterne vurderes at være forholdsvis repræsentative på henholdsvis køn og alder, men at der tages forbehold for den manglende repræsentativitet i fordelingen af respondenternes uddannelsesniveau og kendskab til revisors arbejde.

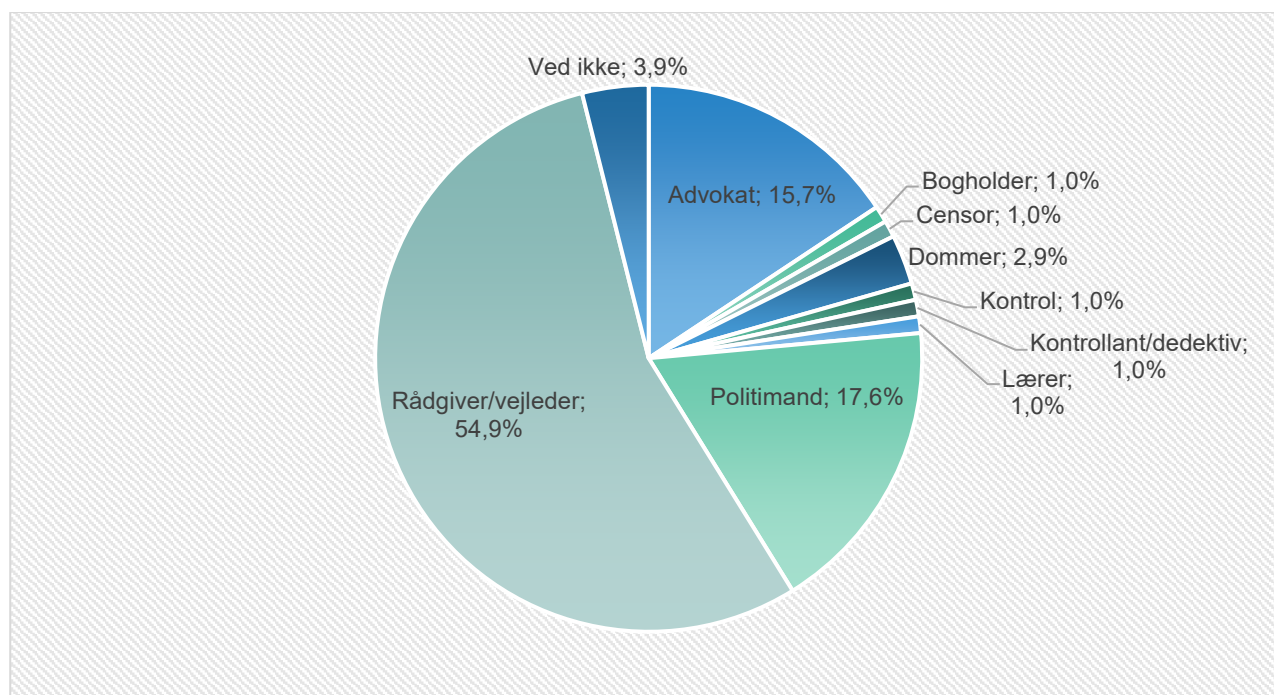
5.1.3 Holdning – hvad mener respondenterne?

Efter at have opnået en indsigt i, hvilke typer af respondenter der har besvaret spørgeskemaet, kan opmærksomheden nu henledes på spørgeskemaets holdningsafsnit, hvor det bliver tydeligt, hvad respondenterne mener om emnet, som undersøges.

Spørgsmålene i dette afsnit er udarbejdet med henblik på at opnå en indsigt i respondenternes umiddelbare holdning til revisors arbejde. Der er, i holdningsafsnittets første spørgsmål (spørgsmål 6), foretaget et valg om at oplyse respondenterne om følgende definition af en revisor, forud for de efterfølgende spørgsmål; *"En revisor er en person, der arbejder med revision. Arbejdet består i at kontrollere og revidere virksomheders regnskaber (PWC, 2022)"*. Dette med henblik på at sikre, at respondenterne er tilstrækkeligt oplyst til at kunne fortsætte besvarelsen af spørgeskemaet.

5.1.3.1 Divergerende syn på revisors rolle – rådgiver eller politimand?

Data fra spørgeskemaets holdningsafsnit tegner et billede af, at der eksisterer mange forskellige syn på, hvilken rolle revisor har. Eksempelvis kan der – af spørgeskemaets spørgsmål 6 – udledes, at der ikke hersker enighed blandt respondenterne om revisors formål og rolle. Besvarelsene til spørgsmål 6 er opstillet i figur 5.2 nedenfor.

Figur nr. 5.2: Revisors formål og rolle

Kilde: Egen tilvirkning på baggrund af resultatet af spørgsmål 6 i spørgeskemaet

Disse besvarelser viser, at en overvejende del af respondenterne (54,9%) anser revisors rolle som sammenlignelig med en rådgiver/vejleder – mens næstflest (17,6%) mener, at revisors rolle er sammenlignelig med en politimand. Her kan altså ses en betydelig forskel i synet på revisors rolle, idet der må siges at være en væsentlig grundlæggende forskel på rollen som rådgiver/vejleder og politimand.

Af besvarelserne i figur 5.2 ovenfor, fremgår det yderligere, at cirka 20% af de samlede respondenter rent faktisk ser revisor som havende en dømmende rolle, idet disse 20% har angivet, at revisors rolle minder om enten en politimand eller en dommer. Begge disse roller kan defineres som værende en myndighed, der har til opgave at opretholde ro og orden samt sikre at love og vedtægter overholdes.

Det fremgår desuden af besvarelserne i figur 5.2, at 15,7% af respondenterne anser advokatrollen som værende mest sammenlignelig med revisorrollen. Fælles for rollen som henholdsvis rådgiver/vejleder og advokat er, at begge disse roller er af rådgivende og servicerende karakter, i det der ydes bistand inden for et specifikt emne, hvor den pågældende rådgiver eller advokat har sin ekspertise.

Opsummerende viser data således, at der er forskellige syn på, hvad revisors rolle minder om. Særligt interessant er det, at denne uenighed, i synet på revisors rolle, ikke kun findes blandt de respondenter, som ikke har indgående kendskab til revisionsfaget. Hvis man filtrerer data således, at kun de 7 respondenter, som har angivet at de selv er statsautoriserede revisorer, medtages – ses der også - inden for denne ellers homogene gruppe - uenighed i opfattelsen af, hvilken af de – i spørgeskemaet angivne roller – der minder mest om revisorrollen (bilag 3, filtrering 1).

5.1.3.2 Forskellige syn på revisor kan skabe forventningskløfter

Data vidner således om, at både blandt respondenter med- og uden indgående kendskab til revisorfaget synes der at være forskellige syn på, hvad revisors rolle generelt er.

Dette kan siges at harmonere med den førnævnte teori om forventningskløften, der netop påpeger, at samfundets forventninger til revisor ikke harmonerer med dét, der faktisk kan siges at være revisors arbejde. For hvis der, i befolkningen og blandt revisorer, grundlæggende er divergerende syn på revisors rolle, kan der nemt opstå uindfrie forventninger, da et fælles udgangspunkt for, hvad revisor er og skal, ikke ser ud til at findes.

5.1.3.3 Hvem er revisor værdifuld for?

Det er imidlertid ikke kun i spørgsmålet om revisors rolle, at der i spørgeskemaet ses divergerende holdninger. Ligeledes viser resultaterne af spørgsmål 9, at ikke alle respondenter oplever revisor som værende nyttig for både virksomheden og offentligheden. 20.4% af de adspurgte vurderede nemlig kun, at revisor er værdifuld for virksomheden, hvorimod størstedelen (69.9%) derimod mente, at revisor har værdi for både virksomheden og offentligheden. Dette peger i retning af endnu et punkt, hvor der ikke er generel enighed om revisorfaget og dets nytte i samfundet. Her synes nemlig – ligesom i spørgsmålet omkring revisors rolle – at være væsentlige forskellige i forskellige respondentes syn på værdien af revisor. Dette til trods for, at der i spørgsmål 8 sås en betydelig enighed blandt respondenterne i spørgsmålet om, hvorvidt revisor kan betragtes som et tillidserhverv. Her svarede hele 93.8% af respondenterne nemlig 'ja' til dette spørgsmål.

Det kan således udledes, at om end respondenterne synes at være enige om, at revisor kan betragtes som et tillidserhverv, så er der væsentlige forskelle at spore i spørgsmålet om, hvorvidt revisor er af værdi for virksomheden, offentligheden eller begge.

5.1.3.4 Uvidenhed som fundament for urimelige forventninger

Her kan igen drages en parallel til den førnævnte forventningskløft og særligt Porters fortolkning, hvori forventningskløften består af flere dele. Respondenternes besvarelser vidner om, at der ikke er enighed om, hvem revisor er af værdi for. Dette indikerer, at der generelt er manglende viden om revisorrollen samt dennes værdi. En sådan manglende viden kan meget vel tænkes at danne grobund for udviklingen af såkaldte *urimelige forventninger*, som netop er et af elementerne i Porters forventningskløft. Urimelige forventninger til revisorrollen kan nemlig tænkes at opstå i et samfund, hvor der ikke er klarhed og entydighed i, hvad revisorrollen indebærer – samt hvilke aktører, der kan drage nytte af revisor. Med andre ord kan det – på et generelt niveau – antages, at uvidenhed om revisors rolle, herunder hvem revisor har værdi for, rummer en indbygget risiko for, at der opstår urimelige forventninger til selv samme i et givent samfund.

5.1.3.5 Hvem udfører revisor sit arbejde for?

Efter at havde spurgt respondenterne hvem de mente revisor var mest værdifuld for, blev det fundet interessant at spørge respondenterne, hvem de mente burde betale revisors arbejde. For at sikre at alle respondenter havde tilstrækkelig viden til at vurdere dette spørgsmål, var der inkluderet følgende faktaboks: "*Alle større virksomheder i Danmark er som udgangspunkt pålagt revision i henhold til dansk lovgivning*".

Besvarelsene af spørgsmålet om, hvem der bør betale for revisor, kan give en indsigt i, hvem respondenterne mener, der får gavn af det arbejde, som revisor udfører, i det det er nærliggende at tænke, at dem, som får gavn af arbejdet også må være dem, der betaler herfor. Det særligt interessante ved disse besvarelser er de få respondenter, som har valgt at gøre brug af muligheden for at tilføje et åbent svar på dette spørgsmål. I disse åbne besvarelser bliver der nemlig åbnet op for et større spørgsmål om, hvem revisor egentlig tjener?

En af respondenterne angav, at der selvfølgelig er noget interessekonflikt involveret, når prisen for en uvildig undersøgelse af en virksomhed bliver pålagt den virksomhed, som undersøges. Dog udtrykker respondenterne samtidig tvivl om, hvorvidt det offentlige bør betale for denne undersøgelse (Bilag 3, filtrering 2). Denne besvarelse rummer et syn på revisorarbejdet som værende noget, der udføres for samfundets bedste (efter krav fra samfundet). Denne anskuelse kan henledes til den tidligere omtalte *principal-agent teori*, hvor principalen – ud fra én vinkel – kan siges at være samfundet, mens en given virksomhed er agenten. Mellem disse to aktører findes revisor, der – som en uafhængig tredjepart – har til opgave at sikre, at virksomhedens (agentens) regnskab lever op til gældende love og standarder (fastsat af principalen). Dette giver anledning til at rejse spørgsmålet om, hvorvidt revisor primært kan siges at tjene virksomhederne eller samfundet? Et spørgsmål, som vil blive udfoldet i den diskussion, som følger efter analysen.

5.1.3.6 Revisor som den uvildige tredjepart

En anden respondent har også valgt at benytte den åbne svarmulighed til at udtrykke sit syn på, hvorvidt revisor bør betales af virksomheden eller det offentlige. Denne respondent skriver således;

”Det synes jeg er et godt spørgsmål. Når lov om krav til regnskab synes at være relativt og ikke stille virksomheder til for stor økonomisk last, så synes jeg at udgiften godt kan pålægges virksomhederne selv. Men vi ser jo, på flere fronter, at lovgivningen med krav til virksomhederne (inklusive indberetninger til DST). Her kunne man så overveje om det vil være en stor international konkurrenceforvridende [faktor red.] udelukkende at pålægge virksomhederne disse udgifter (Bilag 3, filtrering 3)”.

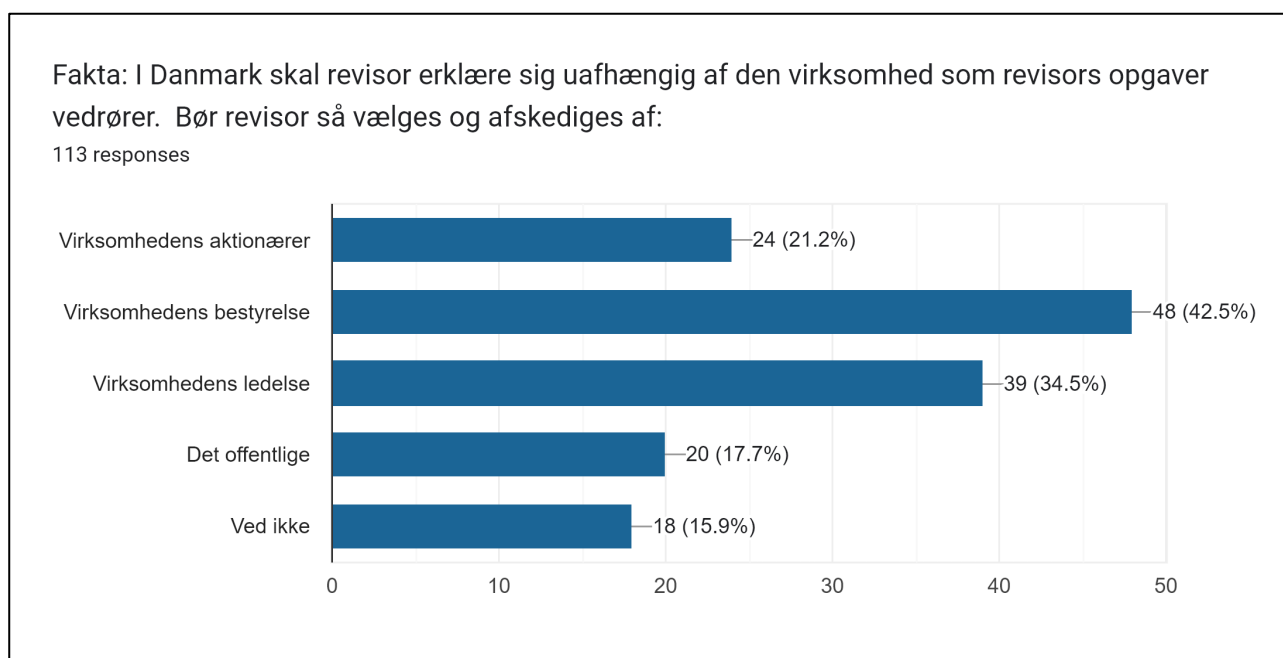
Respondenten åbner således op for, at det kan diskuteres, hvorvidt det alene bør være virksomhedernes ansvar at betale for det arbejde, som revisor udfører, når selve arbejdet er pålagt virksomhederne af det offentlige. Dette synspunkt indikerer – ligesom besvarelsen i afsnittet ovenfor – at revisor kan ses som den aktør som agerer mellem på den ene side principalen (samfundet) og på den anden side agenten (virksomheden), der er pålagt at efterleve bestemte krav til regnskab.

Revisors rolle kan – ud fra dette synspunkt – siges at være den uvildige tredjepart, der har til formål at sikre, at den *informationsasymmetri*, som blev omtalt i teori afsnit 4.1 i videst muligt omfang reduceres. Denne informationsasymmetri består af forskellen mellem den viden, som henholdsvis agenten (en given virksomhed) og principalen (øvrige interessenter og samfundet) besidder omkring virksomhedens specifikke forhold. Det bliver dermed revisorens rolle at synliggøre og gennemsigtiggøre virksomhedens virke (her specifikt virksomhedens regnskab), således at forskellen mellem, hvad offentligheden og virksomheden ved bliver så lille som mulig.

Med afsæt i dét syn på revisors rolle, som de to ovennævnte respondenter udtrykker, kan der argumenteres for, at revisorarbejdet ikke alene er et anlæggende for virksomheden – men i høj grad også for det omgivne samfund, hvori den givne virksomhed opererer.

5.1.3.7 Hvem skal kunne vælge og afskedige revisor?

Efter spørgsmålet om, hvem der skal betale for revisors arbejde, følger spørgeskemaets spørgsmål 11, som omhandler, hvem respondenterne mener bør kunne vælge og afskedige en revisor? Som indledning til dette spørgsmål blev respondenterne præsenteret for den information, at i Danmark skal revisor kunne erklære sig uafhængig af den virksomhed, som revisors opgave vedrører. Fordelingen af besvarelserne til dette spørgsmål, kan ses i nedenstående figur:

Figur nr. 5.3: Hvem bør revisor vælges og afskediges af

Kilde: Egen tilvirkning på baggrund af resultatet af spørgsmål 10 i spørgeskemaet

Det særligt interessante ved ovenstående data er, at hele 17,7% af respondenterne har angivet, at de mener, at det offentlige burde være den autoritet, som burde stå for at fordele og afskedige revisor til de enkelte virksomheder. Dette peger – ligesom de foregående afsnit – i retning af, at revisor ikke kun kan ses som virksomhedens 'mand', men derimod i høj grad også som en aktør, der tjener samfundets almene interesse.

Af spørgsmål 12 fremgår det også, at respondenterne i høj grad er enige i, at det er vigtigt, at revisor er uafhængig af den virksomhed, som revideres (Bilag 2, spørgsmål 12). Dette er endnu et argument for, at revisor skal agere som den uafhængige tredjepart mellem samfundet og de virksomheder, der opererer i samfundet.

I den førømtalte Hesalight sag var det netop udfordringer med revisors manglende uafhængighed i forhold til Hesalight, som Revisornævnet vægtede højt i bedømmelsen af revisors ansvar i besvigelserne.

Efter at have analyseret respondenternes holdning til revisorrollen, er det nu blevet tid til at se nærmere på, hvilke forventninger respondenterne har til revisor og dennes arbejde.

5.1.4 Forventning – hvad forventes af revisorrollen?

Spørgeskemaets sidste del består af en række spørgsmål, som har til formål at afdække de forventninger, som respondenterne har til revisors arbejde.

I spørgsmål 14 angiver 52% af respondenterne, at de enten er helt eller delvis enig i, at det er revisors opgave at gennemgå alle virksomhedens transaktioner og bilag i forbindelse med en revision. Dertil angiver 64% af respondenterne, i spørgsmål 15, at det er revisors opgave at opdage alle eventuelle fejl og mangler i et regnskab ved udførelsen af en revision. Her ses et mismatch mellem hvad lovgivningen forskriver om revisors ansvar og hvad respondenternes synes at forvente. Idet revisor, i henhold til lovgivningen og regnskabsstandarderne, må tilgå revisionen af et regnskab ud fra et væsentlighedsniveau og en risikovurdering.

5.1.4.1 Rimelige vs. urimelige forventninger

Når der afgives en revisionspåtegning, med høj grad af sikkerhed, betyder dette, at der, i lang de fleste tilfælde, afgives en revisionspåtegning med 95% sikkerhed for, at der ikke er nogle væsentlige fejl og mangler i årsregnskabet.

Der er dermed ikke rent lovmæssigt krav til, at revisor skal gennemgå alle virksomhedens transaktion og bilag i forbindelse med revision (ISA 320, 2009) og dermed er der ingen garanti for, at regnskabet er absolut uden fejl og mangler. Der kan derfor, ud fra et retspositivistisk synspunkt, henledes til, at denne forventning, som respondenterne i spørgeskemaet udtrykker, ikke høre under rimelige forventninger til revisor. I Porters fortolkning af forventningskløften er en af delkomponenterne netop rimelige vs. urimelige forventninger til revisor.

Det kan dermed allerede udledes af disse to spørgsmål, at der stadig forekommer en forventningskløft mellem offentlighedens forventninger til revisor og hvad revisors arbejde rent lovmæssigt indebærer.

5.1.4.2 Informationsasymmetri kan føre til forventningskløft

I både spørgsmål 14 og 15, omhandlende revisors ansvar (Bilag 1-3, spørgsmål 14 og 15), svarer de af respondenterne, som har angivet, at de er statsautoriserede revisorer, at de er enten delvist eller helt uenige (Bilag 3, filtrering 4). Samtidig besvarer de samme 7 respondenter, at det er henholdsvis den øverste – og den daglige ledelse i en virksomhed, som har det primære ansvar for at opdage svindel, hvilket også harmonerer med lovgivningen, som fundet i teoriafsnit 2.3.1. Det kan dermed udledes, at revisor har større indsigt i lovgivningen på revisionsområdet end de øvrige respondenter, hvilket må siges at være ganske naturligt.

Denne forskel i viden om, hvad revisors opgave og ansvar rent faktisk er, kan dog tænkes at være problematisk, i det den manglende viden hos udenforstående kan skabe højere forventninger til revisor, end disse rent faktisk – lovgivningsmæssigt – er forpligtede til at indfri. Denne problematik udgør et eksempel på Porters *rimelighedskløft*, idet respondenterne lader til at forvente mere end, hvad der rent faktisk er rimeligt – i henhold til lovgivningen - af revisor. Her er samtidig tale om en såkaldt *informationsasymmetri*, idet respondenterne til en vis grad ikke er tilstrækkeligt oplyst omkring revisors tilgang til - og ansvar for regnskabet.

5.1.4.3 Må revisor gøre brug af en væsentlighedsbetragtning?

I det efterfølgende spørgsmål 16 bliver respondenterne spurgt om, hvorvidt det er tilstrækkeligt, hvis revisor vurderer, hvad der er væsentligt at gennemgå i sin revision af en virksomhed og herefter tager stikprøver for at kontrollere virksomhedens regnskab (Bilag 1-3, spørgsmål 16). Til dette spørgsmål angiver hele 86 af respondenterne, at de enten er helt eller delvist enige i, at dette er tilstrækkeligt, hvilket svarer til i alt 76,1%.

Det skal i den forbindelse påpeges, at spørgeskemaets spørgsmål 14, 15 og 16 til dels har til hensigt, at få respondenterne til nøje at overveje spørgsmålenes ordlyd, idet især spørgsmål 14 og 16 tilnærmelsesvist er det samme spørgsmål, bare udformet med forskellig ordlyd. Dermed kan det meget vel tænkes, at kun den meget vidende (om revisorfaget) respondent vil vide, at der i revision skelnes mellem betegnelsen *alle* og *alle væsentlige* (Bilag 1-3, spørgsmål 14-16). Det interessante er her, at der ses en væsentlig forskel i fordelingen af respondenternes besvarelser af spørgsmål 16 sammenholdt med spørgsmål 14.

Af spørgsmål 14 fremgår det, at en væsentlig del af respondenterne (52.2%) udtrykker enighed i, at revisor skal gennemgå *alle* transaktioner og bilag i en revision. Denne holdning er modstridende med *væsentlighedsprincippet* (ISA 320, 2009). Alligevel er der samtidig 76.1% af respondenterne, som i spørgsmål 16 angiver at være helt eller delvist enige i, at det er tilstrækkeligt, hvis revisor vurderer, hvad der væsentligt og herefter tage stikprøver for at kontrollere virksomhedens regnskab.

De modsatrettede holdninger, som fremgår af resultaterne i disse to spørgsmål, kunne tyde på, at der mangler viden om revisors rolle. Hvis der fandtes en bedre og mere klar kommunikation til den brede befolkning omkring, hvad revisors rolle indebærer, kunne det meget vel tænkes, at eventuelle forventningskløfter ville blive reduceret, idet de såkaldt *urimelige forventninger* lader til at basere sig på manglende viden.

5.1.4.4 Kan indsendte regnskaber anses som værende korrekte?

Respondenterne blev efterfølgende spurgt ind til, hvorvidt de anser indsendte årsregnskaber til Erhvervsstyrelsen for at være korrekte og uden væsentlige fejl (bilag 1-3 spørgsmål 17). Her angav 76.9%, at de var helt eller delvist enige i dette. Dette vidner således om, at der er en høj grad af tillid til det arbejde, som revisor udfører, blandt respondenterne.

I spørgeskemaets sidste spørgsmål (18) bliver respondenterne indledningsvist oplyst om, at revisor - i henhold til revisorloven - betegnes som *offentlighedens tillidsrepræsentant* under udførelsen af opgaver. Efterfølgende bliver respondenterne spurgt til, hvor enig de er i følgende udsagn: "*Revisor er, som repræsentant for offentligheden, forpligtet til at stå til ansvar for alle efterfølgende identificerede fejl og mangler i et regnskab, hvis revisor først har erklæret sig enig i regnskabet.*"

I tråd med respondenternes besvarelser i spørgeskemaets spørgsmål 15 omhandlende, hvorvidt revisor skal opdage alle eventuelle fejl og mangler, ses der også i spørgsmål 18 en stor enighed og forventning til, at revisor står til ansvar for *alle* efterfølgende identificerede fejl og mangler i et regnskab, hvilket igen underbygger den tendens, at offentlighedens forventninger til revisor er højere end de krav der rent lovgivningsmæssigt foreligger for revisors arbejde.

5.1.5 Sammenfatning af analyse af tillidsforholdet

Som opsummering af dette analyserende afsnit af spørgeskemaets resultater og tidligere præsenteret teori, kan det udledes, at der stadig eksisterer forventninger, som ligger uden for det, der kan siges at være rimeligt at forvente af revisor. Dette ses blandt andet på baggrund af respondenternes overvejende enighed om, at revisor har til opgave at gennemgå alle transaktioner og bilag i en virksomhed og samtidig identificere alle fejl og mangler i et regnskab. Disse relativt høje forventninger til revisor stemmer ikke overens med, hvad der rent lovgivningsmæssigt kræves af revisor.

Derudover blev det fundet, at der, blandt respondenterne, er et meget divergerende syn på, hvad revisors rolle er og bør indebære samt hvem revisor egentlig udfører sit arbejde for.

På baggrund af analysen af de indsamlede data kan det altså konkluderes, at der fortsat findes en forventningskløft samt en vis grad af urimelige forventninger til revisors arbejde; forventninger som ikke matcher de, i loven, fastsatte krav til, hvordan revisor skal tilgå sin revision. Dette må altså siges at være udfordringer, defineret i teorien for mere end 30 år siden, men som fortsat er aktuelle. Det bliver derfor nu interessant at diskutere hvilke mulige løsninger, der kan være på disse udfordringer – samt hvordan en løsning af udfordringerne potentielt vil kunne reducere antallet af besvigelser, som finder sted i virksomhederne.

6 Diskuterende afsnit

Det nærværende afsnit vil, med afsæt i specialets to analysedele, indeholde en diskussion og en vurdering af, hvilke ændringer og forbedringer der rent lovgivningsmæssigt - men også samfundsmæssigt - vil kunne reducere omfanget af besvigelser, og samtidig mindske forventningskløften mellem offentligheden og revisor.

6.1 Hvem udfører revisor sit arbejde for?

Indledningsvist i diskussion er det relevant at diskutere, hvem revisor egentlig udfører sit arbejde for. På den ene side kan det anskues således, at revisor tjener samfundet som helhed, idet revisor har til opgave at sikre, at love og regler for virksomhedsdrift overholdes i de enkelte virksomheder. På denne måde kan revisor siges at have en kontrollerende funktion over for virksomhederne. Dét som kontrolleres er, at virksomhederne agerer korrekt i henhold til de af samfundet opstillede regler. Såfremt revisors rolle anskues på denne måde, kan samfundet siges at være *principalen* som udstikker retningslinjerne for dét arbejde, der udføres af *agenten* (virksomhederne), hvormed revisors rolle bliver – som ekstern partner – at sikre, at principalens retningslinjer efterleves. Revisor er, ud fra denne anskuelse, samfundets 'tjener'.

På den anden side kan revisors rolle også anskues fra en anden vinkel; nemlig den, hvor virksomhedens ejere kan ses som *principalen*. Revisors rolle bliver dermed at sikre, at de informationer, som virksomhedens daglige ledelse (*agenten*) har om virksomhedens virke også når frem til principalen (ejerne). Ud fra dette synspunkt kan revisors rolle siges at være, at hjælpe virksomhedens ledelse med at blive så oplyste som muligt – og revisor kan dermed siges at tjene virksomhedens ejere.

Med disse to forskellige tilgange til revisors rolle in mente, kan det sammenfattende konkluderes, at revisor *både* kan siges at tjene samfundet som helhed og virksomhedernes ejere. Revisor er altså både et bindeled mellem virksomhedens medarbejdere og virksomhedens ejere – men samtidig også et bindeled mellem virksomhedens ejere og samfundet som helhed. Revisor er den uafhængige tredjepart, vis ypperste formål er at sikre, at *informationsasymmetrien* mellem de forskellige parter (samfund (lovgivere), virksomhedsejere og medarbejdere) generelt reduceres mest muligt.

6.2 Hvor langt rækker revisors ansvar for at reducere og opdage besvigelser?

I første del af specialet blev det fundet, at det primære ansvar for at opdage og forhindre besvigelser ligger hos virksomhedens øverste - og daglige ledelse, i henhold til IAASB's ISA 240. Samtidig blev det, ved analyse af de to tidligere besvigelssager, konstateret, at i begge sager var besvigeren en del af både den øverste og daglige ledelse, hvorfor det i begge tilfælde lykkedes henholdsvis Bent A. Nielsen fra Genan-sagen og Lars Nørholt fra Hesalight at kontrollere kommunikationen som flød imellem virksomheden og revisor. Det kan således konkluderes, at besvigerne i disse sager bidrog til en øget *informationsasymmetri*, som var til deres fordel i forhold til at muliggøre besvigelserne. Det primære ansvar for besvigelserne kan altså siges at ligge hos den øverste- samt daglige ledelse – hvilket også var tilfældet i de analyserede sager.

Når dette er sagt, viste begge sager dog også, at årsagen til, at disse besvigelser kunne finde sted – og at de endte med at blive som omfangsrige – i høj grad også skyldtes revisors uansvarlighed og manglende grundighed – og måske endda medvirken til besvigelsen.

6.2.1 Revisionens iboende begrænsninger

I henhold til IAASBs ISA 240, anerkendes det at, der generelt foreligger iboende begrænsninger i en revision, som gør at der er en uundgåelige risiko for, at væsentlige fejlinformationer ikke opdages. Besvigelser er nemlig ofte meget sofistikerede og omhyggeligt udførte - netop med det formål at forblive skjulte. Desuden foretages besvigelser også typisk af indflydelsesrige personer, som besidder stor generel information og tekniske færdigheder. Dette bakkes op af både ACFEs undersøgelse, Cresseys besvigelsestrekant samt af de to analyserede sager. De iboende begrænsninger ved revisionen består deri, at revisor ikke som udgangspunkt reviderer efter besvigelser, men i stedet revidere i overensstemmelse med "god revisorskik" jf. revisorloven § 16 og de danske revisionsstandards (2021). Dertil kommer, at besvigelser ofte bygger på forfalskninger, udeladelser og afgivelse af fejlagtige oplysninger, hvilket gør besvigelserne svære at identificere for revisor.

Netop fordi en typisk besvigelse ofte foretages af den øverste ledelse – som samtidig har det primære ansvar for at opdage og forhindre besvigelser – kan det være svært for revisor at opdage den givne besvigelse. I sådanne tilfælde kan det derfor diskuteres, hvilke muligheder revisor reelt har for at identificere besvigelserne?

6.2.2 Hvor langt skal revisor gå?

Såfremt en given revision havde til formål at opdage besvigelser, ville det formentlig være nødvendigt at revisor gennemgår alle transaktioner og bilag i en given virksomhed ned til mindste detalje. Dette ville øge chancen for, at en eventuel besvigelser ville blive opdaget i revisionen. En klar ulempe herved er dog, at dette ville være utroligt tidskrævende og dermed også omkostningstungt – en praksis, som i så fald ville være i modstrid med den gældende revisorlovs §16 (2021). Ovenstående er imidlertid ikke gældende praksis, idet revisionen primært foretages ud fra et væsentlighedsprincip, hvilket reelt giver mulighed for, at besvigelser kan finde sted uden at blive opdaget. Det skal desuden bemærkes, at selv hvis revisor ville gennemgå alt ned til mindste detalje, så kan besvigelser alligevel finde sted, fordi besvigelser typisk foretages af kompetente personer, som har tilstrækkelig viden og tekniske færdigheder til at skjule besvigelserne - selv for revisor.

6.2.2.1 Klar og tydelig kommunikation om ansvarsfordelingen

En mulig løsning på udfordringen med at reducere besvigelser kunne være at sikre en klar og tydelig information til det omgivne samfund om, hvad revisors arbejde og ansvar reelt indebærer. Dette ville kunne medføre en mere klar forventningsafstemning mellem de tre aktører; samfundet som helhed - virksomhedernes ejere samt revisorer således, at alle ved præcist, hvori de enkelte aktørers ansvar består. En tydelig forventningsafstemning kunne medføre, at alle ved, hvem der har ansvar for hvad i relation til at reducere besvigelser i erhvervslivet. Revisors rolle kan i den forbindelse være af rådgivende karakter, i det revisorer ofte vil være i stand til at hjælpe virksomhederne med at opsætte (og tilpasse) deres interne procedurer således, at besvigelser besværliggøres mest muligt. En virksomheds interne kontroller skal ideelt set både være forebyggende og opdagende.

6.3 Hvordan reduceres besvigelser?

Grundlæggende kan udfordringen med at reducere besvigelser siges at være både et lovgivningsmæssigt- og et samfundsmæssigt ansvar. Med dette menes, at der både kan identificeres retslige – og mellem menneskelige forbedringer, som kan tænkes at have en positiv indvirkning på antallet og omfanget af besvigelser. I det følgende vil mulige forbedringer inden for disse to områder blive udfoldet og diskuteret.

6.3.1 Lovgivningsmæssige forbedringer

Et generelt problem med lovgivning er, at der i langt de fleste tilfælde – og især i nyere tid - først bliver foretaget reguleringer og ændringer på bagkant af begået kriminalitet. Lovændringer bliver derfor ofte en reaktion på kriminalitet.

Dette sås for eksempel ved indførelsen af fortløbende sidnummerering i revisionsprotokollater (rapportering til øverste ledelsesniveau) for at undgå fjernelse af enkelte sider. Et andet eksempel på, at lovgivning typisk indføres reaktivt, er indførelsen af revisorlovens § 18 stk. 2, som medførte, at tiltrædende revisor altid skal rette henvendelse til den fratrædende revisor, som har pligt til at oplyse grundene til sin fratræden samt give tiltrædende revisor adgang til alle relevante oplysninger, som fratrædende revisor måtte have om den givne virksomhed (2021).

Netop fordi lovgivningen ofte virker bagudrettet, kan det være svært at opstille lovgivningsmæssige forbedringspunkter til reduktion af besvigelser. Lovgivning som tager sit afsæt i hypotetiske scenarier, som endnu har fundet sted, kan blive utroligt omfattende og ukonkret, hvorfor lovgivning må i sagens natur tage sit afsæt i konkrete scenarier, som har fundet sted, med henblik på at undgå, at et lignende scenarie gentages.

6.3.1.1 Efteruddannelse som en del af svaret

Organisationen *Association of Certified Fraud Examiners* (ACFE) - som stod bag den rapport, der tidligere i specialet er fundet anvendt til at underbygge besvigerens typiske karakteristika - er en amerikansk organisation, der er stiftet med henblik på specifikt at reducere besvigelser på verdensplan. ACFE tilstræber dette ved at efteruddanne revisorer og øvrige specialister i bedre at kunne opdage besvigelser (ACFE, 2022).

Der eksisterer allerede krav til efteruddannelse af danske statsautoriserede revisorer, jf. revisorlovens §4, men der er i dag ingen lovmæssige krav til efteruddannelsen af den almene, ikke-statsautoriserede, revisor (2021). En del af løsningen på udfordringen med det store antal besvigelser i dansk erhvervsliv kunne meget vel tænkes at være en implementering af specifik efteruddannelse af revisorer inden for feltet besvigelser – i stil med den efteruddannelse, som ACFE tilbyder i USA.

I de seneste år er der generelt i flere brancher - som for eksempel banker, revision, forsikringsselskaber mm. - blevet stillet højere krav til compliance, hvidvask og kendskab til kunder, hvilket naturligvis har øget sikkerheden og revisors viden om den enkelte kunde. Tiltag som disse er alt andet lige også med til at mindske risikoen for besvigelser.

6.3.2 Samfundsmæssige forbedringer

Udover de lovmæssige tiltag, som vil kunne reducere antallet og omfanget af besvigelser, kan der ligeledes - på baggrund af analysedelene i specialet - identificeres nogle mere mellem menneskelige, samfundsmæssige potentialer for forbedring. Analysen af specialets primære empiri (afsnit 5), fandt blandt andet, at der i data kan identificeres en *forventningskløft* mellem på den ene side samfundets forventninger til revisor og på den anden side revisors reelle ansvar, som det er angivet i Revisorloven.

En sådan forventningskløft kan potentielt være medvirkende til, at besvigelser muliggøres, i det der meget vel kan opstå scenarier, hvor samfundet (virksomhederne, borgerne etc.) forventer, at revisor gennemgår alle elementer af en virksomheds regnskab – mens revisor omvendt ikke nødvendigvis gennemgår alle dele af regnskabet slavisk, eftersom revisor derimod opererer ud fra et væsentlighedsprincip.

Hvis samfundet derimod havde mere kendskab til revisors ansvar og arbejdsmåde, ville der opstå mere realistiske og korrekte forventninger til revisor – og begge parter (virksomheden og revisor) ville have bedre forudsætninger for at opfylde deres del af ansvaret for arbejdet med at forsøge at mindske besvigelser. Helt basalt er der tale om, at en solid forventningsafstemning mellem revisorer og det øvrige samfund med al sandsynlighed ville kunne være en del af løsningen på, hvordan besvigelser besværliggøres og dermed reduceres i såvel omfang som antal.

Relationen mellem forventningskløfter og besvigelser er en relation, som kan anskues fra flere vinkler. Der kan nemlig både argumenteres for, at tilstedeværelsen af forventningskløfter er med til at muliggøre besvigelser – men omvendt kan der ligeledes argumenteres for, at når besvigelser finder sted, så øges samfundets generelle mistillid til revisor, hvilket gør den omtalte forventningskløft dybere.

Uanset hvordan relationen mellem forventningskløfter og besvigelser anskues, kan en mulig løsning på udfordringerne meget vel tænkes at være et solidt samarbejde – og en klar og tydelig kommunikation og ansvarsfordeling – mellem revisor og det omgivne samfund.

7 Konklusion

Efter gennemgang og undersøgelse af specialets empiri, vil denne konklusion have til formål at besvare den problemformulering, som blev præsenteret i specialets afsnit 1.1. For at besvare specialets hovedspørgsmål: **"Hvad er årsagen til, at revisor ikke altid opdager besvigelser ved revisionsgennemgang, og er der uoverensstemmelser med, hvad samfundet forventer af revisor?"** blev der indledningsvist - i specialets første delanalyse – undersøgt, **hvordan besvigelser foretages i erhvervslivet, og hvordan ansvaret fordeler sig i forhold til opdagelse.**

Hvad er besvigelser? Det blev i første omgang undersøgt, hvad besvigelser er, og hvordan opdagelsesansvaret fordeler sig rent lovgivningsmæssigt. Her blev det fundet, at i henhold til IAASBs ISA 240 dækker besvigelser over følgende to former for økonomisk kriminalitet; misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation. Misbrug af aktiver dækker over forskellige måder at stjæle fra virksomheden på, som for eksempel i form af underslæb, tyveri af fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder samt privatbrug af virksomhedens aktiver, så som varelager og likvider. Regnskabsmanipulation dækker derimod over manipulation, forfalskning og ændring af en given virksomheds bogføring og underliggende dokumentation, der anvendes som grundlag for regnskabsudarbejdelse. Regnskabsmanipulation kan også være i form af forkert eller bevidst udeladelse af begivenheder, transaktioner eller anden vigtig information, som kan have betydelig indvirkning på regnskabet eller bevidst eller forkert anvendelse af gældende regnskabspraksis vedrørende indregning, klassifikation, præsentation eller øvrige oplysninger.

Hvem har ansvaret for at opdage besvigelser? I spørgsmålet om hvem der kan siges at have ansvaret for opdagelsen af besvigelser, blev det fundet, at revisor ikke har det primære ansvar for at opdage og forhindre besvigelser, men at det primære ansvar reelt ligger hos såvel virksomhedens øverste som dens daglige ledelse (ISA 240, 2016: afsnit 4). Yderligere præciseret er det altså dermed virksomhedens øverste og daglige ledelses forpligtelse at sikre både forebyggelse og opdagelse af besvigelser, men samtidig også sikre at tilsidesættelse af eksisterende kontroller ikke forekommer.

Dette skal blandt andet gøres ved at sikre indførelse af en kultur, der indbyder til ærlighed og etisk adfærd. Til gengæld er det revisors ansvar at sikre, at der foreligger en høj grad af sikkerhed for, at årsregnskaberne som helhed er uden væsentlige fejlinformationer og mangler, hvad end denne skyldes bevidste besvigelser eller utilsigtede fejl (ISA 240, 2016: afsnit 5). Revisor skal altså dermed, som også fremgår af revisorlovens § 16, udføre sit arbejde samtidig med, at der udvises god revisorskik, hvilket indbefatter, at revisor i forbindelse med en opgavens udførelse udviser den nøjagtighed og hurtighed, som opgavens beskaffenhed tillader (2021).

God revisorskik indebærer desuden også, at revisor udviser professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og den fornødne omhu ved udførelsen af en given opgave.

Hvem er den typiske besviger? Der blev ydermere, i specialets første del, gennemgået og analyseret to tidligere besvigelsessager med henblik på at få indblik i, hvordan besvigelser foretages i det faktiske erhvervsliv. Her blev det ydermere fundet, at i begge sager matchede besvigerene med de typiske karakteristika for stereotypen, idet de – i begge sager - var indflydelsesrige personer med høj anciennitet i virksomheden, som desuden havde formået at skabe de rette forhold for tilsidesættelse af generelle kontroller, og samtidig havde de den nødvendige kontrol over den kommunikation, som flød mellem revisor og de øvrige medlemmer af virksomhedernes øverste ledelse og bestyrelse.

Hvilke forventninger har samfundet til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser? I specialets anden delanalyse blev det undersøgt, hvilke forventninger samfundet har til revisors rolle og ansvar i forhold til at opdage besvigelser. Denne undersøgelse blev foretaget på baggrund af specialets primære empiri, som bestod af en spørgeskemaundersøgelse omhandlende samfundets forventninger til revisor. Denne dataindsamling havde til hensigt at belyse, hvorvidt der stadig eksisterer en forventningskløft, som teorien beskriver det. Den indsamlede data indikerede, at der stadig eksisterer forventninger, som ligger uden for det, der kan siges at være rimeligt at forvente af revisor. Dette sås blandt andet på baggrund af respondenternes overvejende enighed om, at revisor har til opgave at gennemgå alle transaktioner og bilag i en virksomhed og samtidig identificere alle fejl og mangler i et regnskab. Disse relativt høje forventninger til revisor stemmer ikke overens med, hvad der rent lovgivningsmæssigt kræves af revisor.

Det blev ydermere af analysen fundet, at der stadig eksisterer et meget divergerende syn på, hvad revisors rolle er og bør indebære, samt hvem revisor egentlig udfører sit arbejde for. Det blev dermed af analysen fundet, at der stadig forekommer en forventningskløft samt en vis grad af urimelige forventninger til revisors arbejde og ansvar.

Hvilke ændringer og forbedringer rent lovgivningsmæssigt, men også samfundsmæssigt kan reducere omfanget af besvigelser og samtidig mindske forventningskløften mellem offentligheden og revisor?

På baggrund af de to analyser, som indikerer, at der stadig eksisterer en forventningskløft, blev det diskuteret, hvilke mulige ændringer og forbedringer der rent lovgivningsmæssigt og samfundsmæssigt kan tænkes at reducere omfanget af besvigelser - og dermed også mindske forventningskløften. Hertil kan det konkluderes, at der eksisterer et divergerende syn på revisors rolle, men at revisor må siges at tjene både samfundet som helhed – men også virksomhedernes ejere. Det er altså dermed vigtigt, at der etableres en enighed om, at revisor er en uafhængig tredjepart, og at revisor fungerer som bindeled mellem virksomhederne og samfundet, samt at revisors ypperste formål er at sikre, at informationsasymmetrien reduceres mest muligt. Det blev ydermere fundet, at det ofte er højtstående og kompetente personer, der begår besvigelser, hvilket yderligere komplicerer udfordringen med at afværge og afdække besvigelser, idet højtstående og kompetente besvigere ofte har evnen til at foretage besvigelser, som er svære at opdage. Derfor kræver det justeringer af såvel lovgivningsmæssig- som samfundsmæssig karakter for at forsøge at løse udfordringen med besvigelser i erhvervslivet.

Helt konkret blev det fundet relevant, at der rent lovgivningsmæssigt bliver stillet større krav til efteruddannelse af revisorer i form af opdatering på de nyeste besvigelsesmetoder. Dette vil kunne give både den almene- og den statsautoriserede revisor større indsigt i besvigelser og dermed bedre mulighed for at være opmærksomme på indikationer på besvigelser, også selvom der - som udgangspunkt - ikke revideres efter besvigelser. Hvis den almene revisor, som har til ansvar at gennemgå bilag, er solidt oplyst om, hvilke fokusområder eller indikationer, der er vigtige at have for øje, kan det meget vel tænkes, at det i nogle tilfælde kunne være muligt at identificere besvigelser tidligere i forløbet.

Ud fra et samfundsmæssigt perspektiv kan det fremhæves, at hvis samfundet som helhed havde større indsigt i revisors ansvar og arbejdsmåde, ville der måske opstå mere realistiske og korrekte forventninger til revisor, hvilket kunne medvirke til at reducere den eksisterende forventningskløft. Dermed blev det fundet, at en solid forventningsafstemning og et tættere samarbejde imellem revisor og det omgivne samfund kunne være medvirkende til at nedbringe såvel forventningskløften samt muligheden for at besvigelser finder sted.

Slutteligt skal det nævnes, at de undersøgelser og analyser, som er foretaget i dette speciale, selvsagt ikke repræsenterer en endegyldig sandhed eller løsning på udfordringen med besvigelser i erhvervslivet, men at de konklusioner, som drages i specialet, kan give indikationer på, hvilke problematikker der findes – samt hvilke mulige løsninger, som kan tænkes at kunne have en positiv indvirkning på antallet og omfanget af besvigelser.

8 Litteraturliste

8.1 Artikler

Anklagemyndigheden (2019) *Hesalight-direktør får en historisk hård dom for bedrageri for 350 millioner kroner* Anklagemyndigheden. Tilgængelig via:
<https://anklagemyndigheden.dk/da/hesalight-direktoer-faar-en-historisk-haard-dom-bedrageri-350-millioner-kroner>

Anklagemyndigheden (2018) *Hesalight-direktør svindeltiltalt for over 500 millioner kroner* Anklagemyndigheden. Tilgængelig via: <https://anklagemyndigheden.dk/da/hesalight-direktoer-svindeltiltalt-over-500-millioner-kroner>.

Anklagemyndigheden (2021) *Genan-stifter får seks års fængsel for groft bedrageri*. Anklagemyndigheden. Tilgængelig via: <https://anklagemyndigheden.dk/da/genan-stifter-faar-seks-aars-faengsel-groft-bedrageri>.

Birch Breuning, A. (2019) *Opdaterede standarder, ny teknologi og oplysning kan formindske forventningskløften* FSR. Tilgængelig via: <https://www.fsr.dk/opdaterede-standarder-ny-teknologi-og-oplysning-kan-formindske-forventningskloeften>.

Drewsen Geday, K. (2009) *Principal-agent teorien* Tilgængelig via:
<https://denstoredanske.lex.dk/principal-agent-teori>

Erhvervsstyrelsen (2016) *Afgørelse vedrørende styrelsens undersøgelse af Deloitte's udførte kvalitetskontrol af revisionen af årsrapporten for 2012 for Genan Business & Development A/S*: Notat af Sag 2015-1636, Erhvervsstyrelsen. Tilgængelig via:
https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/2019-03/afgoerelse_vedroerende_deloitte_udfoerte_interne_kvalitetskontrol_af_revisionen_af_aarsrapporten_for_2012_for_genan_business_development_as.pdf.

Honoré, D.R. (2017) *Fremtidsudsigten var ellers så lys for Lars Nørholt – nu kan der blive slukket for Hesalight-chefen*. Berlingske. Tilgængelig via:
<https://www.berlingske.dk/virksomheder/fremtidsudsigten-var-ellers-saa-lys-for-lars-noerholt-nu-kan-der-blive>.

- Kiertzner, L. (2016a) *Genan-sagen afgjort i Revisornævnet med bøde på 50.000 kr. – men med dissens*. FSR. Tilgængelig via: <https://www.fsr.dk/genan-sagen-afgjort-i-revisornaevnet-med-boede-paa-50-000-kr-men-med-dissens>.
- Kiertzner, L. (2016b) *Erhvervsstyrelsen kræver berigtigelse af Hesalights årsrapport – og vil undersøge revisionen*. FSR. Tilgængelig via: <https://www.fsr.dk/erhvervsstyrelsen-kræver-berigtigelse-af-hesalights-aarsrapport-og-vil-undersoege-revisionen>.
- Kiertzner, L. (2021) *Byretsdomme i Genan-sagen er stadfæstet i Vestre Landsret*. FSR. Tilgængelig via <https://www.fsr.dk/byretsdomme-i-genan-sagen-er-stadfaestet-i-vestre-landsret>
- PricewaterhouseCoopers (2022) “Hvad er en revisor, og hvad indebærer arbejdet?” PwC. Tilgængelig via: <https://www.pwc.dk/da/services/sme/artikler/revisor.html>.
- Sommer, M. (2019a) *Overblik: Sådan gik lysfirma fra solstrålehistorie til erhvervsskandale*. DR. Tilgængelig via: <https://www.dr.dk/nyheder/penge/overblik-saadan-gik-lysfirmas-fra-solstraalehistorie-til-erhvervsskandale>.
- Sommer, M. (2019b) *Flashede et liv i luksus: Tre boliger på Mallorca, dyre rejser og luksusrestauranter*. DR. Tilgængelig via: <https://www.dr.dk/nyheder/penge/flashede-et-liv-i-luksus-tre-boliger-paa-mallorca-dyre-rejser-og-luksusrestauranter>.
- Stukan, A. and Christiansen, B. (2022) *Nye typer af kriminalitet vinder frem i erhvervslivet i kølvandet på COVID-19-pandemien og øget ESG-rapportering*. Ritzau. Tilgængelig via: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/nye-typer-af-kriminalitet-vinder-frem-i-erhvervslivet-i-kolvandet-pa-covid-19-pandemien-og-oget-esg-rapportering?publisherId=90624>.
- Vestergård, V. (2014) *Dækkongens fald*. Berlingske. Tilgængelig via: <https://www.berlingske.dk/aktier/daekkongens-fald>.
- Vorre, N. and Meisner, M. (2017) *Lars Nørholt efter nedtur: Jeg fortryder intet*. Børsen. Tilgængelig via: <https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/lars-norholt-efter-nedtur-jeg-fortryder-intet>.

8.2 Bøger

Aasmund, E., Messier, W. og Glover, S. (2014) *Auditing and Assurance Services*. (3. Udg.). McGraw-Hill Higher Education.

Andersen, I. (2019) *Den skinbarlige virkelighed*. (6. Udg.). Samfundslitteratur.

Hansen, L. og Werlauff, E. (2016) *Den Juridiske Metode (2. Udg.): En Introduktion*. DJØF/Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Larsen, S.N. og Pedersen, I.K. (2011) *Sociologisk leksikon*. (1. Udg.). Hans Reitzels Forlag.

Parker, M.S.C.M.D.S.S.H. (2019) *Revision i praksis - Planlægning, Udførelse, Konklusion*. Karnov Group Denmark A/S.

Porter, B. (1993) *An empirical study of the audit expectation-performance gap*. Accounting and Business Research.

Presskorn-Thygesen, T. (2021) *Erhvervsøkonomisk videnskabsteori*. (1. Udg.). Samfundslitteratur.

Warming-Rasmussen, B. (1990) *Tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugeren af revisionsydelsen og den statsautoriseret*. København HHS.

Warming-Rasmussen, B., Bloch Christensen, M. og Holmslykke Kristensen, R. (2015) *Revisors opklaring af besvigelser*. (2. Udg.). Karnov Group Denmark A/S.

Wells, J. (2014) *Principles of Fraud Examination*. (4. Udg.). John Wiley & Sons, inc.

8.3 Domme

Vestre Landsret – Sag nr. 773/2019

Revisornævnet – Sag nr. 7/2015 af 20. januar 2016

Revisornævnet – Sag nr. 3/2017 af 9. januar 2018

8.4 Lovgivning & standarder

IAASB. (2009) ISA 200 – Den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse i overensstemmelse med internationale standarder om revision

IAASB. (2009) ISA 240 – Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber

IAASB. (2009) ISA 320 – Væsentlighed ved planlægning og udførelse af en revision

BEK nr. 735 af 17/06/2016 – Bekendtgørelse om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed

LBK nr. 25 af 08/01/2021 – Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven) (RL)

LBK nr. 406 af 29/03/2022 – Bekendtgørelse af lov om finansiel virksomhed

LBK nr. 838 af 08/08/2019 – Bekendtgørelse af årsregnskabsloven (ÅRL)

LBK nr. 1952 af 11/10/2021 – Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven) (SLL)

8.5 Rapporter, vejledninger og andre former for kilder

Association of Certified Fraud Examiners (2022) *Occupational Fraud 2022 – A report to the nations*
Tilgængelig via: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022/>

Danmarks Statistik (2021) *Befolkningens højest fuldførte uddannelse*. Danmarks Statistik.
Tilgængelig via: <https://www.dst.dk/da/Site/Dst/Layouts/Main.aspx>.

Justitsministeriet (2021) *Vejledning om whistleblowerordninger på private arbejdspladser*
Tilgængelig via: chrome- <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/12/Vejledning-for-whistleblowerordninger-paa-private-arbejdspladser.pdf>

Komitéen for god Selskabsledelse Sekretariatet (2022) *Skema til redegørelse vedrørende anbefalingerne fra komiteen for god selskabsledelse*. Tilgængelig via:
https://corporategovernance.dk/sites/default/files/skema_til_redegoerelse_vedroerende_anbefalingerne_for_aktivt_ejerskab.docx.

Larsen, A. and Schnor, O. (2021) *Økonomisk kriminalitet 2009-2019: En undersøgelse af udviklingen i økonomisk kriminalitet over en 10årig periode*, Danmarks Statistik Og FSR.

Tilgængelig via:

<https://www.fsr.dk/Files/Files/Dokumenter/Politik%20og%20analyser/Analyser/2021/FINAL%20-%20Udvikling%20i%20%C3%B8konomisk%20kriminalitet%202009-2019.pdf>.

8.6 Årsregnskaber

Årsrapport for Hesalight A/S for 2012

9 Bilag

9.1 Bilag 1 – Spørgeskema

Identifikationsafsnit:

- 1) Hvilket køn er du?
 - a. Mand
 - b. Kvinde
 - c. Andet

- 2) Hvad er din alder?
 - a. 18-29
 - b. 30-39
 - c. 40-49
 - d. 50-59
 - e. 60 år eller ældre

- 3) Med hensyn til titlen "statsautoriserede revisor", kan jeg sige, at jeg:
 - a. Jeg er selv statsautoriserede
 - b. Har en eller flere af disse i min bekendtskabskreds
 - c. Kun hørt om denne titel igennem venner eller medier
 - d. Samarbejder med en igennem mit arbejde
 - e. Har ingen kendskab til denne titel

- 4) Hvad er din højest gennemført uddannelse?
 - a. Folkeskole
 - b. Gymnasial uddannelse
 - c. Erhvervsuddannelse
 - d. Kort videregående uddannelse
 - e. Bachelor- eller professionsbachelorgrad
 - f. Kandidat- eller mastergrad
 - g. Ph.d.-grad
 - h. Andet

- 5) Hvad arbejder du med til daglig?
 - a. Salg, marketing og kommunikation
 - b. Ledelse og personale
 - c. Social og sundhed
 - d. Kontor og økonomi
 - e. Industri og håndværk
 - f. Ingeniør og systemudvikling
 - g. Handel og service
 - h. Undervisning
 - i. Ledig
 - j. Andet

Holdningsafsnit:

- 6) Fakta: En revisor er en person, der arbejder med revision. Arbejdet består i at kontrollere og revidere virksomhedens regnskaber.

Revisors formål og rolle minder om en:

- a. Lærer
 - b. Rådgiver/vejleder
 - c. Advokat
 - d. Politimand
 - e. Dommer
 - f. Ved ikke
 - g. Andet
- 7) Revision er nyttig for:
- a. Selskabet
 - b. Samfundet som helhed
 - c. Kreditorerne
 - d. Aktionærerne
 - e. Ledelsen
 - f. Andet
- 8) Betragter du revisors rolle som et tillidserhverv?
- a. Ja
 - b. Nej
 - c. Ved ikke
- 9) Det er mit indtryk, at revisor generelt er:
- a. Værdifuld for virksomheden
 - b. Værdifuld for offentligheden
 - c. Værdifuld for både virksomheden og offentligheden
 - d. Uden betydning eller værdi for virksomheden
 - e. Ved ikke
 - f. Andet
- 10) Fakta: Alle større virksomheder i Danmark er som udgangspunkt pålagt revision i henhold til dansk lovgivning
- Denne revision bør betales af:
- a. Virksomheden
 - b. Det offentlige
 - c. Ved ikke
 - d. Andet

- 11) Fakta: I Danmark skal revisor erklære sig uafhængig af den virksomheden som revisors opgaver vedrører.

Bør revisor så vælges og afskediges af:

- a. Virksomhedens aktionærer
- b. Virksomhedens bestyrelse
- c. Virksomhedens ledelse
- d. Det offentlige
- e. Ved ikke

- 12) Hvor enig er du i følgende udsagn:

Det er vigtigt at revisor er uafhængig af virksomheden der revideres:

- a. Enig
- b. Delvist enig
- c. Neutral
- d. Delvist uenig
- e. Uenig

Forventningsafsnit:

- 13) Hvem har det primære ansvar for at opdage svindel i virksomheder?

- a. Den øverste ledelse (bestyrelse og ejer) og den daglige ledelse i en virksomhed (ansatte)
- b. Medarbejderne
- c. Revisor
- d. Ved ikke

- 14) Hvor enig er du i følgende udsagn:

Det er revisors opgave at gennemgå alle virksomhedens transaktioner og bilag i forbindelse med en revision:

- a. Enig
- b. Delvist enig
- c. Neutral
- d. Delvist uenig
- e. Uenig

- 15) Hvor enig er du i følgende udsagn:

Revisor skal opdage alle eventuelle fejl og mangler i et regnskab ved udførelsen af en revision:

- a. Enig
- b. Delvist enig
- c. Neutral
- d. Delvist uenig
- e. Uenig

16) Hvor enig er du i følgende udsagn:

Det er tilstrækkeligt, hvis revisor vurderer, hvad der er væsentligt at gennemgå i sin revision af en virksomhed og herefter tager stikprøver for at kontrollere virksomhedens regnskab?

- a. Enig
- b. Delvist enig
- c. Neutral
- d. Delvist uenig
- e. Uenig

17) Fakta: Det er lovpligtigt at indsende sit årsregnskab til Erhvervsstyrelsen inden for 6 måneder efter endt regnskabsår.

Hvor enig er du i følgende udsagn:

Anser du disse indsendte årsregnskaber for at være korrekte og uden væsentlige fejl:

- a. Enig
- b. Delvist enig
- c. Neutral
- d. Delvist uenig
- e. Uenig

18) Fakta: Jævnfør revisorlovens § 16 betegnes: "Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver."

Hvor enig er du i følgende udsagn:

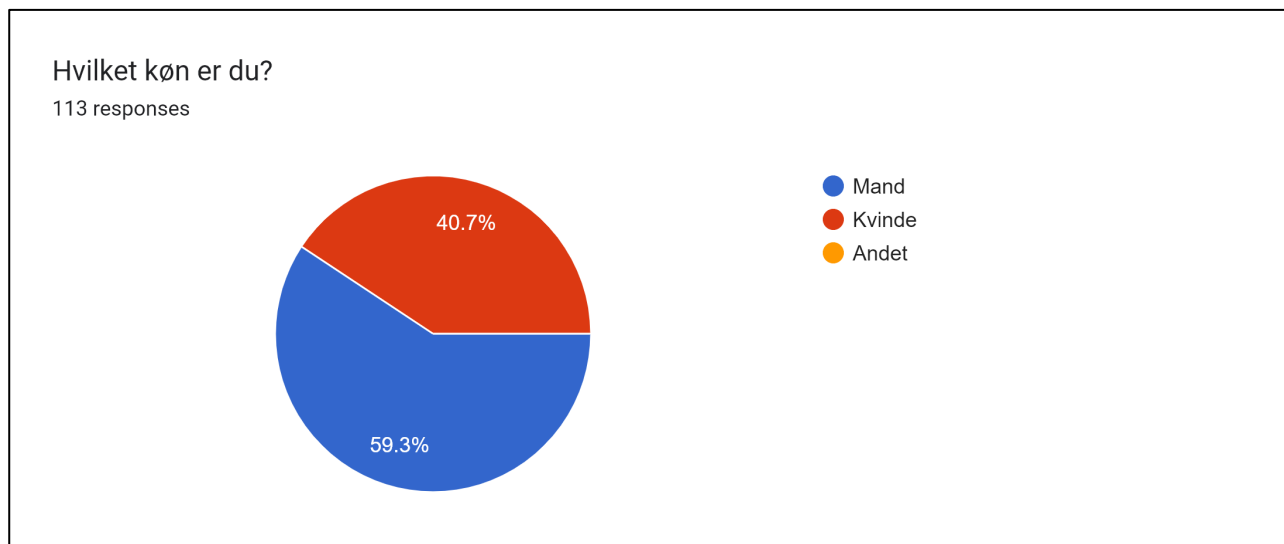
Revisor er, som repræsentant for offentligheden, forpligtet til at stå til ansvar for alle efterfølgende identificerede fejl og mangler i et regnskab, hvis revisor først har erklæret sig enig i regnskabet:

- a. Enig
- b. Delvist enig
- c. Neutral
- d. Delvist uenig
- e. Uenig

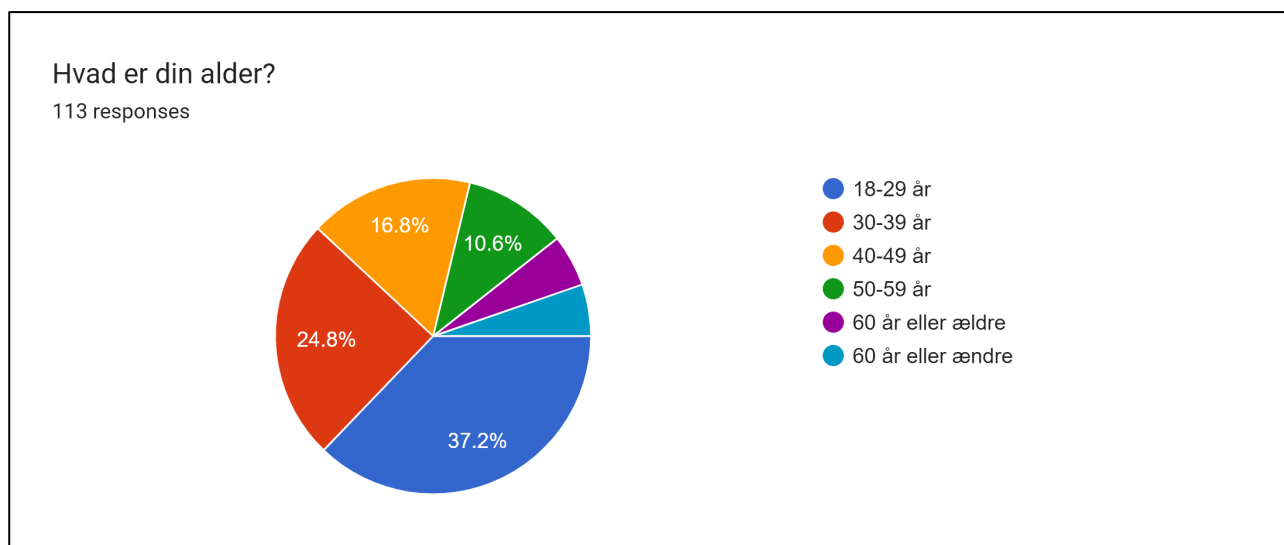
9.2 Bilag 2 – Spørgeskemaets resultater –Visuel præsentation

Identifikationsafsnit

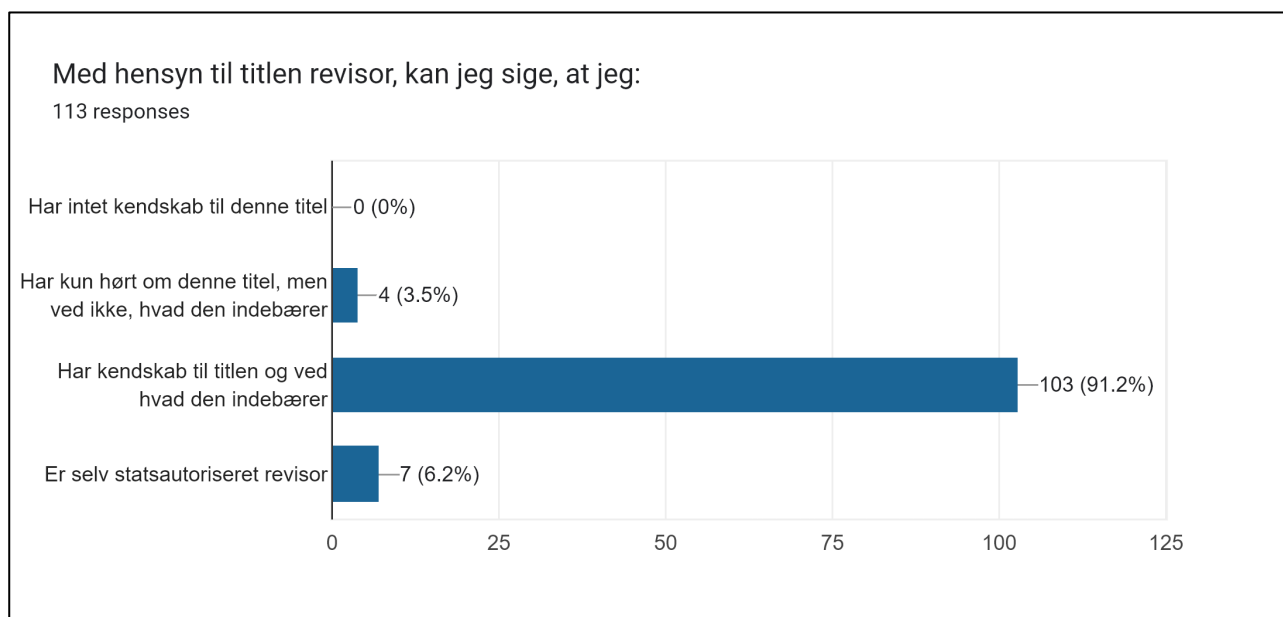
Spørgsmål 1:

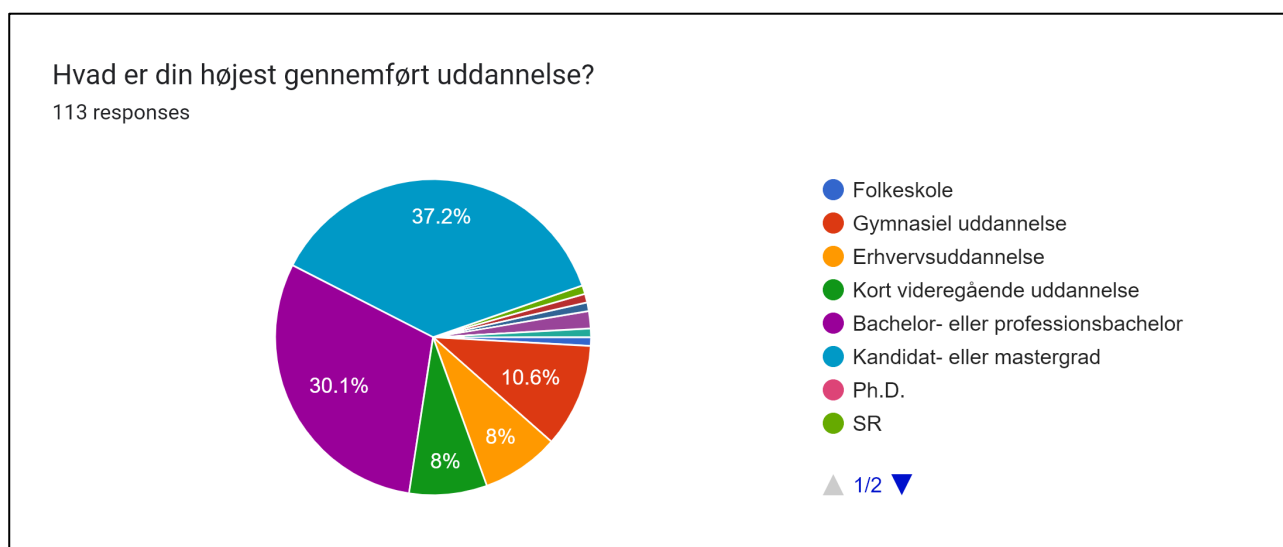
Spørgsmål 2:

Spørgsmål 3:

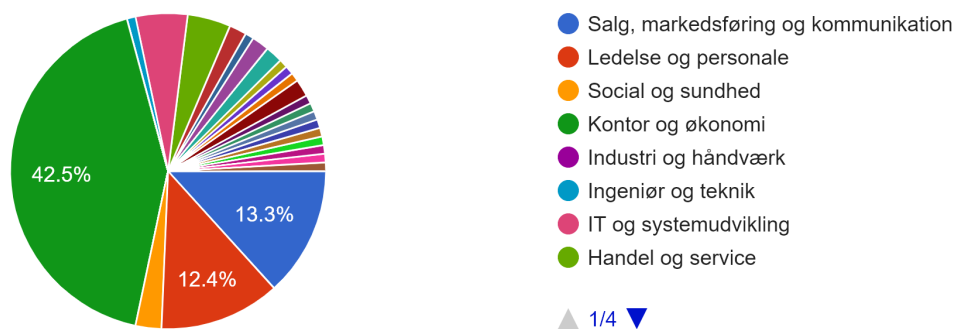
Spørgsmål 4:

Spørgsmål 5:

Hvad arbejder du med til daglig?

113 responses

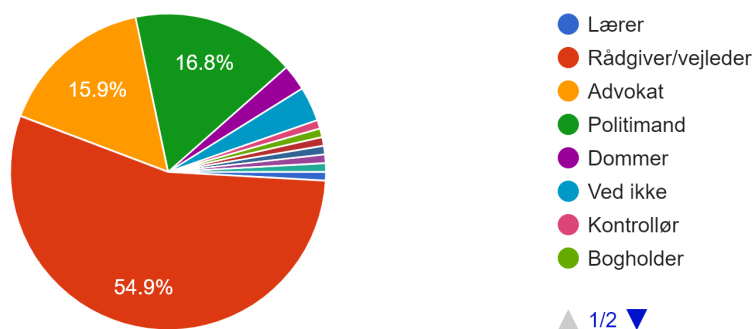

Holdningsafsnit

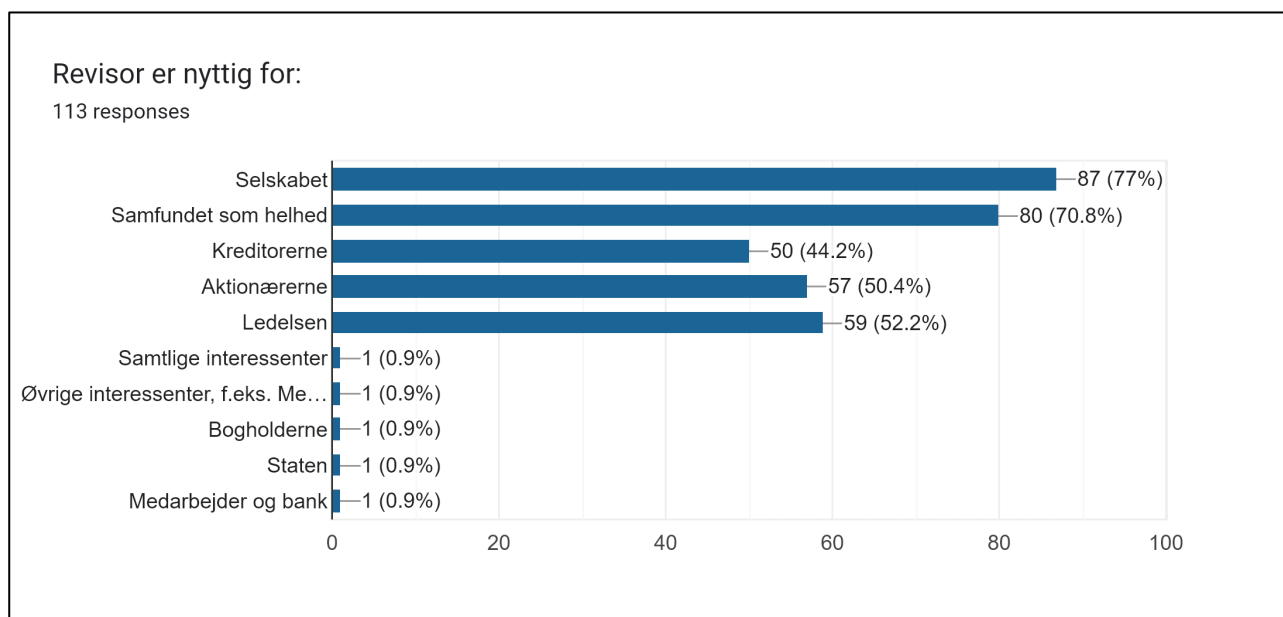
Spørgsmål 6:

Fakta: En revisor er en person, der arbejder med revision. Arbejdet består i at kontrollere og revidere virksomheders regnskaber. Revisors formål og rolle minder om en:

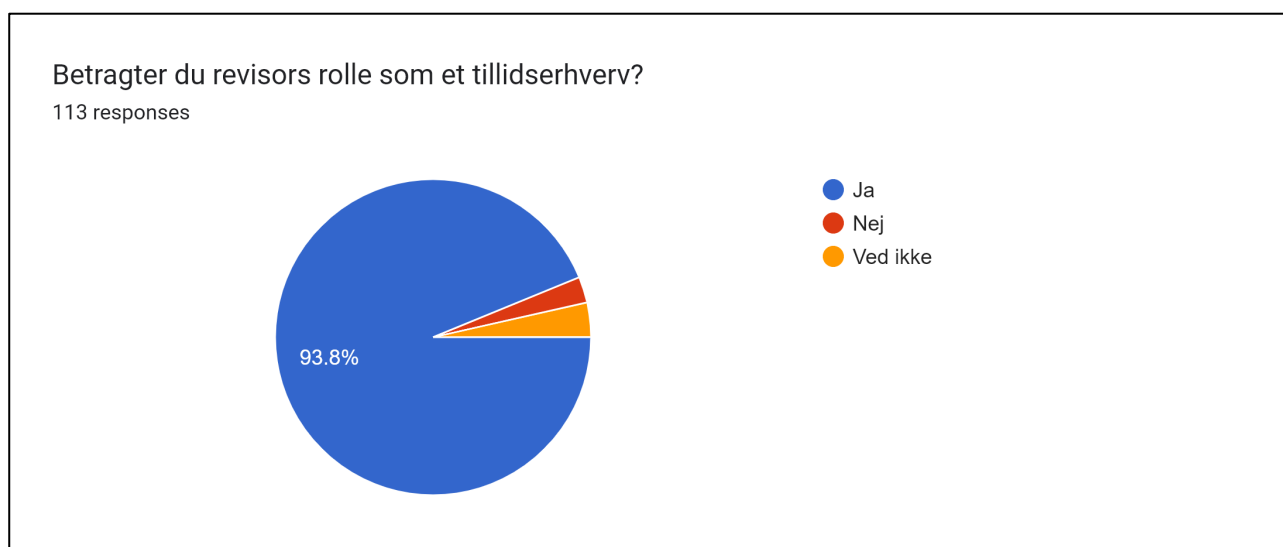
113 responses

Spørgsmål 7:

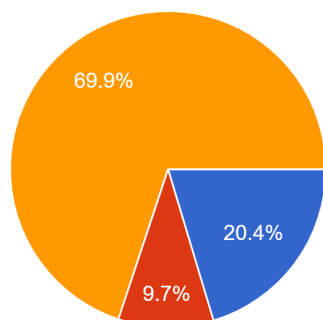
Spørgsmål 8:

Spørgsmål 9:

Det er mit indtryk, at revisor generelt er:

113 responses

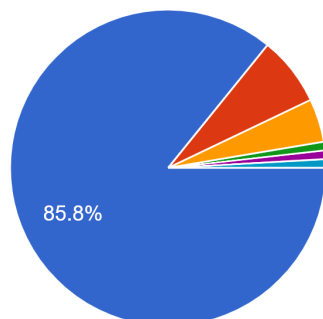

- Værdifuld for virksomheden
- Værdifuld for offentligheden
- Værdifuld for både virksomheden og offentligheden
- Uden betydning eller værdi for virksomheden og offentligheden
- Ved ikke

Spørgsmål 10:

Fakta: Alle større virksomheder i Danmark er som udgangspunkt pålagt revision i henhold til dansk lovgivning. Denne revision bør betales af:

113 responses

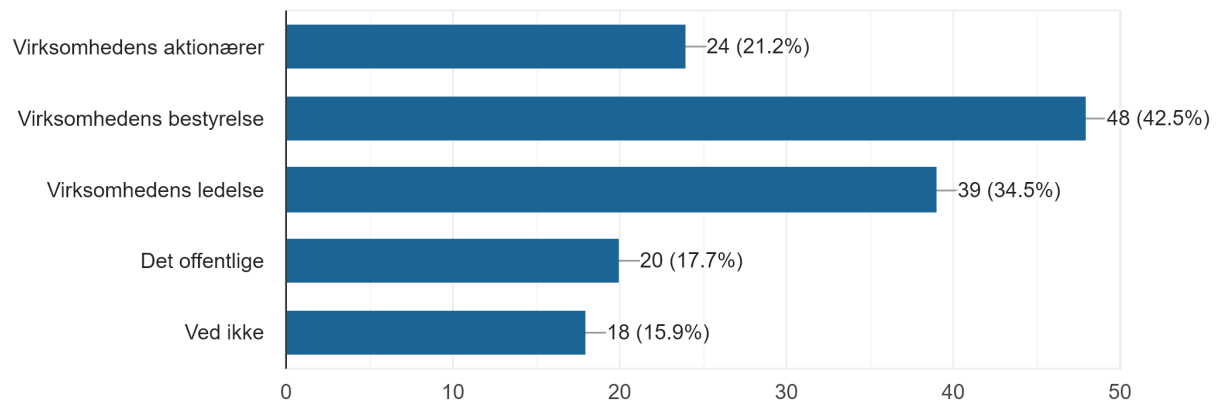

- Virksomheden
- Det offentlige
- Ved ikke
- Blandet. Afhænger af om der forekommer overruns. ;)
- Det synes jeg er et godt spørgsmål. Når lov om krav til regnskab synes at være relativt og ikke stille virksomheder til f...
- Der er selvfølgelig noget interessekonflikt involveret i når prisen...

Spørgsmål 11:

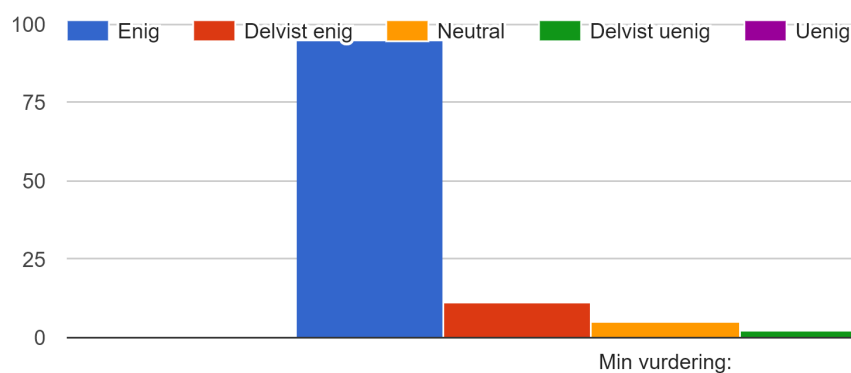
Fakta: I Danmark skal revisor erklære sig uafhængig af den virksomhed som revisors opgaver vedrører. Bør revisor så vælges og afskediges af:

113 responses

Spørgsmål 12:

Hvor enig er du i følgende udsagn: Det er vigtigt at revisor er uafhængig af virksomheden der revideres.

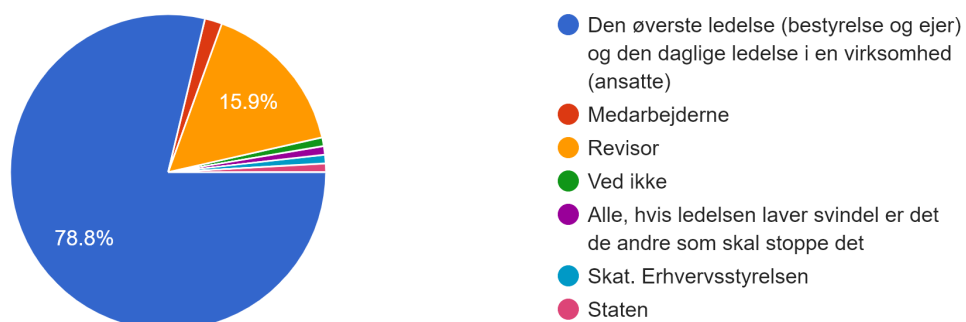

Forventningsafsnit

Spørgsmål 13:

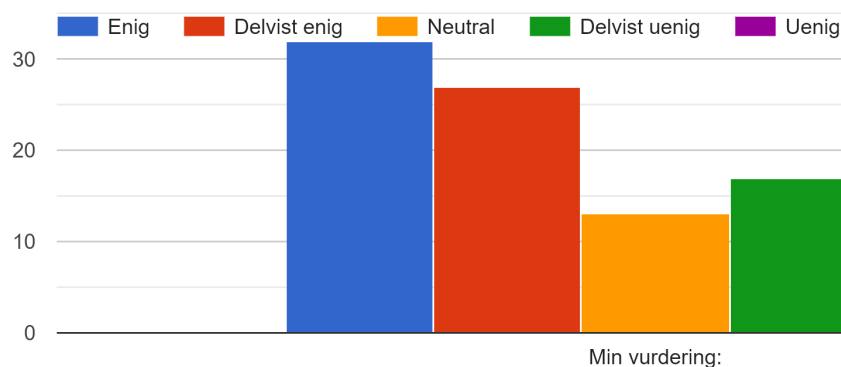
Hvem har det primære ansvar for at opdage svindel i virksomheder?

113 responses

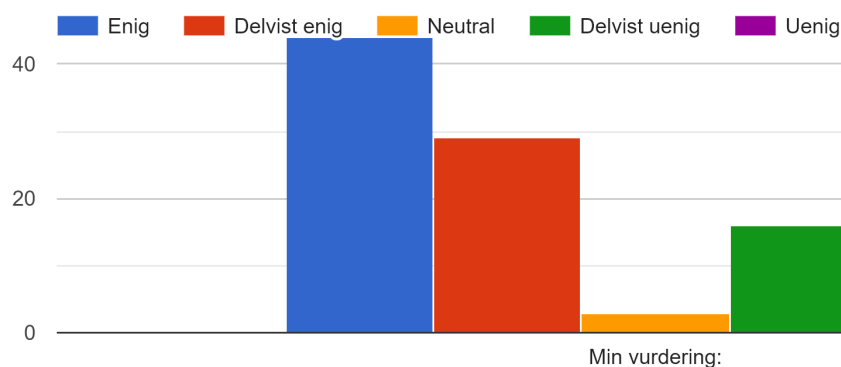
Spørgsmål 14:

Hvor enig er du i følgende udsagn: Det er revisors opgave at gennemgå alle virksomhedens transaktioner og bilag i forbindelse med en revision.

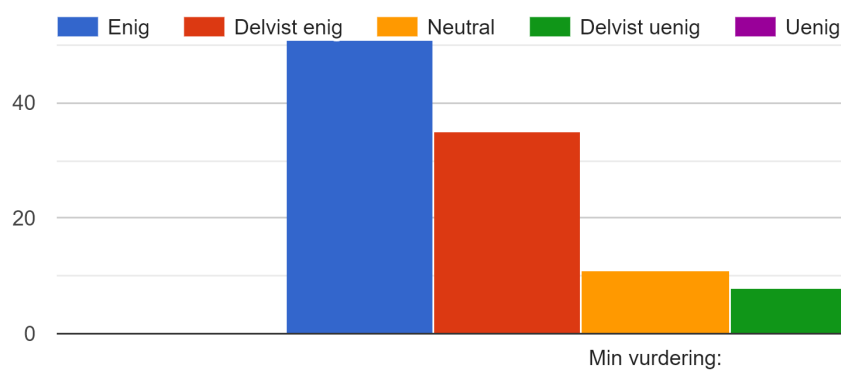
Spørgsmål 15:

Hvor enig er du i følgende udsagn: Revisor skal opdage alle eventuelle fejl og mangler i et regnskab ved udførelsen af en revision.

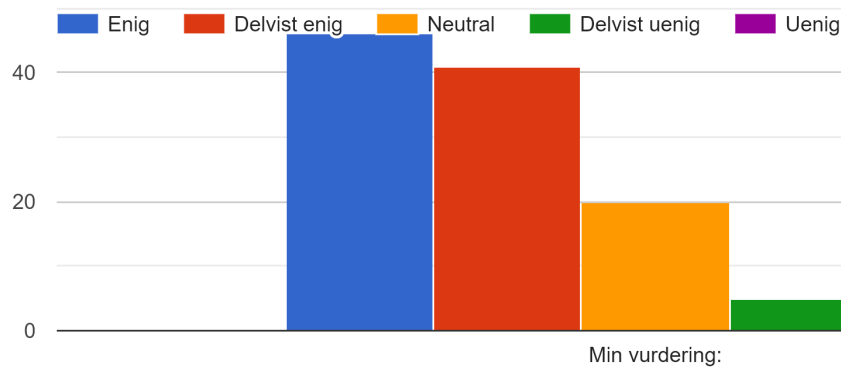
Spørgsmål 16:

Hvor enig er du i følgende udsagn: Det er tilstrækkeligt, hvis revisor vurderer, hvad der er væsentligt at gennemgå i sin revision af en virksomhed, og derefter prøver for at kontrollere virksomhedens regnskab?

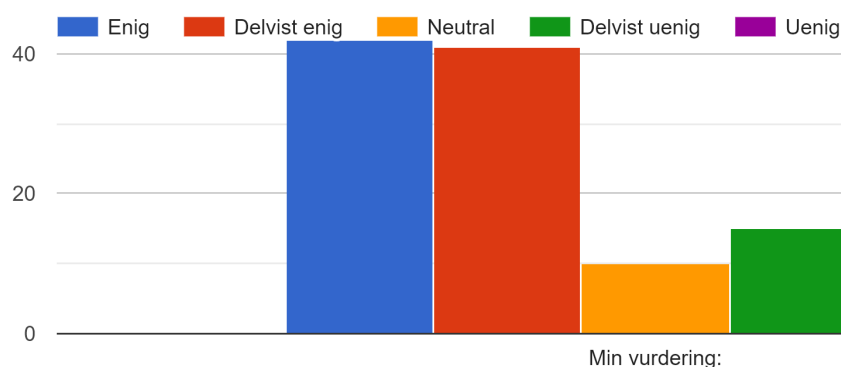
Spørgsmål 17:

Fakta: Det er lovpligtigt at indsende sit årsregnskab til Erhvervsstyrelsen inden for 6 måneder efter endt regnskabsår. Hvor enig er du i følgende udsagnelser for at være korrekte og uden væsentlige fejl.

Spørgsmål 18:

Fakta: Jævnfør revisorlovens § 16 betegnes: "Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver." Hvor enig er du i følgende udsagnelser hvis revisor først har erklæret sig enig i regnskabet.

9.3 Bilag 3: Spørgeskemaets resultater – Rådata i excel

Der er til bilag 3 vedlagt en Excel fil indeholdende spørgeskemaets resultater til brug for filtrering.